

Marcel Petrișor

ROMAN

Căruța cu scînduri

 EDITURA
EMINESCU

Marcel Petrișor
CĂRUȚA CU SCÎNDURI

Direcțiunea

Arad acordă acest premiu

elevului .....

din cl. .... in semn de prețuirea harniciei
și bunei sale purtări.

Coperta de Tudor Jebeleanu

Marcel Petrișor

CĂRUȚA
CU SCÎNDURI

ROMAN

1990

Editura Eminescu
BUCUREȘTI, PIATA PRESEI LIBERE 1

Mihail Petrescu

CĂRUTA
CU SCINDURILE

ROMÂNIA

1991

Ediția a doua

ISBN 973-22-0139-8

BUCUREȘTI, ROMÂNIA

I

Omul, cîinele și calul

Cînd, la ivirea zorilor, s-auziră cîntînd cocoșii, glasul stăpînului nu-ntîrzie nici el să răsune sub bolta încăperii în care locuia :

— S-albește pe ferești, femeie !

— Da, da, văd și eu, fi răspunse ea, gîndindu-se însă mai puțin la ceea ce se vedea sau nu se vedea pe ferestre și mai mult la ceea ce ar fi așteptat-o-n ziua aceea dac-ar fi întîrziat cu sculatul.

Urmă apoi tusea lui scurtă, întoarcerea în așternut, pe-o rină, ca să-și poată aprinde „plugara“ din care să tragă cu sete și saltul ei din pat pe vatra de lut, pe care făcu zdup ! Atîta i-ar fi trebuit, să i se termine lui țigara și ea să nu fi fost sus. Ar fi zburat-o afară cu pat cu tot.

Și ochiul trase la licărirea jarului din țigară. Mai avea.

— Doamne, ce mi-am luat pe cap ! oftă ea. Dar dacă mi l-am luat... Și gîndul n-o lăsă în pace, pentru că și-l luase de mult, de cînd abia-și mai amintea, trecîndu-i peste cap numai războaie două, nașteri șase și-ngropăciuni cu nemiluita. Sub picioare simți apoi pămîntul rece și nevoia de a trage iute ceva pe ea. De spălat, mai tîrziu și, cel mult, așa-n fugă, vreo două-trei căușe de apă peste ochii nedeschiși bine și cît mai grabnic afară. Catrințele și le-mbrăcă din mers iar părul și-l strînse bine într-un conci sub maramă tocmai cînd ieșea pe ușă.

Era ca o ciuhă neagră-n zorii cenușii, din care încă nici o formă nu se putea bine desprinde, și primul semn mișcător al vieții trezite din somn într-un cătun în care, noaptea, doar luna și cucuvăile vegheau.

Huu ! bată-te ! mai vru ea să-i zică și cînelui din prag, de care era gata să se-mpiedice. Dar nu-i zise nimic, îl iertă, văzîndu-l cum arată, jivină cenușie la păr, cu urechile ciulite-n sus, coada întinsă fuior, veșnic gata să sară asupra prăzii sau a vreunui dușman nevăzut. Mormăi însă ceva în sinea ei, amintindu-și cum îl văzuse intrînd pentru prima oară-n ogradă, cu El, bărbatul ei, cînd se-ntorseseră de pe front.

Mari și rebegiți amîndoi, plini de pureci și de păduchi, niciodată n-ar fi făcut însă unul ceva fără ca celălalt să nu știe și să nu clipească din ochi.

Caii ! mai auzi ea în urmă strigînd glasul care o sculase.

Ceea ce însemna : Vezi ! Țesală-i, adapă-i, înhamă-i la cocie și, cînd oi ieși eu din casă, totul să fie gata !

— Da, da ! bombăni ea, apărîndu-se de cîinele care sărise de jos, voind să-i lingă mîna. C-altfel, ce ? Purta-te-ar dracu-n spinare ! Dar se bătu cu mîna peste gură. Apoi, pînă s-ajungă la grajdul cailor, spre care se-ndrepta împinsă de frică, tot văzu cu gîndul tulbure de somn coclaurile pe unde umblase sau i-ar fi putut umbla bărbatul, dus de blestem : cîmpuri făr'de margini, văi, rîuri, ape mari, codri și munți înalți, de trei ori mai înalți decît Biharia.

Asprimea poruncii o făcu însă să se trezească din visare mai iute decît și-ar fi dorit. Știa prea bine cu cine avea de-a face. De altfel, și ghicea din vreme primejdiile care-o pășteau. Cu El nu era de glumit.

Caii însă, simțînd-o venind, nechezară, sforăiră, bătură din copite și-ntoarseră capul. Iar ea, grăbită, începu să-i țesale. Pe Fulger întii, căci Suru nu se supăra niciodată cînd nu era-ntîiul. Mai putea mesteca-n tihnă un ultim bob de ovăz.

Coama lui Fulger era plină de scaieți iar ea îi desprindea grijulie cu degete subțiri și tremurînde. Nu cumva să-ntîrzie, că mai era și adăpatul. Dar nu-ntîrzie decît la coadă, pentru că-n fuiorul ei se prinseseră și doi spini. De unde naiba ? se-ntrebă ea în timp ce-i descîlcea din păr. Dar pe unde nu umblă ăștia ?

Și gîndul o luă razna pe urmele bărbatului și ale calului. De cîte ori crezuse că nu se mai întoarce, și

se-ntorsese ? De cîte ori îl crezuse pierdut cu cai cu tot, și El se ivise în toiul nopții la ei în ogradă ? Dar frontul ? Cine-ar mai fi crezut că scapă de-acolo ? Și el scăpase. Scăpase și de moarte, cum scăpa de orice.

— Sabine, Sabine !...

Ce bărbat îi dăduse Dumnezeu și, pe deasupra, și cu ce cai îl hărăzise !

Pe Suru îl cumpăraseră de la moșii de peste munte, dar pe Fulger îl aveau de la o iapă țigănească, primită-n dar de Sabin de la un bulibașă pe care-l scăpase într-o primăvară de la înec. Iapa fătase imediat după retragerea apelor, într-o noapte cu lună plină, și-l găsiseră-n grajd, zburdînd, c-o stea în frunte — să nu se deoache. Și nu se deochease. Nu pățise nimic, niciodată, trecînd trăznet prin toate, cu stăpîn cu tot. Îl fermecase pesemne țiganka bulibașei încă din pîntecul iepei, atunci cînd fusese plodit pe undeva prin stepele răsăritului. Și-l fermecase s-aibă noroc nu numai el, ci oricine avea să-l încalece sau să-l înhame. Și Sabin avusese. Avusese mai întîi că-l scăpase pe țigan de la înec și apoi că țiganul îl dăruise cu ce-l dăruise : iapa și mînzul cu stea-n frunte. Steaua lui ! Ce frumoasă era ! I-o săruta ori de cîte ori porneau la drum. Și Fulger se lăsa, plecînd anume capul ca femeia să i-o poată atinge, bătînd apoi copita dreaptă.

Ciuda ei era însă că niciodată nu-i putuse citi-n privire pe unde-i purtase bărbatul și ce făcuseră ei împreună. De cîte ori, țesălîndu-l, nu-l rugase să-i spună ceva, iar el, mut, mesteca întruna ovăzul din traistă, clipind șiret și compătimitor : Treburi de bărbați, nu-ți bate capul ! Dar ea și-l bătea și se chinuia mereu în sinea ei, nedumirindu-se de ce-i fusese dat un asemenea bărbat, iar bărbatului ei un asemenea cal, precum Fulger.

Nici nu-l castrase, ca să nu-l schilodească, iar de biciuit nu-l biciuise nici măcar în tîrgul Hălmagiului, în zilele de bilci, în care, strigînd, și bînd, toți se făleau cu ce aveau.

Se mai ivise apoi și cîinele, adus tot de pe front, dar și el credincios mai întîi lui și apoi ei, că de...

Ham ! i se auzi atunci lătratul în ogradă. Semn că stăpînul ieșise afară.

— Și eu n-am terminat nici țesălatul. Bătutu-m-o ! strigă ea, zvîrlind țesala din mîină și netezindu-i Surului părul doar cu dosul palmei. Am întîrziat !

Îi răspunse tot Fulger c-un nechezat complice, prin care, chipurile, ar fi vrut s-o liniștească : Las' că eu și stăpînul... Dar femeia nu se liniști, ci, și mai speriată, îi dădu un pumn pe crupă, oftînd : tot voi bărbații...

Nu putu însă continua, că-n prag se ivi, astupînd toată ușa cu făptura lui pătrată, El. Încremeni de spaimă. Ce să-i spună ? Că nu gătase cu țesălatul pentru că se lăsase furată de gînduri ? C-adormise ? Că Fulger avusese scaieți în coamă ?

Vorbele i se opriseră pe buze, privindu-l. El însă atît îi zise : „Dacă nu ești gata pînă mă-ntorc, trec prin poartă cu ei cu tot“. Apoi se întoarse, ducîndu-se să-și ia din casă cojocul și țundra. Ce mare era ! Și-n noaptea încă nedesprinsă bine de zori, în cămașă albă și-n cioareci, strălucea de parc-ar fi fost o stîlpare de cununie.

Doamne ! oftă ea, bucuroasă că scăpase numai cu atîta. Și-n graba ce-o cuprinsese după aceea, o grabă soră cu fuga dinaintea morții, încercă să-i roage și pe cei doi cai să nu mai vrea apă, ci să se lase de-a dreptul înhămați. Două nechezaturi scurte îi aprobară dorința nemărturisită și Fulger numai că nu intră singur în hamul înfundat pe care Floare i-l zvîrli în spinare ca pe-o jucărie. Simți atunci că-l iubește nespuse de mult și-n sinea ei îi făgădui o traistă de ovăz. Într-o clipă apoi îi scoase-n ogradă și-i prinse la căruță. Alături de ea însă răsărise iar bărbatul. Era încălțat cu cizme noi, gătit ca de biserică și cu biciul în mîină.

— Deshamă-i și adapă-i ! porunci el scurt.

I se tăiaseră parcă picioarele, dar se supuse și, fără a clipi măcar din ochi, îi desprinse de la căruță și-i duse la ulucă. Căii însă refuzară să bea ; nu că n-ar fi fost setoși, dar voiau și ei s-o ajute într-un fel. Fulger chiar se și uită cu reproș la stăpînul său, vrînd parcă să-i spună : E și ea femeie, totuși... Numai că El întoarse capul, ca și cum nici n-ar fi vrut s-audă. Pentru El, femeile și iepele erau țotuna, iar privirile-i rătăceau după alte năluci.

— No's gata ! fi spuse ea după ce-ncheie și ultima cataramă de la șleauri. Dar încotro ?

El însă, în loc să-i răspundă, sări iute în căruță; puse mîna pe hățuri și, în picioare, cu cealaltă mîna pe bici, pocni o dată deasupra capului strigînd : Ieep !

Fulger și Suru înțeleseseră atunci că trebuie să zboare și, smulgînd căruța din loc ca pe o coajă de nucă, trecură prin porțile ogrăzii ca printr-un perete de hîrtie. Femeia uitase să i le deschidă.

— Doamne ! strigă ea, dîndu-și abia atunci seama de ce se-ntîmplase. Și-n timp ce cu palma stingă își acoperă gura să nu-și blesteme bărbatul, cu cealaltă mîna își făcea cruce uitîndu-se nedumerită la poarta făcută țandări. Prin ce trecuse ! Iar cînd Zverei, cîinele, porni și el lătrînd în urma căruței, înțelese că rămăsese din nou singură sub mägura care-o copleșea nepăsătoare.

Se crăpase bine de ziuă și casa li se vedea în grădina mare, ce se-ntindea pe tot Barcul, ca un știubei în iarbă sau ca o căciulă mișoasă, zvîrlită la întîmplare pe undeva pe sub un deal. Acoperișul de paie ude și negre chiar prinsese să se dezbaiere de duhul nopții, cînd primele raze de soare încercau să răzbească de după norii răsăritului. Și, cînd barza din cuibul de mărăcini de pe vîrfurile lui abia se trezea, femeia încă-și plîngea de milă.

— Mă scoală ca pe strigoi, și măcar de mi-ar spune încotro se duce...

Sēndreptă apoi spre casă, neștiind nici ea bine ce voia : să-și scoale copiii sau să-i mai lase să doarmă ? Dar cu vacile cine să iasă ? Și porcii cine să-i scoată ? Începuseră chiar să și guițe dobitoacele, iar ea uitase cu totul de ele. D-apoi porțile vraiste ! Cum să le lase așa, culcate la pămînt de iureșul cailor nestăviliți ? Trebuiau neapărat refăcute și ridicate-n stîlpi pentru ca, la-ntoarcere, stăpînul să le găsească sus, mari, albe și închise. Altfel nici n-ar mai fi avut la ce-l aștepta.

Nu era deloc ușor, dar cu ajutorul băieților avea ea să le pună la loc. Scîndură se găsea, ei erau meșteri și-apoi din cele vechi tot mai rămăseseră țîșinile. Oiștea spărsese doar tăbliile, pe care le călcaseră caii-n picioare.

Așa-i dacă nu se grăbise.

Și-l știa doar, numai că de, mai îmbătrînise și ea. Noroc însă că nu-i stătuse în cale, ar fi fost în stare să treacă și peste ea cu caii, cum mai făcuse o dată în tîrgul Hălmagiului cu nu știu cine.

Oare într-acolo o apucase ?

Dar nu ; era luni, și-n ziua aceea tîrg se ținea doar la Cîmpeni și la Gurahonț.

Poate s-o fi luat totuși în sus, deși mai ușor le ghiceai stelelor mersul decît lui drumul.

— Da' ce mă privește ? își zise în cele din urmă, hotărînd să nu intre-n casă, ci să-și vadă mai degrabă de ale curții. Vaci, porci, găini, oi, capre, toate o așteptau pe ea și numai pe ea, ca pe-un izbăvitor, ca iarba roua. Găinile și-ar fi lăsat și ouăle-n cuibare, numai să se fi văzut cît mai iute în ogradă. Vacile, tînjind după viței, mugeau, caprele ardeau și ele de nerăbdare, oile behăiau și porcii nu mai încăpeau în cocină ; o viață aveau doar toate, și nu prea lungă, vrînd să și-o trăiască, fiecare, cît mai din plin, cît mai slobod și cît mai sub soare.

Iar Floare de obicei le-mplinea voia, înainte chiar să-și mai fi văzut de ale ei. De aceea se și scula cu noaptea-n cap. Prea-și cerea toată suflarea drepturile, ca să-i mai fi putut sta cineva-n cale.

Ușile tuturor zăgazurilor se deschiseră și deschisă stătea și ușa încăperii din care ieșiseră stăpînii. Iar ea abia atunci o văzu.

— Uite că nici p-asta n-a închis-o bărbatu'meu, asta, de grabă ce-i era. Măi ! Măi ! Omule ! Omule ! De unde ți s-or fi trăgînd toate astea ?

Mai oftă apoi încă o dată din rărunchi, închise ușa lăsată vraște și se duse să-și scoale copiii. O găină, ieșită din coteț, cîntă atunci cocoșește.

— A dracu' ! zise ea. Asta menește a rău. O s-o tai, dar... și pînă să și treacă la fapte se luă cu altele prin ogradă. Singură, greu le mai putea face față la toate.

Sabin însă, să se uite vreodată la ce lăsa-n urmă, nici gând. N-o făcuse de cînd se ştia. Înainte, da. În urmă, ba ! le spunea tuturor.

Şi cînd ieşi prin porţile ogrăzii, tot înainte se uită, nepăsîndu-i cîtusi de puţin de ceea ce călcau caii-n picioare. De nişte scînduri rupte şi de-o femeie nevolnică nu s-ar fi împiedicat niciodată. Nu se-mpiedicase el, pe front, de ape şi de munţi, darămite de un răgaz pe care i-l pusese-n cale uitarea unei muieri ? ! Da, femeia uitase să-i deschidă porţile iar el îşi croise drum prin ele ca şi cum nici n-ar fi fost. Trebuia neapărat s-ajungă cît mai iute la Cîmpeni, să cumpere scîndurile pe care i le făgăduise Pătru. Iar Pătru, la vîrsta lui, n-avea timp să mai aştepte, cum n-ar fi avut nici el de altfel, dac-ar fi fost în locul lui.

Ieep ! le mai strigă el atunci şi cailor, dîndu-le frîu liber s-alerge-n galop din Barc pînă-n şosea. Şi cum drumul cobora, iar el, să s-aşeze pe scaunul cociei, nici gând n-avea, aceasta, făcută numai din lemn de frasin uscat, parcă plutea printre lanuri ca o corabie cu pînzele în vînt. După goana asta a lui şi după coviltirul alb, îl şi cunoşteau toţi, făcîndu-i din depărtare loc să treacă. Iar el trecea ca o nălucă.

La şosea încetini însă şi, înainte de a face la stînga, ca s-o apuce spre Brad, se uită spre troiţa care străjuia răscrucea. Vru să nici n-o bage-n seamă, dar, amintindu-şi că-n lemnul ei erau săpate numele tuturor morţilor din Barc, trase puţin de frîu şi dădu să se-nchine. Dar numai dădu ; nu se-nchină şi, uitîndu-se în sus, slobozi din nou caii în voia lor. Fulger se opri şi-ntoarse capul spre el.

— Neee ! îl îndemnă el atunci, iritat că prietenul patruped nu-şi vedea de drum. Dar Fulger parcă înţepene-nise-n loc cu celălalt cal alături.

— Mda ! pricep ! mormăi Sabin şi, cu mîna dreaptă, dădu să-şi scoată căciula. Fulger îşi zornăi cingătăul de la căpăstru şi abia după aceea porniră. Zverei, cuibărit în căruţă, lingă stăpîn, scîncea.

— Da, da ! știu, îi spuse Sabin ; ți-o fi și ție frig, cînd treci pe lingă așa ceva. Ți-aduce-aminte de front ?

Zverei îl privea drept în ochi, adică : Mai încape îndoială ? Doar trecuseră prin atîtea, amîndoi.

— Hai, lipește-te de piciorul meu și-ți trece, îl povățui el. Acuși răsare soarele și pentru noi !

Cîinele i se lipi atunci mai strîns de picior, scîncind de bucurie. Altcum era cu stăpînul alături. Iar stăpînul îl privi și el moale, gîndindu-se prin cîte trecuseră împreună. Să-și mai îndemne apoi și caii la mers, nu mai fu nevoie. Fulger știa bine drumul, după cum tot atît de bine-i știa și gîndul.

Din fire, Sabin era un bărbat atît de zdravăn, încît i se puneau în spinare fel de fel de întîmplări. Că-l călărise dracul peste-un munte era mai nimic. Oricum, nimeni, din nici un birt de pe Criș, n-avea s-o pună la îndoială, iar că ajunsese să vadă și locul pe care se-nțepe-nise corabia lui Noe îi crease o faimă mai mare decît hagiilor care apucaseră să vadă Ierusalimul. Lat în spate cît o loitră și țeapăn ca un stîlp de telegraf de pe marginea drumului, cînd se-ncorda pe pîcioare să oprească ceva, era ca un stăvilar. Cine, de altminteri, s-ar fi gîndit să-l măsoare cu metrul sau cu vreo altă măsură, cînd prin preajmă se aflau arini, bolovani sau tufișuri ? Se isca oriunde era vorba de vreo bătaie și dispărea pe loc din fața celor ce-l laudau.

— Da' proști mai sînteți, mă ! le zicea el cui se mirau văzîndu-l. Io, pe front... Apoi povestea-ncepută cu vorbele acestea i se curma pe loc, amintîndu-și că degeaba-și răcea gura. Ce știau ei ?

Atunci însă, toți, crezînd că i s-a uscat grumazul, se pipăiau la chimir, se uitau la birt și... povestea continua înăuntru pe barba și-n contul — zicea el — celui ce se-nghesuisse să plătească primul. Altminteri, prin tîrg, mergea grăbit, niciodată făcîndu-și vreme să stea cu omul mai mult decît ar fi socotit el că poate cîștiga ceva de

pe urma aceluia, sau acela de pe urma lui. Larma însă îl atrăgea ca un magnet, oriunde, și alerga numaidecît la fața locului. Acolo se dezbumba la cămașă — întii la grumaz, apoi la mîncile pe care și le sufleca puțin — și, după ce-și dădea seama de ce era vorba sau de ce se petrecea cu cei împricinați, punea mîna pe un par sau se repezea numai cu pumnii-n grămadă. Se vedeau apoi zburînd în jurul lui trupurile de flăcăi sau de bărbați ca niște saci azvîrliți în căruță de un morar nebun. Luîndu-l apoi pe fiecare de guler și punîndu-l să șadă în fața lui, îl întreba : No', zi ! Ce-o fost baiul ? Din ce s-o-ndălit ? Și, dacă în acest timp, după ce s-auzea mai întii pocnitura sau pîriitura ca de lemn crăpat, îl lăsa o clipă pe cel pus în fund înainte-i și, mîngîindu-și cu o mîna locul lovit, să te ții iureș : nu mai rămînea nimic pîmprejur în picioare. Dobra totul la pămînt cu pumnii, cu picioarele, cu capul, lovind ca un mai pe care ai fi zis că pusese stăpînire necuratul. Și chiar dacă se inhăitau zece-mpotrivă și-l doborau, din ingrămădeala de jos și din mijlocul trupurilor care-l acopereau, tot el ieșea cel dintii la iveală ca o cîrțiță-n vîrfu mușuroiului. Cuțite și topoare însă nu se foloseau împotrivă-i, pentru că, dacă l-ar fi tăiat cineva, de viața aceluia nu mai răspundeau nici popa, nici doctorul. Încercase odată, unul, cu coasa, ștergîndu-l doar pe sub buric, făr-a bănui însă că, pînă la adînci bătrînețe, cu mîinile-ntregi de toporiștea coasei n-avea să se mai poată prinde. Un ân zăcuse-n spital și pe urmă toată viața numai prin ogradă, blestemîndu-și zilele rămase de trăit și clipa în care-l întîlnise pe Sabin. Toate tîrgurile de pe Crișuri și de pe Mureș îl știau, iar în luptele electorale mulți încercaseră desperați să-l cumpere cu bani. El însă o ținea una și bună : Ai lui și numai ai lui. Din pricina lor se bătuse o dată c-un întreg tîrg, în Hălmagiu, nemairămînînd nici o șatră-n picioare și nici o furcă de fin neruptă pe spinarea dușmanilor. Îl mai ajutaseră atunci, ce-i drept, și Nuțu din Poenari și Pătru din Ocișor, ortacii lui buni de băutură, dar trei oameni să dovedească o gloată venită-n camioane de la oraș, și-narmată și cu rîngi, nu se mai pomenise pe valea Crișului ! Scăpaseră doar cei ce apucaseră să fugă la mașini și nici aceia cu oasele-ntregi. Ei însă, „cei trei crai“, cum fuseseră

porecliți, roșii de sînge din cap pînă-n tălpi și numai zdrențe, clătîndu-se pe picioare, porniseră să-și bea biruința la Rozenzweig.

— Eu, mă !, striga acolo Sabin, am scăpat de peste tot ; și nimeni nu m-o putut tăia sau străpunge. Fulger m-a scos din toate și Dumnezeu m-a ținut de ceafă lăsîndu-mi mîinile slobode, să fac cu ele ce vreau. Că de aia, mă !, vedeți voi !, eu numai de aste două instrumenturi mă folosesc și de ce pot apuca-n ele. Dar și ce prind atunci, nerupt și ne-ndoit de mine nu scapă. Nu omor, dar nici întreg nu las pe cel ce nu-l lasă și p-altul să trăiască. Așa că... Rozi, mai adu una !

Și domnul Rozi se mai înființa cu una „verde“ sau „galbenă“, după cum știa și avea și el, admirîndu-i în taină puterea și temîndu-se cumplit de ea, mai ales cînd nu i-o mai putea nimeni stăvili. De dat însă, îi da oricît, chiar și pe datorie, fiindcă-l știa că niciodată n-ar fi uitat să-i plătească ce bea sau spărgea. Și spărgea, nu glumă, mai ales la-ncăierări. Cu toate acestea, prostimea-l iubea și-l arăta mereu cu degetul, mamele pruncilor, și șefii posturilor de jandarmi unii altora, ca nu cumva să treacă omul nebăgat în seamă și neînscris în hîrtoage.

Spaimă pentru unii, bucurie pentru alții, pacoste și reazem gîndului pentru multe muieri, Sabin rămînea tot Sabin ; butuc de om, nepotolit de nimeni, în nesăbuitu-i dor de ducă, de vinars și de arțag.

De aceea și plecase voluntar pe front neașteptînd cîtuși de puțin ordinele de chemare, nici în primul, nici într-al doilea război.

Cu cîtă poftă-și amintea de acele vremi și cu cît dor chiar, de nestinsa patimă a luptei și a mersului neogoit. Ca țiganul cel veșnic oarecum, care înconjura lumea, doar, doar își va putea lega începutul cu un sfîrșit oarecare.

*

* * *

Ce noroc avusese însă și de cal ! Deși nu fusese un noroc oarecare, ci unul dobîndit cu trudă, cu mare trudă chiar și cu multă, multă îndrăzneală. Cum ? Era nimica ce

făcuse el în noaptea aceea pentru o șatră întreagă scăpînd-o de la înec ?

Venise Crișul mare peste noapte și-i măturase cu corturi și cu căruțe cu tot din cotul drumului în care se aciuseră. Iar el, întorcîndu-se vesel de la Hălmagiu, îi auzise strigînd și caili nechezînd. Or, cine ar mai fi putut atunci să stea cu brațele încrucișate ? Se speriaseră chiar și caili de la căruța lui, darmită cei ai țiganilor potopiți. Nechezau înspăimîntați, sforăiau și zarva lor se amesteca cu cea a țiganilor luați de apele involburate ale Crișului. El deshămase apoi și-ncălecuse armăsarul cel roșu, pe Blit, cum îi zicea atunci celui din dreapta, coborînd în galop din vîrfurile priporului, drept spre apele ucigașe. Intraseră amîndoi, cal și călăreț, în apa pîn-la gît, cău-tîndu-i pe cei ce strigau și culegîndu-i pe rînd din moarte ca să-i așeze pe cîte o moviliță unde nu ajunseseră apele sau pe cîte un loc unde puteau atinge pămîntul cu picioarele.

Îi luase Crișul pe nepregătite, în somn — plouase undeva la munte, și cine s-ar fi așteptat să năvălească iureș un firicel de apă ? Dar și ei să s-așeze tocmai între drum și mal ! Greșeală de neiertat, dar nu a tuturor, ci numai a bulibașei, pentru că, străbătînd atîtea locuri și-ntinderi, ar fi trebuit să-și dea seama totuși dinainte de primejdie. Pînă și sălbăticiunile și păsările, în afara celor proaste, își fac adăpostul în locuri neprimejdite de apă și foc, darmită oamenii ? Așa că bulibașa greșise ; el se-nșelase, primejduind viața-ntregii șetre. Și deci trebuise pe drept să fie schimbat sau, dacă nu, singur să se schimbe, nemaifiind în stare s-adulmece soarta ; săracul ! Parcă-l și vedea cum, o dată scos la liman, își luase iapa de dirlogi și, de prea mare bucurie, i-o și dase lui, mulțumindu-i cu lacrimi în ochi pentru neașteptata izbăvire.

*

*

*

Din față se auzi un nechezat. Fulger îi dădea de știre că ajunseseră la o răscruce.

— Dii ! îl îndemnă însă el, posac, ca și cum n-ar fi vrut decît să fie lăsat în pace.

Și apele tulburi ale Crișului care umpluseră țarina, luînd totul la vale, continuau să-i întunece privirile ațintite-n gol. Iar țiganii răsăreau din ele unde te așteptai mai puțin, scoțînd mîini, picioare și capete la iveală, pe care le prindea cît mai iute, trăgîndu-le la sine, la aer, la mal sau pe cîte-o ridicătură. Și el și armăsarul se luptau cu potopul, căutînd încolo și-ncoace prin noapte și prin ape trupuri în zvîrcolire, cai speriați sau căruțe răsturnate peste puradei. Scăpase și din ăștia vreo patru, scoțîndu-i la vreme din niște mărăcini pe care se urcaseră și care încet, încet, se pregăteau să-i lepede apelor. Ce-i mulțumiseră a doua zi țigăncile ! Să nu se mai descotorosească de ele și mai ales de vreo două din cele pe care el cu mîna lui le smulsese din moarte.

Năvăliseră asupra-i dăruindu-i-se, ghicindu-i și fericiindu-l cu atîtea spuse, că începuse și el să creadă pe jumătate din ce auzea. Iar pe nevastă-sa o cuprinseseră spaimile văzînd ce-i intră în ocol : Șatra întreagă și, în frunte, El, bărbatu-so, călare pe-o iapă, iar bulibașa pe Bliț, uzi pînă la piele, muiati în turbureală, ca mînușile de cînepă vara-n topcili.

Dîrdîind, zburdînd, săreau și puradeii care încotro, de frig sau de bucurie, că scăpaseră cu viață, ori la gîndul că baciul trimis de Devla, cum îi spuneau ei lui Dumnezeu, avea să-i miluiască și cu ceva de mîncare. Or, cum ar fi putut rămîne stană de piatră ? Nici fiară să fi fost, necum el, Sabin din Barc ?

Își deschisese și ograda, și pivnița tuturor, pe unii voind să-i încălzească cu vinars, iar pe alții cu de-ale gurii, la un foc ce lumina tot cătunul. S-adunase apoi și lume, auzind cele-ntîmplate și venind să-i vadă pe cei scăpați și pe cel ce-i scăpase. Se vorbea de el prin tîrguri, pe la bîlciuri și pe la marginea drumurilor ca de un izbăvitor al zlătarilor și c-apoi, bulibașa, în fața focului, a șetrii și a tuturor privitorilor, îi dăruise iapa lui, cel

mai frumos cal al său, asigurându-l totodată că-n pîntec purta și rod de armăsar căzăcesc. Iar iapa nechezase, adeverind spusele stăpînului și primind de bună voie să fie dată.

Apoi gîndul i se mută pe mînzul fătat de iapa primită-n dar, văzîndu-l chiar cum creștea-n amintire, cum alerga și cum deodată se făcuse mare, nemaiajun-gîndu-i hotarele satului. În război însă li se deschiseseră înainte întinderile unor cîmpuri pe care cu greu și le-ar fi putut închipui. Iar Fulger se simțea în ele ca acasă. Zbura printre ceilalți cai, fiind în stare să tragă și cu dinții de tot ce i-ar fi stat împotriva stăpînului. Și cum mai trăsese !

Zburau o dată pe-o ntindere la poalele unor munți înalți pînă-n cer. Munții lui Noe parcă, iar largul îi ademenea-n întîmpinarea unor dușmani tot atît de porniți la luptă ca și ei. Se-ntîlniseră apoi, se amestecaseră, în urma lui venind alți călăreți și-n urma lor, a dușmanilor, alte ajutoare strigînd unii la alții și învîrtindu-se cînd pe cai, cînd după cai, cînd dedesubtul lor, agitîndu-și săbiile lucii într-un soare de cuptor de parc-ar fi fost draci pe o plăcintă pe care singuri aveau s-o umple cu carnea lor. Caii se loveau și ei piept în piept, se mușcau, se zvirleau, cădeau, se ridicau, cu sau fără călăreți, în timp ce săbiile stăpînurilor se-ncrucișau în văzduh scînteind sau improșcînd picături roșii de sînge pe iarba nimănui. Țipetele nu mai aveau nimic omenesc într-însele și din limbile amestecate-n dogoarea luptei nu mai ieșeau decît frînturile-nțelese de îngerii morții sau de corbii ce croncăneau deasupra, așteptîndu-și nerăbdători tainul. Îi văzuse și el de cîteva ori și pe unii, și pe alții, neștiind însă bine ai cui erau și pe al cui suflet sau hoit aveau să-l înhațe. N-avusese decît răgazul unor sclipiri, pentru că primea sau împărțea loviturile-n toate părțile, simțindu-se cînd tăiat, cînd tăind sau scăpărînd în oțelul altor săbii încinse. Durerile nu-l stînjeneau însă. N-avea timp de ele, iar de gîndit la altceva nici atît, pentru că-n afara brațului drept, cu care lovea sau se apăra, în cap nu i se mișcau decît ochii. Era ca-ntr-un fel de ploaie de fulgere prin care-n-cerca să răzbată lovind sau apărîndu-se. Iar din nechezaturile lui Fulger nu înțelegea decît că, din cînd în cînd,

calul îl prevenea : feri din stînga, din dreapta sau din spate.

Ce cal năzdrăvan, Fulger ! Un călăreț năvălise o dată din dreapta, cînd el se bătea cu unul din stînga, și Fulger, ca să-l scape de iureșul năvălitorului, care l-ar fi spintecat ca pe un pește, se culcase iute la pămînt. Parcă i-ar fi secerat cineva picioarele. Urmase apoi căderea dușmanului peste ei și după-aceea scularea lui Fulger din învălmășeala din care abia se mai putuseră desprinde. Apoi altă-ncăierare cu unul pe care, ca să-l poată lovi pe neașteptate, din stînga, tot Fulger îl pusese cum nu se poate mai bine la-ndemină, și iar un salt peste un hoit, apoi peste un călăreț căzut, care-l atinsese ușor, pe sub burtă, cu sabia, nespintecîndu-i-o însă ; pe urmă, o-ntoarcere, ca să scape de o lovitură din spate, de care însă tot Fulger își dăduse mai iute seama privind înapoi. Parc-ar fi vrut și să-i spună : țin'te tu numai bine cu ai tăi, că eu, cu ai mei, mă socotesc și singur. Și cum se mai socotea ! Nechezaturi scurte, icnete, sforăituri sau sunete guturale alcătuiau mai mult o sfadă între cai, plină de amenințări sau sfidări, precum că s-ar fi dus unii pe alții, și-ar fi scăpat sau și-ar fi pus stăpînii în cele mai potrivite poziții de apărare.

De el însă Fulger avusese întotdeauna grijă ca îngerul păzitor, strecurîndu-l prin primejdii sau scoțîndu-l din ele cu cît mai puține tăieturi de sabie. Peste cîți călăreți nu sărise, de cîți nu fugise și pe cîți nu-i răsturnase, cînd îi venise bine, ca să-l cruce tot pe el de loviturile lor piezișe.

Pe fiecare-l simțea ce avea de gînd înainte ca el, stăpînul, să fi bănuit măcar ce-l așteaptă. Așa numai putuseră scăpa cu viață, împărțind ei altora moartea, hărăzită tuturor din belșug.

Nici el și nici Fulger nu se potoliseră pînă cînd, cu un grup de prieteni, tot călăreți și ei, nu străbătuseră în lung și-n lat toate părțile lumii. Se strecuraseră zi și noapte între pădure și mare, trecînd prin așezări cu case tot ca și cele din Barc, cu aceleași ogrăzi cu nuci și pruni și pesemne cu aceleași obiceiuri la nunți și la boteze, oprindu-se apoi în loc, ca niște hoți care ajunseseră la capătul furișării lor.

Biruiseră întreagă întinderea, lingîndu-și rănile sîngerînde de atîta desfășurare.

Așa-i ori ba, Fulgere ? își întrebă Sabin calul. Un nechezat scurt îl încredință că și calul era într-un gînd cu el.

Străbătuseră, de fapt, numai cîțiva kilometri de cînd porniseră de-acasă, și-n gînd întinderi de vis.

Brotuna și Tîrnava se iveau în zare iar în minte le mai lucea încă trecutul atît de plin.

Bătuseră într-adevăr lumea, o călcaseră-n picioare, o pierduseră, apoi iar o cîștigaseră, ca să și-o poată după aceea reface în amintire din bucățele, așa cum ar fi vrut-o ei.

Privind însă în stînga, observă abia atunci că cei din Brotuna coborau cu casele de pe deal mai spre drum. Ca să le fie mai la-ndemîna ieșirea-n lume și birtul mai aproape. Sau nu ; nu birtul ; îndemina doar de-a o putea lua în sus sau în jos mai ușor cu una, alta.

Către Vața aruncă doar o privire.

— Dii ! îi scăpă atunci îndemnul obișnuit printre dinți, care sună ca o încuviințare a bunului mers. Și caii se opintiră mai tare în ham. Dacă așa voia stăpînul, așa să fie !

*
* * *

Calul de pe Criș de obicei una știa : drumul și numai drumul, iar din cînd în cînd, pentru stăpîn, și birtul. Încolo, orb sau chior, noapte sau zi, el tot înainte.

Simțindu-l însă pe Fulger în dreapta lui, Surul nu mai avea nici grija asta. Ce să se tot uite la o linie nesfîrșită ? Închidea ochii, își încorda mușchii, îl mai lăsa puțin și pe Fulger să tragă și-ncolo treaba stăpînului. Unde trebuia, tot ajungeau.

Oriunde ar fi deschis însă ochii, ar fi știut pe loc unde se află : pe Criș, pe Mureș, pe Arieș, pe Tisa, în tîrg, la han sau sub cerul liber. Dar nu-i păsa, așa că-i închidea iar și, dacă se mai și opreau cumva, se pișa liniștit pînă ce pișatul îi ajungea sub vreo copită. Simțind lichidul cald, ridica piciorul și stătea așa pînă la

plecare. Ce se petrecea însă în capul lui, nimeni nu știa, nici chiar Sabin. Sau nu, din cînd în cînd, el tot mai ghicea cîte ceva. Și atunci Surul clipea din pleoape, fără a-i da însă nici cel mai mic semn că era așa sau altminteri. De aceea, uneori, parcă-i era și ciudă pe el. O ciudă neîntemeiată, dar ciudă totuși. Ciuda celui ce ar fi vrut să audă fie și glas de dobitoc, numai s-audă.

Fulger însă se zmucea atunci în ham dînd să plece. Un semn și ăsta, dar lui, stăpînului, îi era destul. Se urca-n căruță și plecau, pricepînd numaidecît că nu mai avea ce aștepta.

Pe de altă parte, dacă de Fulger nu s-ar fi despărțit în ruptul capului nici pe Surul nu l-ar fi schimbat pe tot aurul Bradului. Se potriveau atît de bine la pas unul cu altul, cei doi cai, încît ai fi zis că au fost fătați de aceeași mamă. Și totuși ce iapă fusese una și ce ajunsese cealaltă ! Dar parcă mai avea vreo importanță ? Doar din niște iepe ieșiseră toți. Sau, nu. Chestia cu iepele era totuși ceva... Deși și armăsarii... Și aproape rostindu-și gîndul, privirea îi lunecă-n jos, pe chimir, pe cioareci, peste vîrfurile cizmelor, oprindu-i-se pe Fulger. Bine făcuse că nu-l scopise ! Iar Fulger, ca și cum ar fi simțit atunci un bici pe spinare, întoarse capul spre el a reproș : Cum de-i putuse trăzni una ca asta prin minte ?

Și totuși îi trăznise. Parcă poate cineva pune stavilă gîndului...

Ehe ! Și de-ar fi fost numai asta. Dar la cîte altele nu-și putea pune el stavilă ? ! Nu-și putea stăvili, printre altele, nici amintirile celor petrecute o dată în birt, la Cărăstău.

Îi și vedea din vîrfurile priporului Tirnăvii acoperișurile înnegrite de vreme, cum stăteau încolăcite în cotul Crișului peste niște ziduri care-nchideau între ele atîtea întîmplări. Fusese atunci o seară de toamnă tîrzie, cu frunze veștede primprejur și c-un vînt care anunța neîntîrziata lăsare a iernii. Iar el venea sau mergea spre Brad și trecînd pe acolo nu putea să nu se oprească. Căi de atunci și-ntorseseră capul ca și cum ar fi vrut să-l întrebe : Oprim sau mergem mai departe ? Știind

Însă bine ce-l aşteaptă-nlăuntru, putea să nu oprească ?
Oprise, nestrunindu-şi caii decît c-un ușor hooo !

Ce urmasse apoi, nu mai ştia nici el bine, dacă fusese vis ori aievea, destul că se pomenise deodată iar lîngă caii care, speriaţi că-s tulburaţi atît de pe neaşteptate de stăpînul mînios, nechezaseră, bătuseră din copite, supunîndu-se în cele din urmă şi urnind căruţa din loc. Nici nu mai fusese nevoie de vreun îndemn. O porniseră, fără a şti însă încotro.

Împrejur, din focurile stinse ale celor rămaşi peste noapte afară, în curtea birtului, nu mai rămăseseră decît tăciunii şi ici, colo, nişte pîlpîiri slăbănoage care mai mult stricau decît luminau, boţind în fel şi chip feţele celor ce le priveau. Încolo, o ceaţă albă şi deasă, să torci din ea cu fusul.

Şi caii se-nfundaseră-n pîclă luînd-o încotro li se păruse lor că-i mai moale la picioare, în timp ce el se lăsase în voia lor, întins pe spate în bunda miţoasă de sub ierneul de şovar. Bombănise apoi întruna : A dracu' muiere ! Să-mi facă mie una ca asta ! Şi încă cu ajutorul slujnicei ! După-aceea gîndul i se mutase pe o altă făptură, dintr-un alt birt, de la o altă margine de drum, de pe lîngă o altă apă. Şi iar un dii ! Ca şi cum caii ar fi trebuit să ştie întrutocmai la ce se gîndise el şi pe unde ar fi trebuit s-o ia ca să-i împlinească vrerea.

Mergînd aşa în neştire i se întîmplase parcă şi ceva ciudat : caii se-ncurcaseră într-un cîmp de curcubete, de parcă vrejurile i-ar fi împoivănat de toate patru picioarele. Pe deasupra, se mai opriseră şi-n faţa unor porţi legate cu nişte curpeni. Să le deschidă cineva, i-ar fi trebuit o zi şi-n toiul nopţii, poate, doar ajutor necurat. Ce să facă ? Împrejur numai garduri. Era ca-ntr-o virşă. Peştii prinşi într-astfel de scule tot aşa trebuia să se fi simţit. Să sară însă jos din căruţa, îi era teamă că se-nclceşte şi mai rău în vrejuri, nemaiputîndu-se apoi deloc descotorosi de ele. Să-nainteze, altfel cum, cînd caii erau ca-mpiedicaţi ? Se dăduse totuşi jos, pusese mîna pe cosor, tăiasse vrejurile în care se-ncurcaseră caii, apoi pe cele care-i prinseseră şi lui picioarele — de

unde atâtea vrejuri, nici el nu pricepea — și sărise iar în căruță, punînd mîna pe bici și pe hățuri. Trebuia să treacă prin porți cu orice preț, chiar de-ar fi fost din plev. Își îndemnase însă caii pe un cu totul alt glas decît cel obișnuit, pocnind și din bici. Și ei se opintiseră, izbind cu oiștea-n porți, trîntindu-le la pămînt, și, cînd să simtă pămîntul, sau ceva tare sub copite, se pomeniseră că se înfundă într-o apă cleioasă și moale ca smoala. Atîta doar că în loc să fie neagră, lumina albicios, un fel de mîl în care luna nici nu se putea oglindi bine. Să dea înapoi, nu putea ; să meargă înainte, nu știa-n ce intră, iar pe de lături, parcă mai întuneric ca oriunde. Ce să facă ? Belea mai mare nici că i se putea întîmpla. Sărise totuși din căruță și dăduse s-ajungă înaintea cailor. Cînd colo, în loc să-i poată apuca de căpăstru, simțise cum se cufundă și el în mîlul de sub picioare. Îl cuprinsese spaima și-ncepuse să strige : Săriți ! Mă-nec ! Caii ! Săriți ! Ajutoor !

Pe măsură ce striga însă i se părea că tot mai adînc intră-n noroi, disperarea făcîndu-l să-și umfle și mai tare bojocii : Săriți ! Ajutor ! Apoi, într-un tîrziu, cînd obosise de atîta strigăt și cînd își luase nădejdea de la vreo scăpare, blestemîndu-și în gînd ceasul în care-i venise să oprească la birt, și să între și la stăpîină, din dreapta se ivise un lămpaș, auzindu-se și niște glasuri : Aici parcă strigă ! Aici, în colțul ăsta al topcililor. Cum dracu o fi intrat în cînepă ? Și încă — cu cocia ! Că-l boscorodeau însă, nu-i mai păsa ; bine că-l descoperiseră și e-aveau să-l ajute să iasă de acolo.

— Aici, aici m-am înfundat ! le strigase el celor ce veniseră cu lămpașul. Și nici nu știu unde-s.

— Un' naiba să fii, decît în cînepiștea Birtinului ; topcili ți-or trebuit ; și ne-ai mai și tîrnosit ogrăzile ! săriseră oamenii cu gura pe el, întinzîndu-i și un par ca să aibă de ce se prinde. Cu chiu, cu vai scososeră apoi și caii și căruța, și-n zori, cînd totul fu gata, își dăduse seama că într-o noapte întreagă nu făcuse altceva decît să rătăcească prin finețe, iniști și cînepiști, ajungînd pînă la urmă, nu pe drumul care-i trebuia lui, ci-n to-

pitoriile de in din Birtin. Făcătura, nu alta. Curată făcătura ! Și-a cui, dacă nu a birtășiții ? Făcătura ei, dar avea să-i arate el...

*

*

*

Că-i arătase apoi ce-i arătase și cum îi arătase, nu-i mai făcu plăcere să-și amintească. Da-i arătase, și-ntr- așa fel, încît de atunci femeia nici nu mai voise să-i știe de nume, blestemîndu-l să n-aibă-n veci hodină, ca jidovul biblic, ca strigoii.

Și într-adevăr, ce n-avusese el pîn-atunci hodină, dar dup-aceea nici atît. Urmase frontul, rătăcirea pe sub munții cei mai înalți din lume și apoi întoarcerea pe vechile drumuri.

Trecînd însă și pe lingă birt — pentru că-n vremea în care el își mestecase în sine gîndurile... neplăcutelor sau plăcutelor sale-ntîmplări, nici caii nu stătuseră pe loc — Fulger întoarse capul, ceea ce însemna că-i cere părerea : oprim sau nu oprim ? Ciinele însă mîrii scurt, protestînd cel mai puternic împotriva opririi și stăpînul pricepu numaidecît. Știa el ce știa. I se întîmplaseră de fapt atîtea acolo, și nu numai lui. Unui altuia, lui Dumitru, într-un ajun de Bobotează, birtășița îi pusese-n sanie, nici mai mult, nici mai puțin decît un butoi plin cu draci tescuiți pe care el să-i ducă-n tîrg, la Hălmagiu, la un alt birtaș. Numai că omul, în priceperea sau nepriceperea lui, în loc să-i lase unde i se spusese de femeie, îi vărsase în plină noapte sfîntă, în mijlocul Crișului, opărîndu-i ca pe niște porci în ceea ce ar fi vrut ei mai puțin să se scalde.

Cine să-l poată însă crede pe un bețiv, cînd toată lumea știa ce-i făta mintea mai ales de „praznice ude“ ?

Adevărate incursiuni pe la dușmanul omenirii, cu care s-ar fi putut lăuda și sfinții.

Rîdea și Sabin, închipuindu-și-l pe om în luptă cu puterile nevăzute ale iadului și ale prunelor.

Și cîte altele apoi în legătură cu împricinatul loc, pînă ce dădură să intre în Baia de Criș. Ce să facă însă și el pe drum dacă-ntre timp, dinlăuntru sau dinafara

lui, îl năpădeau atâtea ? Le lua și el pe rînd, le-ntorcea, le pritocea, luptîndu-se cu unele sau desfătîndu-se cu altele.

Pe ulițele netede ale Băii de Criș cîinele din căruță începu iar să latre. Nu însă a primejdie, ci un lătrat prevenitor. Un om înalt, cu cioareci cenușii și în cămașă albă, tivită cu negru pe la guler, mergea și el pe lingă ei. Cușma dată pe spate, deși era primăvară bine, îi descoperea fruntea înaltă, aplecată peste ochi ca o streășină de paie peste o prispă pustie. Și omul mergea agale, neștiindu-se de fapt bine dacă el călca pămîntul, sau dacă pămîntul îi fugea de sub picioare ?

— Să trăiești, moș Pavele ! Da' încotro așa-ngîndurat ? îl salută Sabin, recunoscîndu-l.

— Cătr-ai mei ! îi răspunse omul abia ridicînd fruntea să-l privească, în timp ce cu mîna îi arată drumul înainte, spre Brad.

— Nu sui cu mine ? îl pofti el în căruță, oprindu-i caii.

— Da' tu-ncotro ? îl întrebă și omul, privindu-l drept în ochi.

— Tot cătră moși. La Cîmpeni. Am de cumpărat oarece doște de la Pătru. Mi le-o făgăduit de astă-toamnă.

— Multe ?

— Cam ; da' mă duc să iau doar mustra și apoi, „în jos“, oi vedea io cum le-oi da. Să văd ce capăt. Știi cumva cum se dau ? Că doar din jos vii ?

— Din jos, din jos, numai că pe mine acum nu mă mai importă. Dee-se cu cît s-or da !

— No' sui atunci, dacă tot mergi în sus !

Drept răspuns, omul se uită atent la cîinele din căruță. Zverei dădea din coadă.

— Abia așteaptă, îi zise Sabin, făcîndu-i loc alături de el pe iliș.

— Mde ! O fi știind dobitocul ceva, doar nu a geaba stă de atîta vreme pe lingă om. După aceea Pavăl se urcă pe o loitră.

— Nu-i speță de pe la noi ! continuă el, mutîndu-se cu grijă de pe o loitră pe alta.

Cîinele i se aciuase între picioare, scîncind de plăcere și cerșind parcă și-o mîngiere.

— Îi de la mari depărtări. L-am adus de pe front, îi spuse Sabin, mîngîindu-i cu mîna stîngă capul. Mi-e tare drag, dar și el ar face orice pentru mine.

— Pesemne că și dumneata îi fi făcut ceva pentru el ?

— Oarecum. L-am cules de pe un cîmp pe care fusese trimis cu moartea legată de grumaz.

— Adică ? se miră Pavăl.

— Adică avea niște trotil legat de el. Pricepi ? De grumaz ! Trotil. Noroc însă că pînă l-am dezbaierat de podoabă nu ne-a luat dracu. Că după-aceea a făcut moartea o groapă alături, de ne-ar fi putut băga-n ea pe amîndoi în picioare. Dar, de. Am avut noroc ? Am avut ! Iar cîinele de atunci nu s-a mai dezlipit de mine.

— Săracul ! De-ar ști să vorbească, cîte nu ne-ar spune el, adăugă Pavăl.

Zverei, între timp, mătura cu coada toată podeaua căruței. Îl privea lung pe moș, și moșul pe el, vrînd parcă amîndoi să-și zică ceva.

Sabin însă rupse din nou tăcerea cu un îndemn adresat cailor care, prin tîrgul Băii de Criș, domoliseră bine pasul. Nu putea numai să tacă, mai ales că din Pavăl scoteai vorba cu cleștele, iar fiara de alături n-avea grai.

— Măi, cîine ! murmură Pavăl într-un timp mîngîindu-i creștetul.

— Zverei l-am botezat, îi spuse atunci Sabin.

— Măi, Zverei ! repetă atunci și Pavăl, continuînd să-l mîngîie. De-ai ști tu cine-i Pavăl ? !

— Și cine-i și Zverei, oftă Sabin.

Cîinele privi atunci la amîndoi, mutîndu-și întruna ochii de pe unul pe celălalt.

El îi cunoștea prea bine, dar ei ?

Știau oare ce sînge curgea prin vinele lui ? Ce-i fusese dat să trăiască și ce i se-ntîmplase pîn-a se ivi cu moartea legată de gît în fața lui ? Le-ar fi spus-o, dar ar fi fost ei în stare să priceapă ? Pavăl însă tresări.

Privind mai adînc și mai pe sub genele lui de om pe jumătate nebun, începu să dibuie ceva, și gîndul porni să-i fugă aiurea. Era ca și cum, vrînd să citească fără a cunoaște literele, ochii sau duhul i-o luaseră razna pe niște rînduri fără sfîrșit. Întortocheate mai erau! Duceau însă departe, departe, în niște păduri de brad, la marginea cărora apăruse el, cîinele.

*

*

*

Cățel nu mai mare decît doi pumni, Zverei se pomenise așa, prins deodată, în sita unei cuști din care nu putea ieși. Se zvîcolise cam mult prin ea pînă ce, desprins de mama cu izvorul cald de lapte sub blană, fu zvîrlit într-una mai mare, unde i se dădu să mănînce altă mîncare, ceva tare mare, ud și roșu, ceva de ce nu știuse bine nici cum s-apuce, pînă cînd o mîna nu-l prinsese de ceafă și nu-l împinsese bine cu botul deasupra bucății. După aceea mîncă mult din boțurile roșii, puse zilnic sub botul umed, și chiar cu poftă, pînă ce i se dezblegîră urechile, ridicîndu-i-se-n sus ca niște dinți de joagăr. Atunci, aceeași mîna care-l hrănea îl scosese din cușcă, punîndu-l cu alții în niște boxe și mai mari.

Erau cam de aceeași cîuloare și mărime cu el, fiecare uitîndu-se cu mirare la celălalt, neștiind nici unul de unde apăruseră și de unde răsăriseră așa, tam-nesam, unul lîngă altul. Se adulmecaseră apoi prudent, își dăduseră tîrcoale și-n cele din urmă se și împrieteniseră oarecum, dîndu-și seama că altceva n-aveau ce face. Stăpînul, cu un semn ca un păianjen pe braț, stăpînul care-i hrănise și ocrotise pînă atunci, îi scotea de zgardă într-un cîmp deschis unde un altul, un fel de sălbăticiune, se scălimbăia în fața lor fugind cînd în patru, cînd în două labe, ei trebuind s-o prindă și s-o țintuiască locului. Lucru ușor de făcut la-nceput, pînă ce „vînatul“ începu să se apere umblind mai mult în două decît în patru labe și scoțînd de sub obișnuita-i blană cînd un cușit, cînd un drug de fier cu o țevă din care ieșea foc. El însă prefera să-și trîntească „vînatul“ la pămînt, și acolo, aplecat cu gura pe ceafa lui, să scîncească, pri-

vind într-o parte ca și cum ar fi vrut să zmulgă dintr-un public nevăzut aprobarea și aplauzele cuvenite învingătorului. De câte ori însă, în locul lor, o zvîcnitură vicleană a victimei nu-l răsturnase făcîndu-l să simtă pe spinare lovitura cuțitului sau, în urechi, pocnetul țevii de fier! Dar nu se lăsa pînă ce-n jocul din nou început, cu zvîrcoliri și alergătură, „vînatul“ nu sfîrșea tot sub dinții lui și o altă mîna acoperită cu blană îl apuca de ceafă spunîndu-i : bine !

Atunci și „vînat“, și „mănușă groasă“ — așa-i avea el în minte — îi puneau iar zgarda de gît, ducîndu-l înapoi cu ceilalți la boxele din care fuseseră scoși. Acolo-și lingeau blănille ciufulite, zgîrieturile sau vînatăile, mîrîindu-și înfundat isprăvile. Era de fapt o schelălăială continuă, din care nu se înțelegeau decît un fel de plîns și o ciudă nespusă. Un fel de cocă morfolită, ca și mîncarea care li se da drept răsplată în niște vase rotunde de tinichea smălțuită. Nimic nu rămînea însă pe fundul lor cînd, lucii, erau luate de aceeași „mîna îmblănită“, ca să fie duse aiurea și, a doua zi, umplute din nou. După o vreme, „vînatul“ fu îmblănit într-alte culori și alungat chiar și prin pădurea prin care doreau atît de mult „vînătorii“ s-alerge. Erau însă goane scurte, pentru că cei „în două picioare“ nu puteau fugi ca ei. Dar victima, trîntită la pămînt, se apăra cumplit cu ochii țintă la gura gata s-apuce orice mădular care s-ar fi mișcat.

După aceea stăpînii, toți cu aceiași păianjeni pe brațe, îi supuseră la alte întreceri, probîndu-le-n grup agerimea mișcărilor, iuțeala, salturile și priceperea-n a apuca toate armele de apărare ale „vînatului“. Alergau pe niște cîmpuri mari, deschise mai mult, dar tot înțărците, cu niște plase peste care nu puteau trece folosindu-se de cele patru labe. Iar cînd le fură îngăduite încercări și „dincolo“, în plină pădure verde, prea departe nu putură nici atunci alerga, stăpîni numeroși împînzind locul și strigîndu-i pe niște nume cu care nu se prea obișnuiseră. Nimeni însă nu înțelegea ceea ce auzea, decît ca un strigăt și numai unul din toate acestea i se potrivea lui. Pe el, de pildă, îl strigau „Drei“ și-n capul lui asta suna ca un fel de fulger scurt, ca un „trei“, la care trebuia să ciulească urechile, căscînd apoi bine ochii la

ceea ce i se arăta sau cerea. Aceleași lucruri, de altfel : alergări, trântiri la pământ, culcări, fente, salturi, zmulcături, zmulgeri de lucruri din mâini ridicate la iuțeală, sau mușcături din brațe prea gros încotoșmănite ca dinții să poată ajunge pînă-n carne. Însă toate pînă într-o zi, cînd fură scoși din boxele lor, încărcăți în mașini și apoi, cu zgardă la gît și cu o „mîna înmănușată“ alături, purtînd același „păianjen“ pe braț, fură lăsați în niște ochiuri mari de pădure în care un fel de case pitite și lungi, nesfîrșit de lungi, adăposteau o mulțime de făpturi în două picioare. Ce miros ciudat aveau ! Dar nu a stîină. Și „Trei“ se lăsase cu botul umed în iarba poienii, așezîndu-se pe burtă ca s-adulmece mai bine. A ce aducea oare boarea aceea ? Nările i se umflaseră adînc și ochii i se-nchiseseră. Era ceva iute, duhnînd a stricat, a hoit, deși, deschizînd ochii, văzuse ieșind din încăperile acelea un „vînat“ care se mișca anapoda. Și totuși „vînatul“ nu avea mirosul celui cu care făcuse pregătirile. Ce să fie atunci ? Încercase o altă asemuire, cu ceva ce-i venea și mai din adîncuri. Dar tot nu se dumirise și iar închisese ochii, însă nu așa ca de obicei, ci mai strîns, strîns de tot ca să nu mai pătrundă-n ei nici măcar senzația zilei. În întunericul făcut astfel, se ivise apoi un vîrf de munte, cu un plai pe care pășteau niște capre sălbatice. Și el se apropia de ele prin iarbă tîrîș, ca să nu fie simțit. Ochise chiar un țap fudul, pe care ar fi vrut să-l prindă dintr-o dată, așa cum i se-ntîmpla cu vînatul în „două labe“. Dar nu izbutise, căci boarea, suflînd dinspre el spre turmă, o risipise. Paznicul prinsese de veste și dase semnal de plecare. Ce să facă apoi ? Se ridicase. Se încordase o clipă, ca să poată fugi după ele, dar se oprise la gîndul că tot nu le-ar fi putut ajunge. Se mișcau ca scînteile, așa că se linsese pe bot. Altă dată avea să fie mai prudent și să țină seama și de vînt...

Deci fusese cîndva și altfel de „vînat“, dar cînd ? Căci decum se trezise, trăise numai în boxe. Atunci părinții, poate bunicii sau străbunicii ? Dar ce știa el de ei ? Atîta doar că, într-o singură clipire, îndărătul perdeluțelor de piele ale ochilor, i se deschisese o lume pe care nici n-o bănuia. Și totuși lumea asta era undeva în

dosul pleoapelor lui, în întunericul din el, pe care atât de mult ar fi vrut să-l străbată. Dar cum ?

Auzi apoi un „Drei“ mai ascuțit ca oricând și, simțindu-se strigat, nu numai că deschise ochii, dar sări în picioare. Trebuia să treacă la lucru ? Pesemne ! Zgarda de la gît îi fu zmucită de „mîna înmănușată“ și se simți tras înainte spre mulțimea cenușie. Privind-o de aproape, își dădu seama că era totuși „vînat“ din cel ce-i mai umblase prin față și-n patru, și-n două picioare, și că s-ar fi putut aștepta la orice din parte-i. Dar nu ! Nu i se-n-tîmplă nimic ; o zi, două, nouă, o sută, pînă ce se plictisi așteptînd. „Mîna înmănușată“ îl ținea strîns în zgarda din care nu putea scăpa cu nici un chip.

Și totuși, într-o zi se întîmplă ceva ciudat. Dimineața, cînd trebuia să-și primească mîncarea din cutiile obișnuite, înainte ca „mîna înmănușată“ să-l ia de zgardă la „lucru“, în loc de obișnuita porție gustoasă, primi o bucată tare, cenușie, ca blana „vînatului“ pe care-l păzea.

— Ia ! îl îndemnă să mănînce cel ce i-o adusese. Dar el nu se dumiri deloc. Așa ceva nu văzuse decît între „labele“ vînatului cenușiu. Adulmecă totuși, apoi miroși de aproape, chiar și linse un pic și, cînd limba îi simți suprafața aspră, trase botul prevăzător ; bucata aceea nu se putea mîncă. După ziua obișnuită de lucru, însă, seara, o privi cu mai puțină dușmănie. Era și cenușiu acela ceva. Dar nu ceva de mîncare. În ziua următoare, dimineața, înainte de plecare, în loc de porția mult așteptată, iar un boț cenușiu și tare întocmai ca cel lăsat cu o zi înainte și neatins. Firește, nu-l putu mîncă nici pe acela și-l lăsă tot neatins. De „muncă“ însă nu fu deloc scutit, ba chiar fu scos din boxă cu un îndemn pe care nu-l auzise pînă atunci. Se mișcă totuși la auzul lui, însă mult mai încet, iar mulțimea cenușie pe care o însoțea cu „mîna înmănușată“ de colo pînă colo, prin pădurea de brazi, începu să nu-l mai intereseze.

Ciudat însă că „mîna înmănușată“, cînd se așeză lîngă el, morfolea tot ceva asemănător cu ceea ce lăsase el neatins în boxă. Sau nu, vru să morfolească și, neputînd nici să roadă măcar — cum nu putuse nici el — îi zvîrli lui bucata. Una ca asta nu i se mai întîmplase,

nici chiar pe vremea cînd fusese învățat de alte „mîini înmănușate“ ce trebuie și ce nu trebuie să facă.. Dacă boțul cenușiu era o încercare ? Așa că nu-l atinse. Atunci „mîna înmănușată“ rîse și-l împinse ceva mai departe cu piciorul. În cealaltă zi lucrurile se petrecură la fel, fără nici o altă mîncare decît tot boțul cenușiu virit sub nas înainte de plecare și „excursia“ în pădure cu „mîna înmănușată“ de-a lungul șirurilor cenușii, care se mișcau și mai încet. De fapt, nici nu le mai grăbea nimeni, „mîna“ stînd și ea mai mult tolănită și desfăcînd din cînd în cînd cîte o cutie, după care „cenușiii“ se uitau prelung. Într-o altă zi însă, după ce văzu că nu se mai schimbă nimic din noul program și simțînd că nu mai are puteri, dădu să-ncerce totuși, dar nu bucata din boxă, ci pe cea zvîrlită de „mîna înmănușată“. Era oricum parcă mai la îndemînă și parcă și ceva mai moale. „Cenușiii“ abia se mai mișcau și ei iar „plimbările“ lor, din ce în ce mai scurte, încetară într-o zi de tot. „Mîna înmănușată“ îl mai scotea totuși doar ca să dea tîrcoale poienii în care erau bordeiele lor lungi și din care numai din cînd în cînd mai ieșea cîte o umbră.

Boțurile cenușii de pîine din boxa lui, adunate sau rămase la-nceput neatinse, dispărură apoi și ele. Să i le fi luat alt patrupe, nu se putea, pentru că acolo, în boxa lui, nu intra decît el. Și totuși, într-o seară, nu mai găsi nimic. Deși tare ar fi vrut, pentru că-n plimbarea cu „mîna înmănușată“ nici acesta nu-i mai zvîrli bucata sa. O morfoli singur, chiar sub ochii lui, bombănînd ceva cu totul neînțeles și răsucindu-și după aceea un cornet cu o iarbă neagră pe care-o aprinse, pufăind și suflînd în jur un miros acru, mai acru chiar decît cel al „cenușiiilor“. Lîngă el mai veni apoi încă o „mîna înmănușată“, însoțită tot de un confrate patrupe, pe care „Trei“ îl recunoscuse numaidecît, amușinîndu-l cît îi îngădui zgarda. Era și el slab, mai slab decît cum îl văzuse cînd se-ntilniseră ultima oară, și mergea cam tot clătînîndu-se.

Întors însă mai iute ca de obicei din „plimbare“ cu „mîna înmănușată“, îl văzu pe „cenușiiul“, care-i curăța cușca cu burta umflată. Și cînd „mîna“ îl scutură puțin, spunîndu-i ceva neînțeles, de sub haină îi căzură pe labe trei bucăți pe pîine uscată. Erau, fără îndoială, provizii

la care renunțase cineva. Nu se aruncă însă imediat pe ele decât după ce-i porunci „mănușă“, luînd și-atunci în bot doar o bucată pe care se opriseră jinduitoare și privirile „cenușului“. Pe celelalte le lăsă acolo, lângă cizmele „mănușii“, nemaigăsindu-le însă cînd se întoarse și nemaștiînd dacă dispăruseră luate de „mănușă“ sau de „cenușiu“. Să fi fost oare pîinea singurul lucru care-i lega pe toți, interesîndu-l pe fiecare, după cum se clătina sau nu pe picioare ? Și el începuse, deși avea patru. Dar cei cu două, „cenușii“ și „mîinile înmănușate“ ? Foamea pusese prin urmare stăpînire pe-ntreaga așezare. Era război, frontul rupsese orice legătură de aprovizionare și fiecare avea să se descurce cum putea. De părăsit locul însă nimănui nu-i venea să-l părăsească. Frigul și foamea pîndeau de pretutindeni. Și-ntr-o altă zi, „Trei“ văzu că „mîinile înmănușate“, în loc să-i mai scoată din boxe pe cei cu „patru picioare“, îi lăsară acolo, privindu-i chiar cu niște luciri în ochi cum nu-i mai priviseră pînă atunci. Instinctul le trase însă semnalul de alarmă și toți începură să urle. Dar cui să-i pese de ei, cînd pe fiecare-l pîndea același lucru ? Și „Trei“ se opri din urlet, privind la ceea ce se petrecea în fața ochilor lui. Mîinile înmănușate nu-i mai însoțeau pe „cenușii“, ci se amestecaseră cu ei.

Ce se-ntîmplase oare ? Nu-și putea da seama și ce mult ar fi vrut să fie mai aproape ! N-ar fi putut fi de la-nceput așa ?

Cine să-i răspundă însă cînd, în jur, nu mai voia nimeni nici să-i deschidă boxa ? Trebuia deci s-aștepte, și ce altceva ar mai fi putut face ? Măcar să-i mai fi zvîrlit cineva din cînd în cînd cîte o bucată de pîine în boxă. Dar cine ? „Cenușiii“ și „mîinile înmănușate“ nutreau alte gînduri în cumplita noapte pe care o trăiau.

*
*   *
*   *   *

Noaptea aceea ! Cîte nu se întîmplau în ea și cîte chiar sub ochii pe jumătate-nchiși de foame ai lui „Trei“. La-nceput însă nu-l neliniști decât un singur fapt : de ce nu i se mai dădea nici pîine, măcar din cînd în cînd, ca la început, cînd „mîinile înmănușate“, tot se mai deo-

sebeau de „cenușii“ ? Cartofii înghețați abia-i mai rodea. Apoi dispărură și cartofii, locul luându-li-l alte rădăcini și coaja de copac. Noaptea însă nici gând să sfârșească, iar foamea din măruntaie nici atât.

O dată, deschizînd pe jumătate ochii, „Trei“ observă că deasupra unui bordei, în dreptul hornului, cîțiva „cenușii“ mestecau ceva. Făcuseră un colier de cartofi înșirați pe un curpen, pe care voiau să-l vîre-n fum. Și-l și virîseră așteptînd ca dogoreala hornului să-și facă datoria. Ce mult s-au bucurat apoi cînd i-au scos rumeni, hîrjonindu-se la-mpărțeață. Și cum i-a mai lăsat și lui gura apă !

Dintr-un alt ungher, un alt grup de „cenușii“ se uitau și ei cu jînd cum operația se repeta, fără însă ca beneficiarii să fi dat nici cel mai mic semn de generozitate. O dată ! De două ori, pînă ce, a treia oară, cînd făptașii așteptau liniștiți în bordeiul lor rumeneala, cei ce-i pîndeau, le scoaseră pe furiș colierul din horn împărțindu-și cu grijă prada între ei.

„Trei“ scînci atunci scurt, neștiind însă bine dacă a dezaprobare sau de bucurie.

Cei jefuiți, descoperind apoi lipsa, fși dădură numai-decît seama de ceea ce se petrecuse și hotărîră să nu se lase nici ei mai prejos. Făcură încă un colier, în care însă puseră în loc de cartofi bulgări de pămînt și o tăbliță de lut pe care mîzgăliră ceva. Așezînd apoi totul în horn, așteptară la pîndă. Hoții nu întîrziară, și, cînd scoaseră din horn colierul și tăblița, citind ce fusese mîzgălit pe ea, o zvîrliră sub botul său. Cei din bordei mureau de rîs.

Dac-ar fi fost atunci liber, nu i-ar mai fi cruțat. Și-ar fi înfipt colții în ei ca-n pîinea uscată, să-i simtă pîrfind. Dar nu era, și-n jur noaptea n-avea nici gând să dispară.

Încetul cu încetul moartea îl apucă apoi de un picior și nenorocul lui fu că, murind, nici nu putea visa ospețe cum și-ar fi dorit. Nu putea vedea, închizînd ochii, decît gamelele cu borhotul cu care fusese hrănit de cățel și, din cînd în cînd, și cîte un coltuc de pîinea uscată. Dar nu cenușiu, ci roz, mustind de un suc pe care-l văzuse

surgîndu-se din cutiile de tinichea ale „mîinilor înmănuşate“.

Înghiţea-n sec, se trezea, apoi iar închidea ochii şi aştepta.

Aşteptînd întruna, o dată auzi cîteva pocnete scurte, o rafală chiar, după care, deschizînd ochii, văzu trupurile a doi dintre semenii lui tîrîte prin zăpadă de o „mînă înmănuşată“ şi de nişte „cenuşii“. Urmă apoi jupuirea tocmai în faţa boxei lui — cînd se umplu de revoltă —, apoi fierberea lor într-o căldare şi împărţirea cu lingura în gamelele „cenuşiiilor“ — cînd nu se mai umplu de revoltă. Ieşiseră toţi din bordeie, legănîndu-se cu nasul în vînt, şi cu vasul întins sperînd să capete măcar un os. Dar mulţi dintre ei nu se aleseră decît cu mirosul. Ca şi „Trei“, de altminteri, care, ca să poată simţi şi mai adînc „gîdilatul“ nărilor, se ridică cu ultimele puteri în toate patru labele, arătîndu-şi colţii.

— Îţi vine şi ţie rîndul, n-ai grijă ! îl auzi el spunînd pe „mîna înmănuşată“, cel care-l ţinuse odinioară de zgardă. Numai că, pînă să-i vie şi lui rîndul, mai era ; mai putea sluji la ceva. Iar cînd îi veni totuşi şi deschise ochii, văzînd în uşa boxei călăul, în urechi nu-i mai răsună sentinţa, ci porunca instinctului : Sări ! Încordîndu-şi muşchii cu ultimele puteri, sări pe cel ce-i deschisese. Îl răsturnă ca pe un fulg şi, cu toată răpăiala puştii descărcate-n urma lui, nu se opri decît în pădure. Erau prea leşinaţi cei în două picioare ca să mai poată ţine bine în mînă şi o puşcă. Aşa că scăpase, dar nu mai putu face nici un pas şi se prăbuşi.

Prima făptură care-l trezi fu un şoarece de pădure. Voise, nefericitul, să-şi facă loc de trecere pe lîngă botul lui şi i se pomeni de-a dreptul în stomac. Nici nu-l mesecase bine şi parcă şi simţi din nou mişcîndu-se ceva într-însul.

De la şoareci trecu apoi la găinuşi, la iepuri şi-n cele din urmă şi la vinatul mai mare, cînd se socoti ieşit în afara oricărei primejdii.

Cei în două picioare de ce nu făceau oare la fel ? Adică nu, făcuseră şi ei, însă cu semenii lui. Şi cînd s-ar fi putut descurca atît de uşor cu alţi patrupezi ? ! Cine

să-i priceapă însă ? Sau poate n-aveau iuțeala lui ? Aveau însă altceva. Dar în noaptea aceea nesfârșită fiecare se descurca cum putea.

*

*

*

O dată cu înzdrăvenirea, pusese stăpânire pe el și curiozitatea. Frica însă, izbucnindu-i din ultima amintire, îl țintuia pe loc. Într-o zi i se întâmplă totuși un lucru neașteptat. Stînd la pîndă în calea unui cerb, se văzu năpădit de o întregă turmă. Nici nu-i venea să creadă. Ce pățiseră oare ? Și-o clipă închise ochii nedumerit. Cînd îi deschise, în urma lor văzu o altă haită. Îi semănau foarte mult cei din ea, deosebindu-se doar la culoarea blăunii. Așa că nu se apropie de ei dintr-o dată, ci sări în fața turmei fugărite și, cum cerbii nu se așteptau, surprinși, se-mprăștiară-n lături. Atît le trebui însă urmăritorilor ; se strînseseră în jurul celor mai răzleți și din urmăriți nu mai scăpă nici unul.

„Trei“ însă nu luă parte la ospaț ; preferă să privească de pe margini, așezat cu burta la pămînt. Îl descoperi însă conducătorul haitei, care-i dădu la început tîrcoale, mirosindu-l abia cînd își dădu seama că de fapt erau frați. După aceea sosi și restul, continuîndu-și goana pînă în preajma bordeielor lungi. Acolo se opriră cu toții. „Vinatul“ acela avea alte obiceiuri și alt miros. „Trei“ îl cunoștea prea bine : umbre clătinîndu-se pe picioare. Vinat slab, urît mirositor și pe deasupra și primejdios, mai ales pentru el. Să-l părăsească însă nu se putea. Cerbii dispăruseră-n cîmp iar șoarecii se ascuseseră adînc sub zăpadă.

„Cenușiii“ erau deci ultima pradă. Greu de apucat, dar sigură în nesfârșita noapte în care gerul le biciuia întruna foamea din mațe.

Să atace fățiș, nu îndrăzni totuși nici unul. De strîns însă cercul, îl strînseseră și mai mult. Apoi, cînd un „cenușiu“ îl descoperi, dinlăuntrul „vizinilor“ lor se auziră răpăind cîteva rafale. Dar numai cîteva. Restul era păstrat, probabil, pentru altceva. Sau poate că asta fusese totul ? !

Cercul „pîndarilor“ se lărgi apoi din nou, dar nu se-mprășteie. Fiecare știa că-n tabăra cealaltă era ceva

ce putea fi mîncat. Și pînda deveni mai înverșunată. Cei dinlăuntru așteptînd ca lupii să năvălească-n bordeie, iar cei din afară ca „cenușiii“ să dea buzna-n pădure. Ar fi urmat, în orice caz, o învălmășeală din care supraviețuitorii ar mai fi putut cîștiga puteri pentru încă o bucată de vreme. Și poate că, între timp, ar fi venit primăvara. O adulmecau toți, dar nimeni nu îndrăznea...

Atunci „Trei“ se hotărî să încerce singur „marea aventură“ ; o furișare spre cel mai îndepărtat bordei, de pe coșul căruia nu ieșea nici un fel de fum și-n care, de fiecare dată — observase tot el cu ocazia îndelungatei pînde —, intrau mai mulți decît ieșeau.

Înăuntru însă, surpriză ! ? Atîta cît putu vedea el, ridicat cu labele din față pe pervazul celei mai joase ferestre, în loc de „cenușii“, zvrîlite-ntr-un fel de stive, stăteau lungite sau chircite trupuri goale de bipezi. Le dispăruse cu totul și blana, și mersul legănat pe două picioare. Erau ca jupuiți. Și „trei“ simți atunci alături de el încă un trup. Întoarse capul, puțin speriat. Era conducătorul haitei care mîrîi scurt.

Săpară apoi o gaură pe sub peretele bordeiului și pătrunseră înăuntru ; la început numai ei, apoi, pe rînd, și alții din haită.

După aceea, cînd „umbrele vii“ îi descoperiră, plătiră cu înseși trupurile lor îndrăzneala. Doar doi scăpară : El și conducătorul haitei, care apucase să iasă primul prin gaura de sub perete.

— Atunci ai scăpat tu, dar de data asta, băiete, ți s-a îmfundat de-a binelea ! murmură Pavăl ca și cum i-ar fi înțeles întreaga poveste.

— Adică ? păru că-l întreabă nedumerit și rugător patrupedul. Cum de data asta ? Spre ce mergeau ?

— O să vezi tu, păru că-i spune bătrînul, dînd din cap.

— Nu l-aș da, baci Pavele, pe tăt vinarsul întors de pe Criș, mormăi și Sabin, ne-nțelegînd nimic din ce-și spuneau cei doi.

— Cred și eu, îl aprobă bătrînul, gîndindu-se la tot ce înțelesese că pătimise cîinele și uitîndu-se oarecum cu părere de rău la el. Se coborî apoi iute din căruță, dîndu-și seama că ajunsese undeva, undeva unde trebuia neapărat să se despartă de ei. Ce-l apucase oare ? Îl știa el, Sabin, într-o parte, dar nici chiar așa. Să sară jos făr' ca măcar să-i zică : Stai ! Oprește ! vreau să cobor, ori măcar un mulțam, pentru dus !

Nu se dumirea deloc.

Om bătrîn, Pavăl nu voise însă nici mort să pună piciorul în tren. O luase pe jos în tinerețe și pe jos o ținuse, blestemîndu-i pe toți născocitorii de înlesniri care-i băgau pe oameni în păcat.

— Ce-i păcat într-asta, moșule, că mergi cu trenul mai iute decît cu cocia ? îl întrebau uneori în glumă oamenii de pe la birturile pe unde poposea.

Moșul însă tăcea-n barbă, lăsînd de cele mai multe ori să se creadă că nu auzise bine sau că nici el nu prea știa de ce.

Încolțit însă de curioșii și de chercheliții care voiau neapărat să afle de ce-i păcătos umblatul cu trenul, mormăia într-un tîrziu : de aceea ; pentru că, dacă ar fi vrut Dumnezeu ca omul să umble mai iute, i-ar fi făcut roate, și nu picioare.

— Dar roatele, atunci, de unde-or ieșit ?

— Din capul lui cel prost, mă ! se oțăra el la ei în ciudat.

— Și capul cin' i l-a făcut ? continuau iscoditorii.

— Capul ? Păi, capul tot Ăl de sus i l-o făcut, numai că, lăsîndu-l pe om de voia lui, l-a lăsat și pe Ăl de jos să i se cuibărească-n minte ; ș-atunci gata graba, și, roata ! Și cîte și mai cîte !

Dădea apoi și din mîină prin fața obrazului, ca și cum aceste „cîte și mai cîte“ ar fi fost știute numai de el. Dar ce să-și mai răcească el gura cu niște curcubete ? Numai că curcubetele nu se lăsau nici ele, și iar : „Și p-Ăl de jos cin' l-o făcut, moșule ?“

— Tot Al de sus, dar cu altă socoată, încerca el și mai înciudat să-i dumirească.

— Cum, cu altă socoată ? se mirau ei.

— Da' pentru ce alta, mă ?

— Ia ! Și de aceea i-o trebuit atunci dracului și capul omului, mormăia cîte unul în barbă.

— Și de ce, mă rog frumos, l-o lăsat atunci Cel de sus pe om să-l primească pe Cel de jos în scăfirlie ? De ce nu l-o oprit ? întrebă un altul cu o falcă umflată de durerea unei măsele.

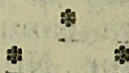
— Pentru că Dumnezeu, tot ce-o făcut, o făcut slobod ; uite : nu v-o lăsat și pe voi să faceți tot ce vreți ? Să mîncăți, să beți și să suduiți ?

— D-apăi...

— D-apăi, ce ? Prea vreți să le știți pe toate ! Ei, uite că nu. Pe toate de la mine n-o să le aflați, cit îți umbla cum umblați !

— Adică pe roate, chicoteau ei. Iar el întorcea capul disprețuitor. De cele mai multe ori o lua însă din loc, în hohotele lor de rîs.

Dacă-și făcuse de lucru cu ei ! Așa-i trebuia !

Cu Sabin fusese totuși altceva. Îl luase el în căruță, dar de iscodit nu se pusese să-l iscodească. Așa, doar de-o vorbă, și apoi îl atrăsese cîinele. De aceea și promise să i se suie-n căruță, și nu-i părea rău. Se întîlniseră doar de atîtea ori, încrucișîndu-și drumurile, ajungîndu-se din urmă ori întrecîndu-se pe la felurite locuri de popas.

Părăsirea neașteptată însă nu-i putea nicidecum ieși din minte lui Sabin : Sucit. Sucit, moșul ; dar de ce tocma-n Brad îl părăsise ? Și așa, deodată, ca și cum, la peste cîteva uliți, l-ar fi așteptat cine știe ce ? Să

fi simțit oare bătrînul ceva la el ? Să fi văzut ?... Dacă s-a uitat atît de mult și la ciine... mai știi ? Ce i-i fi spus, măi Zverei ? își întrebă el ciinele.

Ciinele își plecă însă capul. Parcă n-ar fi vrut ca-n ochii lui Pavăl și nu el, Sabin, să fi văzut ce văzuse.

— Bine, bine ! îl bătu atunci ușor pe ceafă, las' că-mi spui tu altă dată. Și, dînd frîu liber cailor, trecu prin tîrgul Bradului puțin cam stîngenit, ca și cum ar fi trecut printr-o holdă de grîu. Îl știa bine, dar gîndul fi zburase aiurea. După aceea drumul pînă la Abrud nu-l mai interesă.

De vreme ce Fulger se descurcase pe unde nu numai că nu erau drumuri, ci nici gînd de așa ceva, n-avea el să nimerească Abrudul ? Mai ales cu niște cai care ar fi știut în orice clipă unde se află ? ! Așa că-i lăsă în voia lor și, punînd frîiele-n loitră, se-ntinse mai slobod sub ierneu. Putea chiar s-ațipească. Zverei îl păzea ca pe o comoară și, de ajuns unde voia el, tot ajungea.

Moțai apoi puțin prin Țărățel, înainte de a intra-n Gura Barza și la Werk, cum îi ziceau băieșii bătrîni uzi-nei de aur, nici nu ridică ochii spre rîznelle care nu se mai opreau. Așa le apucase de cînd se știa, umblînd pe niște droturi pe deasupra capului oamenilor și ducînd la șteampuri piatra cu aur. Nu se opriseră nici înainte de război, nici după ; doar de Paște sau de Crăciun mai stăteau cît să răsufle oamenii și apoi iar haida' ! Scîrța, scîrța făceau întruna, de parc-ar fi fost furnici pe un fir de pai. Ce mai ! Pofta și goana după aur ! Să fi fost oare așa de cînd era lumea ? sau numai după ce să-nființaseră banii ? El, cel puțin, îi dăduse însă tot așa cum îi primise. Și pe cele de trebuință, și pe cele mai puțin trebuincioase : duhan, vinars, muieri, prieteni și birturi. Adică, nu. Muierile nu-l prea interesaseră sau în nici un caz așa ca să cheltuie nesăbuit. Dimpotrivă, cheltuiau ele cu el, voînd fiecare să-l priponească în ograda ei, chiar dacă altele s-ar fi dat de ceasul morții ca să-l întoarcă. Nu izbutise însă nici una, nici chiar birtășițele. Dar nici Floare, nevastă-sa, să-l fi putut vreodată împiedica să plece unde-i dădeau ghes gîndurile, nu se-ntîmplase.

Floarea ! Și gîndul îi zbură iar de la ea la aur. Ce s-omorau însă atîta cei de primprejurul lui după aur, nu prea pricepea. Adică, de priceput, pricepea : că aurul putea face multe ; dar nu și ceea ce ar fi vrut el să facă. Adică s-ajungă undeva de unde să nu mai vrea să meargă. Nu izbutise, dar nici de opăcit nu se opăcise. Dovadă chiar și drumul acela. De ce plecase oare pe el ? Să cumpere scîndurile ! Și ? Să le vîndă, apoi ? Iar cu banii ce să facă ? Să ia altele ?... Nuu ! Ar fi ajuns tot acolo. La cîștig. Și cu cîștigul să-și ia, ce ? Vreme ? Poate. Dar de ce vreme ? Să se fi temut de moarte, cînd nici pe front nu-l cuprinsese frica ? Și atunci ? Pînă la urmă însă tot avea să descopere.

Muncit de fel de fel de gînduri, mai c-ațipise. Dar nu se putu cufunda de-a binelea în sine pînă nu se mai gîndi și la cei din Ormindea. De ce la ei însă, nu-și mai puse întrebarea. Doar că-i veniseră în cap, și atîta tot. Sau poate pentru c-aveau cel mai mult aur ?

Da, da. Aia, da ; aveau aur berechet, dar tot mai voiau și, cînd îl topeau, înțepeneau toți în jurul brășului sclipitor. Iar pe urmă ? Pune-te pe pîndă, pe furturi și pe omoruri. Se pîndeau noaptea pe unde știau că aveau să treacă cei ce-l purtau, și gata cu ei ! De aceea și-n țintirimul lor pe mai bine de jumătate de cruci scria : „Aici zace cutare sau cutare, mort în ziua de... a anului de la Christos... sau de la facerea lumii...” iar pe cealaltă jumătate : „Aici zace altul, născut la... și împușcat în ziua de...” Îi și văzuse doar, cum stăteau pe două linii, ca la armată. Avusese mulți prieteni pe acolo și mai avea încă, dar niciodată sclipirea galbenă nu-l ispitise. Cu toate acestea, de cîteva ori i-ar fi surîs și lui să fie de față cînd se jefuia duba băncii. Să fi văzut și el cum îi opreau mașinii calea cu fagi doborîți de-a latul șoselei, de oamenii lui Totu. Cum s-auzea apoi strigătul celor de afară, somîndu-i pe cei dinlăuntru să iasă din dubă și s-arunce armele, cum îi așezau cu burta la pămînt, cum îi legau, cum le luau pistoalele și lingourile din lăzile sigilate și cum cei jefuiți așteptau legați să le vină de undeva izbăvirea, să-i descopere cineva ca să dea alarma. Sau să-i fi văzut chiar și bătîndu-se după cum se povestea ; cei din dubă trăgînd, cei din afară, ai lui Totu,

zvîrlind grenade, mitraliind și tot smulgînd pînă la urmă prada din ghearele paznicilor. Ce mai ! Război în lege !

Închipuindu-și însă de-a binelea încăierarea, mai-mai că-și spulberase somnul. Curios însă că nu se întrebese deloc : el, cu cine ar fi ținut ! ? Cu cei din dubă, sau cu cei de afară ? Și dacă ar fi ținut cu unii, ce ar fi făcut pentru ceilalți ? Ar fi tras ? S-ar fi luptat și el cu ei pe viață și pe moarte ? Dar cu ce ? Și la urma urmelor, pentru ce ? Pentru niște aur ? Ca la urmă, să nu știi ce să faci cu el ? Sau, chiar știind, să stai cu frica-n sîn că te prinde stăpînirea sau că te omoară tovarășul de jaf ?

Nu. Nici asta nu era o viață ! Mai bine fiecare cu ce are din născare ! Și, înciudat că nu putea ieși la socoteală nici cu jaful, nici cu domnii, se-ntoarse pe cealaltă parte s-adoarmă. De Criștior trecuse și avea să intre în Zdrapț.

Ce cuvînt ? ! își mai zise el zărind cu coada ochiului tabla din marginea drumului. Parcă n-ar fi creștini. Auzi : Zdrapț ! Și pun prinsoare că nici unul nu știe ce le-nseamnă numele. Dar atîta pagubă. Zdrapțu-i tot Zdrapț pe oricine ar sta, chiar și pe un par. În clipa următoare însă uită și de Zdrapț, și de aur, începînd de-a binelea să mîie porcii la jir.

Spre deosebire de Sabin, Floare nu se mișcase din Barc decît cel mult pînă-n Tohești, de unde fusese adusă noră în Ocișor, ca să-și slujească bărbatul, copiii, socrii, dimpreună cu tot ce aveau în gospodărie : oi, porci, cai, vaci, găini, rațe, curci, avere umblătoare și stătătoare, precum și holdele, livada, grădina și acareturile, apoi șurile, grajdurile, cămărilor și hambarele, într-un cuvînt tot ce trebuia hrănit, udat, arat, semănat și reparat la vreme, pentru ca apa, vînturile și pustiul să nu le cuprindă. Rareori mai ajungea și pînă-n Hălmagiu, în zilele de tîrg, cînd tot pe ea pica greul cumpărăturilor celor mari. Că pe el, cin' se putea bizui ? Cînd era mai mare nevoie de el, atunci era plecat, ori cu nici un chip

de găsit. Degeaba era secera-n toi sau finul de cosit ; dacă îl pălea pe el dusul, plecat era, cu cai cu tot. Mai fuseseră apoi și frontul, și concentrările, cînd cine-l mai văzuse pe acasă ? Lipsise mult, foarte mult chiar, dar nu atît de mult, cît să nu fi putut face copii și cheag, adăugînd din cînd în cînd și cîte o holdă la ce mai avea, sau, profitînd de vreo lege care le ierta datornicilor datoriile din bancă, să-și mai poată pune și ceva deoparte. Mai fuseseră apoi și alegerile de dinainte de cea de a doua bătaie — cum îi spunea ea războiului celui mare —, cînd iar plecase, să se bată sau să fie bătut pe la cine știe ce-ncăierări. Și le amintea bine pe toate, și parcă-l și vedea uneori venind acasă, cînd vesel, cînd cu hainele ferfeniță, însîngerat de pietre și vînat de ciomege.

— Praf i-am făcut ! îi striga din poartă cînd venea biruitor și : „I-omor, îi nimicesc !“, cînd fusese înfrînt, furișîndu-se apoi tiptil în pat și bolînd pe tăcute, o zi, două, trei, după cum fusese znopeala de grea și beția de mare. Atunci să nu-i fi zis nimeni, nimic, că-ntr-adevăr praf îl făcea. Cu timpul totul intra în normal ; omul își tăia alte bîte, de corn, pentru alte înfruntări. Își burdușea bine caii cu ovăz, își schimba hainele și din nou la drum. Or, cum să mai plece atunci și ea, și ce să se mai facă ? Socrii ar fi privit-o chiorîș iar el ar fi călcat-o-n picioare cum calci un strujac. E drept că soacră-sa îi mai lua din cînd în cînd partea, dar ce puteau face două femei în fața a doi nebuni ?

— E bărbat, draga mea, îi zicea socru-său. El se luptă cu dușmanul și tot el aduce acasă ce trebuie. Așa că-mpotrivă nu-i poți sta. Iar dacă nu-ți convine, de ce ai plecat de la mă-ta ?

Cum să nu plece însă cînd acasă îi mai rămăseseră două surori nemăritate, și cînd altele l-ar fi luat și beat ? Așa că-l luase și ea, pe nerăsuflăte, hotărîndu-se să nu-l scape, chiar dac-ar fi pus-o să stea pe jar și ar fi lăsat-o să mînce cum trebuie numai la praznice. Ce trăsese însă cu el, numai ea știa : nopți nedormite, chinurile facerii copiilor, grija lui, a lor și a celor din Țohești, să nu afle pe ce miini încăpuse și ce pățește. Urmaseră apoi și-ngropăciunile bătrînilor, pomenile, parastasele, veghiuri și priveghiuri pe la cîte alte neamuri, temeri și așteptări,

spaima la plecări și bucurii la-ntoarceri, sfezi, cînd pentru unele, cînd pentru altele, împăcări, și iar cununii și botezuri pe la vecini și neamuri, zoală și bătaie de cap cu felurite pregătiri, trudă și speteală apoi cu cele obișnuite ale zilei, cît încăpea, căci, el, slugi sau alte ajutoare prin ogradă, nu voia deloc să vadă. Nu e-ar fi fost zgîrcit, dar credea că poate face totul de una singură. Altfel, de ce-ar mai fi ales-o de nevastă ? Iar ea nu mai știa cum s-o scoată la capăt. După ce fusese apoi și el de cîteva ori primar, cînd îi veniseră ai lui la putere, oalele sparte pentru cele rele tot ea trebuise să le plătească. Și ce n-auzise în urmă-i ? ! : că bărbatu-so nu fusese în stare să facă oamenilor drumurile și podurile făgăduite ; că nu i-a încălțat și hrănit pe cei ce l-au ajutat, cum făcuseră alții, de pildă ; e-a mîncat și a băut pe spinarea lor, cînd numai ea știa cît luase și pierduse el de acasă cu aceste prilejuri. Dar cui să se plîngă și cine s-o ajute ? Așa că tot singură trebuise să se descurce. Ori de unde atunci gîndul să vadă cum stau lucrurile și prin alte părți ? Noroc că tot soacră-sa o mîngîia din cînd în cînd : „Ce-ți trebuie, femeie, să bați lumea, cînd avem totul, uite, ici, în ogradă ?” Apoi, ca să fie și mai convingătoare : „Face omul ce face o frunză ? O prună măcar sau un măr, să-l văz că face ; și atunci, da ; altfel, ce să mai cauți tu minuni pe la mari depărtări, cum face prostu' de bărbatu-to, care nu se-nvață niciodată minte pînă ce n-o pățește ? Și apoi ce cîștigă el, că-i tot pe drumuri ? Ce vede ? Ce-nțelege ? Atîta doar că se mișcă și se duce ca să aibă de unde veni.“

Așa era, vedea și ea, deși, chiar dacă n-ar fi fost așa, nu mai avea ce face. Ziua o începea o dată cu sculatul soacrei, cînd încă mai trăia bătrîna, sau o dată cu trezitul lui, cînd dormeau sub același acoperiș.

După aceea el pleca, cum plecase și acum, ea rămînînd la-nceput uluită în mijlocul ogrăzii, neștiind bine de ce să se apuce : de suflarea din ogradă sau de ridicatul porților ?

Se hotărîse însă pentru ceea ce țipa mai tare : viețuitoarele, pe care le slobozise pe rînd să-și găsească fiecare rostul, și apoi copiii.

— Hai, sus ! C-ajunge ! se răstise-n dimineața aceea la ei. Vă betejiți de atîta somn !

Ei însă că una, că alta ; mai miorlăindu-se, mai învîrtindu-se ca pină la urmă tot s-o asculte, să se scoale din așternut și să treacă fiecare la ceea ce știa că are de făcut din ajun.

Nu erau de aceeași vîrstă, dar nici prea aproape unul de altul, ci cum era mai bine și mai cu folos : Roman mai mare, cu aproape cinci ani mai mare decît Mircea, înalt, falnic și iute ca o zvrîlugă. Aci era, aci nu-l mai vedeai, ca pe tată-său ; iar Mircea, mai mic și mai îndesat, neieșindu-i niciodată din vorbă și supunîndu-se întotdeauna poruncilor celor mai mari : buniciiilor, cînd trăiau, și apoi ei, pe care, din cînd în cînd, ce-i drept, o mai și compătimea : o mîna de om și pe toate le face ! se gîndea el.

— Cred c-azi ar trebui, Romane, să mergi la coasă, și tu, Mirceo, la poarta ceea pe care a lăsat-o tat' to vraise, fi mai înboldi ea. Poate-ți mai putea alege ceva dintr-însa.

— Adică, ce i-o făcut ? Că era mai nouă ? întrebă Mircea scîncind de somn.

— Îți vedea voi.

— A spart-o, ce alta să facă ? bombăni Roman.

— Spart ? ! Ar fi fost bine. O călcat-o cu caii-n picioare și-o trecut prin ea ca prin hîrtie, îi dumiri ea oftînd.

— Na' p'atunci, avem ce face azi ! se resemnă el, pornind cu frate-su la treabă. Celelalte să mai aștepte.

— Și vacile ? se-ngrijoră ea. Cine să meargă la ele ?

— Cine-a mai mers cînd am mai avut de lucru, se răsti el la ea, că doar mare-i măgura !

— Bine, bine ! atunci o să le scot eu și, dup-amiază, om mai vedea.

*
—
*
—

Cînd însă începu a urca măgura și simți că nădușește, își dădu seama c-avea să fie o zi de cuptor. O să pască ele cît o să pască, da' strechea o să le mînce de

vii, se gîndi ea. Apoi îi mai fulgeră prin minte un gînd : El pe unde o fi ? Pe unde-l-or mai purta caii ?

Plecase și nu-i spusese nici măcar încotro. Ce om ! Numai că de... ! și gîndul îi zbură la alte cele. Se gîndi de ce-o lăsat Dumnezeu pe pămînt nebuni, ca barbatu-so, betegi și tot felul de rele, pe dracul însuși, cînd l-ar fi putut nimici, să s-aleagă praful de el. Ca pe urmă tot ea să se-nchine că-i trecuseră prin cap și astfel de gînduri, socotind că nu-i era dat ei, unei biete oale, să-i ceară socoteală olarului de ce-o făcuse așa și nu altfel ? Deși, pe la clăci și șezători, cîte n-auzise. Păi dar... Fără să-și dea însă bine seama de ce, tot atunci își aminti și de găina care cîntase cocoșește, după ce plecase el.

Să fi fost vreun semn ? A bine nu cîntase ea, numai că... Las', c-avea să mai vadă. Și într-adevăr, pînă s-ajungă-n vîrfurile măgurii, văzu. Dar nu ce-ar fi vrut, ci doi lupi trecînd agale dinspre Ociu spre Strîmba.

Nici nu se sinchisiseră de ea, deși începuse să strige după ei, ca la foc. Și nici măcar nu întorseseră o dată capul, auzindu-i glasul. Ce le păsa lor de ceea ce era în jur, cînd doar ei erau stăpîinii locului. Dar nici vacile nu-i băgară prea mult în seamă. Atîta doar boii se uitară la ei cam corniș, împingînd iute vițeii în ciurdă, ca să nu le stea în cale. Amîndouă fiarele aveau însă ceva din Zverei, sau el din ele, și frumoși de mama focului. Înalți cît mînjii, suri și teșiți în partea dinapoi, își țineau cozile-mbîrligate ca domnii bîtele cînd se preumblau dumineca-n Hălmagiu, pe floaștăr. Unul mai mare decît celălalt. Pesemne o pereche, un lup și o lupoaică. Dar nu una lăsată de capul ei, ci luată la treabă sau la preumblare. Pe cînd pe ea ? Cînd o luase bărbatu-so undeva ? Pe la niște tîrguri prin Hălmagiu doar, și-ncolo, cu visul poate. Ehe !... Și apoi lupul nu-și lăsase nevasta de izbeliște, cum o lăsa pe ea bărbatul ei. Adică, nu ; chiar de izbeliște, nu ; însă oricum trebuind singură să se descurce cu toate cîte le avea în spinare : copiii, dobitoace, holde și pe deasupra și cîteva vecine, care-o băteau la cap intruna : că bărbații lor nu făceau ce făcea el, că-și vedeau de treburi. Și ce, dacă mai intrau și pe la birturi în zi de tîrg ? Că doar bărbați erau. Dar nu se încăierau ca

al ei, și toată vremea numai dus. C-ar fi trebuit și ea să-i pună picioru-n prag, să-i facă, să-i dreagă una, alta...

Auzi ? ! Ea, lui ? Să poată ea zăgăzui tunetu-n oală și, pe deasupra, să-i mai pună și fedeu ! Ar fi omorît-o. Dar ce știau ele ? Valeria lui Mitrie mai trăgea, poate, ce trăgea ea, și nevasta lui Jacob din Ciuciu, deși nu tocmai, tocmai, pentru că ăia tot le mai îngăduiau pe ale lor, pe cînd al ei ? E adevărat că-l cam blestemase și ea cînd o necăjise prea tare, dar de ogoit tot ar mai fi trebuit nebunul să se ogoiască. Ori, nu. El o ținea una și bună : drumurile și lumea. Doamne, ce om !

Și cîte-i mai trecuseră prin minte, boscorodindu-l întruna, pînă ce-i pieiră din vază și lupii, și vacile. Pesemne în pădurile dinspre Strîmba. Nevenindu-i apoi nici ei să rămînă singură, se luă după ele. Dacă intrau în vreo fîneață sau în vreun loc oprit ? Le găsi însă iute, băgate într-un lăstăriș de lingă o poiană umbroasă, unde pășteau de parc-ar fi fost împlîntate cu acul. Ce bine ! Și, bucurîndu-se, se așeză sub un stejar să le păzească.

În jur se întindea, cît vedea cu ochii, Lunca Crișului Mare mai era ! Către munte dădeau hotarele Strîmbei, ale Dobrofului, cu finațuri, grădini și holde ca niște petece mari cîrpite pe fața unui pămînt galben. Bun de bucate, dar nu ca cel din pustă. Însă oricum, pămînt să-ți tot rupi casele lucrîndu-l. Păcat că era cam mărginaș, departe de drumuri și de ape. Dar mai știi ? Dac-ar fi fost mai umblați, poate c-ar fi-nceput și dobrotenii să colinde lumea ? !

Ce să-și mai bată însă ea capul și cu soarta altora, cînd, cu al ei, abia mai putea răzbi ? ! Și-și întoarse iar privirea spre Barc. Hotar mai altfel, cu pămînt mai bun, dar prea puțin, că, peste Criș, iar se ridicau niște dealuri ; mai mici, e drept, dar dealuri. Și mai erau și Ocenii, care-și întinseseră haturile pînă sub măgură. Dacă fusese și domnie la ei ! Și aia nu se oprise la Criș sau la drum. Se lățise ca plăcinta țigănească. Mde, domnie crăiască ! Apoi, după plecarea domnilor lor, în primul război, așa rămăsese, trecînd doar dintr-o stăpînire-ntr-alta. Bine, bătar, pentru Ocenii, dar rău pentru ei, cei ce fuseseră înghesuiți și care și după bătaie urmau să aibă aceeași soartă. Ai ei, socrii, se descurcaseră însă, c-aveau o ogradă

ce nu se mai sfirşea, şi-apoi şi holdele, în ţarină. Mîndreţe de pămînt, nu mult, da' unde era mai bun : Peste Şanţ şi la Gura Bosului ; dar ceilalţi ? Ceilalţi pe dealuri, şi-ncă pe ce dealuri ! Pe Bos şi Zapoză. Cum mai străjuiau satul : nu cumva s-o ia razna într-o parte sau alta. Şi totuşi, cîţiva tot scăpaseră, spre America. Ce folos însă că se-ntorseseră şi risipiseră toată agoniseala ? Degeaba umbli dacă n-aduni. Şi gîndul îi fugi iar la al ei.

Umbla, de nu-i putea sta nimeni în cale, şi la urmă cu ce s-alegea ? Sau cu ce s-alesese pînă atunci ? Cu goana. Daa ! Şi oftă adînc, ca şi cum, în fuga gîndului după el, nu-l putuse prinde şi obosise. Dar nu se lăsă. Şi pînă-ndu-i-se că-l zărise iar pe la vreo cotitură de drum sau pe vreun dîmb, îşi reluă firul gîndurilor :

Totuşi, aşa fiind, de ce nu se putea oare astîmpăra omul ei ? Ce-l mîna întruna ? Ce-l atrăgea ? Cine-l blestemase sau ce căuta de atîta timp şi nu găsea ? Nu se putea dumiri nicidecum şi doar de cîte ori încercase, şi pe cine nu-ntrebasese ?

Nişte neamuri o tot băteau la cap că-i făcătura de muieri străine, pe el, de birtăşiţe, ori de cine ştie ce drăguţe, sau că-i musai să ispăşească o pedeapsă-n lumea asta, ca să n-aibă de pătimit în cealaltă ; popa însă, că-i alesul Domnului, ca printr-însul să-şi arate ţăriile puterea ; altfel n-ar fi scăpat din atîtea bătăi, încăierări, şi nici nu s-ar fi-ntors de pe coclaurile de pe unde altora le venise doar numele, iar cărauşii, că-i fala locului, trecînd ca un strigoi pe cîmpuri şi prin păduri, pururi în picioare-n căruţa-i de frasin, îndemnîndu-şi caii, care nu cunoşteau hodina. Cine mai era ca el ? Ce era însă de-adevăratalea cu patima-i neogoită, cine putea şti ? Nici el însuşi, că-ncercase de atîtea ori să-l ispitească. Atîta-i spusese doar, într-un fel de spovadă : „Măi muiere, tu-mpotrivă să nu mi te pui, nici de-ai vedea c-afară plouă cu cuie, că pe mine, din drum, nimeni nu mă poate opri, nici de mi-ar sta de-a latul. Trec peste el ca peste un butuc.“ Şi într-adevăr. Ciţi n-o păţiseră împotrivindu-i-se ? Noroc în caii care, nevrînd să calce făptură vie-n picioare, săreau întotdeauna peste oprelişte. Dar roşile ? Iar cel ce încercase o dată, a doua oară nu mai avea cu ce se împotrivi. Uneori parcă-l şi zărea plutind în cocie

printre holdele de cucuruz dat în copt, de parc-ar fi vrut să prindă din urmă pe cineva. Stătea-n picioare, pe dricul din față, puțin aplecat înainte, cu frielele într-o mână, cu biciul în alta, pocnind în văzduh, strigîndu-le cailor cîte un : iecep ! și privind țintă spre ceva ce numai el vedea. Nimeni nu-l putea întoarce atunci din cale, cîrmi sau întrece. N-auzea, nu simțea și nu voia să știe decît de ceea ce-l atrăgea, ca soarele ciocîrlia. De picat însă nu pica precum pasărea nebună, ci s-ogoaia deodată, punînd frielele-n loitra cociei, sărind jos din ea, oriunde ar fi fost. Apoi totul se spulbera ca prin farmec : caii rămîneau în seama ei, să-i deshame, să-i adape, să-i îngrijească, el trecînd la ale lui, ca și cum n-ar fi venit de pe drumuri și ca și cum nimeni și nimic nu l-ar fi gonit pînă-n clipa aceea.

Și cum mai lucra ! Cîți nu fuseseră gata să se prăpădească, cercînd să cosească alături de el ! Era pornit pe lucru ca pe dușmani, ca pe ceva ce-i stătea în calea gîndurilor și a cailor.

Și cîte gînduri nu-i treceau prin cap ? ! Noroc însă că-i veneau deodată și atunci, parcă-nghesuite, la rînd, nici unul neputînd s-o ia înaintea celuiilalt. Așa se mai odihnea și el din cînd în cînd, înfrînt însă întotdeauna doar de propriile-i frămîntări. Cînd își revenea apoi, graba cu care trecea la altele întrecea orice închipuire. Sărea ca ars din loc, făcea, dregea și, cînd termina, din nou iar la drum. Apoi întoarcerile-i pe neașteptate și iar zloata și frămîntarea cea de toate zilele, de care ei i se acrise. Numai că era prea tîrziu să mai poată face ceva. Așa începuse și așa și trebuia s-o țină, pentru că toți ziceau c-așa e bine : Dacă-l luase, să-l rabde, să-l ție și să se-n-groape o dată cu el. Da' Doamne ferește ! mai adăugă ea-n sinea ei, răvășită, ridicîndu-și ochii spre cer. Se-nnorase a furtună ; așa, din senin, cam cum o cuprinseseră și pe ea gîndurile cele pestrițe : ea, el, lumea și cîte și mai cîte. Și le sucise, le-nvîrtise pe toate părțile, pomenindu-se deodată udă din cap pînă-n picioare. Mai sufla și un vînt de parc-ar fi vrut să măture măgura cu tot ce era pe ea iar un fulger despică fagul singuratic din fața ei, ai fi zis că Sfîntul Ilie crapă lemne. Țăndările zburară din el ca dintr-o jucărie, și-o țeapă mare, albă, așchia din

vîrful despicat, rămăsese singură să-mpungă, răzvrătită, norii. „Mare-i puterea Sfîntului !“ exclamă ea, închinîndu-se. Iar Sfîntul, ca să-i adeverească spusa, mai brăzdă o dată cerul c-un fulger, pocnind din biciu-i ceresc și-n depărtare mai stîrbind un drac de pe fața pămîntului. C-așa știa ea că se întîmplă cînd trăznește : Sfîntul Ilie îi pedepsește pe dracii prea neastîmpărați, măturînd totodată cu ploaia de pe fața lumii și urmele nelegiuirilor lor. Da' asta iute, pînă nu-l vedea bunul Dumnezeu, care mereu îl dojenea : „Ilie, Ilie ! Lasă-l pe diavol să-și vină singur în fire, c-altfel degeaba-l aducem cu de-a sila la ale noastre !“ Dar el ce s-audă ! Se pitea pe după cîte un nor și-și ștergea-n grabă cu vîntul isprava, ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat pe fața pămîntului.

— Le-o fi știind El pe toate, dar de văzut cum îs aici, numai eu le văd, se spunea că-și zice Sfîntul ; altfel, necuratul, fără mine, și-ar face de cap.

„Așa c-avem noroc cu el“, se mai gîndi și Floare, închinîndu-se, ca nu cumva cel necurat să se ascundă și după ea, iar sfîntul s-o trăznească din senin, cum trăznise și fagul. Dacă și ceea ce-i trecuse prin cap cu bărbatu-so fusese ispită și uneltire ? Doamne, feri ! Și cu asta, o luă din loc să-și caute vacile. Poate că le speriaseră tunetul și se-mprăștiaseră. Dar le găsi îndată, strînse ciopor în lăstărișul în care pășteau ude iarba ieșită la lumină dintre tufe. Nu se temeau deloc de ploaie. Ba se și bucurau de ea, că le spăla. De fulgere însă, da. Le era cam frică. Și duhul lor cel bun le pusese la adăpost, scoțîndu-le de sub copacii mari. Știa el ce știa. Și apoi, de vacă trăznită, nu se auzise. De om însă, oho ! ; și mai ales de muieri păcătoase. Numai ea știa vreo două la Țohești, trăznite în niște căpițe de fin, unde și păcătuiseră. Și după-aceea și cei cu care săvîrșiseră păcatul. Pe unul, Sfîntul — mai îngăduitor totuși cu bărbații, că de... — îl pocnise numai în coasa de pe umăr, și nu de tot, ci c-un șfichiu de trăznet doar, să-i aducă aminte că nevinovat de tot nu fusese nici el. Și bărbatul acela, de atunci, chiar că nu mai căzuse-n ispită. Ah, de s-ar fi vindecăt și-al ei de păcate ! Numai că Sfîntu' Ilie n-avea de-a face cu că-răușii. Dacă era și el tot de-ai lor ! Și de, corb la corb să-și scoată ochii, unde se pomenise ?

Apoi iar se sperie de ce-i trecuse prin minte, jurându-se în sinea ei să nu-i mai judece pe alții, să nu-i mai dorească nimănui răul, nici chiar dușmanilor, și, cu atât mai puțin, omului ei, care cine știe pe unde umbla ?

Cînd se-ntoarse spre seară acasă, încă udă de ploaia ce-o bătuse în după-amiaza zilei, copiii aproape terminaseră porțile. Roman se pricepea la lemnărie iar Mircea îl ajuta cum îi poruncea el : Adu aia ! dă-n colo asta ! trage de firez ! dă-i cu securea ! bate colo ! ridică ! lasă ! după cum avea nevoie de una-alta, ca să-ncheie chingile, rama, să prindă scîndurile, să potrivească, să-nalțe, iar să coboare, să-nșurubeze fițînile, să le festuiască, să le așeze apoi cum trebuie, pe stîlpi, ca să se poată deschide lin, și, pe deasupra, s-arate și frumos ; de, ca la o casă de fost primar. „Și o să bat și niște cuie-n ele dintr-o parte într-alta, ca să nu le mai poată deschide oricine“, spuse Roman cînd treaba fu aproape gata.

— Parc-ar fi de cetate, nu de ogradă, mai adăugă el, și nici nu scîrție, cînd se-nchid.

— Da, dar fără cuie ! îi răspunse Mircea. Cuiele nu-s bune. S-ar schilodi caii, că tata o dată trece iar prin ele. Și ar fi păcat !

Între timp, o pisică, pe vîrfurile gardului dinspre coastă, se întinsese răschirîndu-și ghearele și-ncovoindu-și spinarea de parc-ar fi fost un darac pus să pieptene curcubul. Hidă cum arăta, curcanul din ogradă o bodogăni-n limba lui.

— Ce le pasă lor, zise Mircea, strîngîndu-și sculele din iarbă și uitîndu-se la mîță.

— Ei și ? îi răspunse Roman închizînd și deschizînd porțile, ca să vadă dacă se păsuiesc sau nu. Apoi, după ce văzu că da, o-ntrebă pe mă-sa : Dumneata ce zici, îți plac ?

— Mie ? zise Floare. Să le placă vițeilor, că de aia-s noi ! Apoi mai vru să spună ceva, dar se răzgîndi.

— Păi mamă, dacă și dumneata !... dar își înghiți vorba cu gîndul la porunca : cinstește-ți părinții și mulți

ani vei trăi... Or, el voia să trăiască mult pe fața pământului și bine să-i fie lui întru toate.

Mircea, între timp, își strinsese toate sculele de jos și pornise cu ele spre șură. De s-ar mai deschide când le-aș deschide eu, bombăni el uitându-se cruciș înapoi.

Nu-i semăna deloc tatălui său. Dimpotrivă. Liniștit, ca o baltă, nu l-ai fi scos dintr-ale lui nici bătut, iar mamă-sa-l vedea mai statornic decât o ulucă.

Când se-nseră apoi de-a binelea, prima pasăre, care se lăsă din zbor pe poartă, nu fu vreo coțofană, cum ar fi fost bine să fie, ca să vestească oaspeți și daruri, ci o cucuvaie mică și rebeșită, alungată de cine știe ce nevoi tocmai pe lucrul gata făcut. Își și potrivise parcă picioarele, ca să stea mai bine pe stîlp și să cobească ce avea de cobit, când Floare o alungă, suduind-o : „A dracu ! tu mai lipseai după ce, dimineața, cîntă și găina cocoșește !“

— Dar s-o fi auzit la amiază ! adăugă Mircea.

— Parc-ați fi niște babe ! se răsti Roman la ei. Toată ziua vedeți numai semne. Ca și cum altceva mai bun n-ați avea de făcut.

Era îmbufnat că trecuse ziua și nu făcuse ceea ce ar fi vrut el, ci ceea ce i se poruncise să facă.

Îi lăsă apoi baltă-n ogradă și pe mă-sa și pe frate-su și porni agale spre sat.

Era înalt, frumos, bine legat în spete și pe unde trecea, întorceau toți privirile.

Mă-sa nu i-ar fi dorit, și ea, decât tot o nevestă aleasă pe sprinceană, cu dichis, cu peșit în postul Crăciunului și cu nuntă-n Cișlegi, la care să vină și dușmancele, s-o ferească de ce-și știuse alege. Dar la ce visa ea, când pe Mircea îl avea întotdeauna la-ndemînă ! O ajuta-n toate, chiar și-n conie¹, la făcutul mîncării. Vacile în grajd, tot el le băgă și-n seara aceea, legînd-o pe fiecare la locul ei și bătînd-o pe crupă în semn de prietenie : un fel de : Bun ! te-ai săturat, acum rumegă ! Numai că dobitoacele, în loc să-i împlinească voia, rămaseră în picioare. Erau parcă neliniștite de ceva. Iar

¹ Bucătărie.

Floare, cînd se duse să le mulgă, zise că-s așa din pricina vremii. Cheț ! le strigă ea apoi miștelor care i se furișau întruna printre picicare.

— A naibii, joavine ! Parcă nu știu ce aveți în seara asta ! le mai dojeni ea, turnîndu-le însă din șistar într-un blid, toată zăpada laptelui care mai foșnea încă.

Încet, încet apoi se așternu de-a binelea înserarea și peste Barc, și peste dealuri. Și ei îi plăceau atît de mult apusurile. Nu de alta, dar răsăriturile însemnau pentru ea întotdeauna mișcare, zoală, sfadă și alergătură. Pe cînd, la apus, se uita cu jînd chiar, fața soarelui amintindu-i de zilele de odinioară, cînd și la ea se uitaseră atîția pețitori.

Nenorocul sau norocul ei, că-l alesese pe Sabin, sau mai știi ?

Rămasă-n Țohești, poate că s-ar fi săturat și de cei de acolo cum se săturase și de cei de aici. Doar c-ar fi fost mai acasă, mai la ai ei. Dară parcă și-n Barc nu tot la ai ei era ? Mircea și Roman ai cui erau ? Și Sabin ? Nu tot al Floarei din Barc ? Dar ce-o încălzea pe ea asta cînd, pentru lume, dacă spuneai numai Floare, era ca și cum n-ai fi spus nimic, iar dacă ziceai Sabin, parc-ai fi pus coadă unui topor cu care-ai fi putut tăia și cremene.

* * *

Sabin dormea în cocia de frasin, dus de vise pe cine știe ce coclauri, în timp ce cîinele-l păzea ca pe un cufăr în stație. Stătea în capul oaselor, alături de el, ca și cum singur ar fi mînat caii. Nu c-ar fi trebuit, dar așa veghea el. Dacă i-ar fi oprit cineva ? Apoi dară, cum să-i oprească ? Altcineva decît stăpînul lui ? L-ar fi călcat armăsarul în picioare ca pe o jucărie și-ar fi trecut peste el ca peste o zdreanță. Și el ce păzea ? Ce-ar mai fi sfîșiat, ce-ar mai fi rupt ! Precum odinioară în pădurile de brad. Caii ar fi avut de ce fugi, Sabin de ce rîde sau ce-i întreba pe țilhari : „Ce voiăți, mă ? Să mă furați ? Să m-omorîți ? De ce ? Ce v-am făcut io ? V-am luat-o-na-înte ?” Și cîte nu i-ar mai fi întrebat pe cei ce i-ar fi

vrut moartea sau jaful ? Iar ei, ce i-ar fi spus ? Că voiau doar să vadă cu cine au de-a face ? Că nu știuseră că era vorba de el ? Că nu-i cunoscuseră cocia și caii ? Cocia și caii pe care-i știa o lume întreagă ? ! Sau poate n-ar fi zis nimic, decât că, striviți de copite, sau loviți, ar mai fi putut doar scînci de dureri, bolborosindu-și cererea de iertare. Iar el, Sabin, i-ar fi iertat cum îi iertase întotdeauna pe cei înfrinți. Altfel, cum ?

Nu fusese la fel și cu cei pe care-i doborîse de pe cal în luptă ? Nu-i îngrijise apoi tot el, după-ncetarea încăierării, ridicîndu-i de pe jos sau oblojindu-le rănile cu aceeași grijă cu care și le oblojea și pe ale lui ? Ciți din cei cu care se încăierau și care, după bătălie, înfrinți și schimonosiți de durere, îi cerșiseră îndurarea sau ajutorul cu mîinile întinse, cu ochii mari, căscați, văzînd în el și numai în el scăparea ! Ba se și bucura chiar, văzînd cum de pe chipul celui într-ajutorat dispăreau încet, încet, încordarea, teama și neputința. Dar ca toate acestea să-l fi făcut vreodată să se gîndească dinainte, ce ar fi putut pricinui nesăbuitele-i porniri bătăușe sau felul său aspru de a se purta cu ceilalți, nici pomeneală. În fața faptei era orb, iar după aceea bun și slab ca pita caldă.

Însă el, cîinele, ce mai putea face să-și schimbe stăpînul ?

Din păcate, nimic, pentru că prea puține din cele ce-i treceau lui prin cap puteau fi închipuie de om.

Și drumul alb, șerpuitor urca de-a lungul Crișului, pe nesimțite, spre Buceș și, mai departe, spre Vulcan. Iar caii trăgeau, trecîndu-le și lor doar colbul pe sub copite și cine știe ce prin cap sau prin trup ? Amintiri poate, dorințe sau simple pofte după pajiști înverzite, cu iepe galeșe pascănd alene prin trifoaie. Ori cîmpuri de ovăz copt, din care să se poată înfrupta fără frîu. Ar fi vrut Zverei să-i întrebe și pe ei la ce li-e pasul sau gîndul, dar cum s-o facă ? Scînci doar ușor, făcîndu-l pe Fulger să ciulească urechile.

— Ce-i ? ar fi vrut parcă să-i spună calul. De ce scîncești ? Simți oarece ?

Nerăspunzîndu-i însă nimeni, armăsarul se încordă în ham, ca și cum prin asta s-ar fi-mpotrivit și mai tare soartei.

* * *

Mergînd însă agale, dintr-o dată, dinspre Criș, dintr-un lan de cucuruz, se ivi un om îmbrăcat pestriț, c-un sac în care se zbătea ceva.

— Să-l latru ? Să nu-l latru ? se gîndi Zverei, văzîndu-l cum se apropie de drum. Și-l lătră, deși mai mult ca să-l vadă ce face.

— Ce-i ? întrebă atunci Sabin, trezindu-se brusc din somn. Și Zverei mai lătră o dată, ca și cum ar fi vrut să-i și arate despre ce era vorba.

— Aa ! Mitru ! Mitru din Rovină ! strigă Sabin, văzînd cine-i ieșise-n drum.

Le porunci apoi cailor să stea-n dreptul lui, îl liniști și pe Zverei c-o mîngîiere pe ceafă și se dădu jos.

— Ce-i cu tine aici, Mitre ? îl întrebă el, în timp ce Zverei se uita atent la desagă.

— Am încercat să scot dracii din sacii ăștia, dar ce ? se lasă blestemații ? ! îi răspunse acesta, uitîndu-se între timp și la cîine. Na ! îi zvîrli el atunci cîinelui sub bot desagii de pe umăr. Poate-i izbuti tu, că eu, cu toate slujbele mele, n-am putut face nimic !

Slujbe ! Na ! Ce cuvînt ! ? și Zverei se uita nedumerit la desagi, la Mitru și la Sabin.

— Sint ai tăi ! îi băgă Mitru sub bot, împingîndu-i și mai tare cu piciorul. Ai tăi, ai tăi. Zău ! mai adăugă el. Ajută-mă, c-altfel o pățim tustrei ! Apoi se aplecă să-și dezlege darul.

Se uitau la el mirați și caii din drum, și Sabin, cînd, deodată, dinlăuntrul sacului, pe sub botul cîinelui țîșniră două sălbăticiuni ca două scînteii. Parc-ar fi fost mîinate de trăznet, una dispărînd în cucuruzul din care fuseseră scoase și alta oprindu-se drept în pieptul căruțașului, proțăpît din întîmplare pe locul prin care voia ea să treacă. Surprins atunci de nici el nu știa bine ce, omul, dînd să se ferească sau să se apere de izbitură, lunecă și căzu pe spate-n marginea șanțului. Atît însă îi trebui cîinelui. Sări să-și apere stăpînul de parc-ar fi năvălit o oaste pe el. Apucă cu gura arătarea ce i se prinsese-n piept, ca un ștergar, și, cînd simți că-i moale și că miaună tînguitor, îl

cuprinse scârba, zvîrlind-o drept în Criș. Pentru o mîță se sperie atît de tare stăpînul ? Dar Sabin se scutură, ca și cum la grumaz i-ar mai fi rămas ceva, ridicîndu-se apoi în două picioare.

— Fi-ți-ar jigodiile a dracu ! bombăni el, privind apoi ponciș la Mitru, care, încremenit cu sacul deschis și gol în mîini, nu mai avea nimic pe buze. Îl privea hîd, uitîndu-se prin el ca printr-un lucru necunoscut.

Îmbrăcat în zdrențele care păreau puse cu furca pe trup, aducea a arătare pîcată dintr-altă lume.

— Eu v-am zis, încercă el să bombăne și să se pună la adăpost de furia stăpînului sau a cînelui. Dar... ?

— Nici un dar, e-acu ți s-a-nfundat. Ia ! Sus ! Și spune-mi iute de unde ai luat dracii ăștia cu patru picioare ?

Mitru încremenise și nu știa ce să mai facă. Avea să-l omoare Sabin pentru cele-ntîmplate, sau poate ?... Trebuia doar să spună o vorbă și atîta tot.

— Hai ! hai ! lasă sacul, sau ia-l cu tine ! că n-am vreme, încercă Sabin să-l urnească din loc, chipurile grăbindu-l.

De fapt îi era milă de el și ar fi vrut să-l ajute-ntr-un fel să iasă din nebunia lui măcar pentru o clipă.

De aceea, de cîte ori se întîlneau, îl asculta, îl întreba și, cu cît o lua nebunul mai razna, cu atît îl urmărea mai atent, punîndu-l să-i spună ce văzuse, ce făcuse, ce pășise și mai ales ce mai avea de gînd să facă. Poate, poate...

Pe Mitru însă îl știau toți. Toți, de pe toate pîraiele și din toate cotloanele cătunelor pe unde hălăduia.

Mitru nebunu, îl botezaseră copiii care se țineau ciucure de el, cînd se ivea pe undeva. Și, pestriț cum era îmbrăcat, adăugînd mereu petece peste petece la veșmintele cu care-l dăruia unul sau altul, arăta ca un pițigoi. Nimeni nu știa însă bine de unde se ivise prin părțile locului și nici unde dispărea luni în șir, uneori chiar ani. Umbla însă pretutindeni, spunîndu-le tuturor mai ales ceea ce nu vroiau ei să afle. Dar cum ? Îl vedea pe cîte unul, i se oprea înaintea, îl pirona din priviri, apoi, împungînd cu degetul spre el, și plingînd sau rîzînd, începea să turuie. Ai fi spus că nimeni nu-l lua în seamă.

Dar, de ascultat, toți îl ascultau fără să le scape o vorbă. Cei ce auzeau apoi de bine, zâmbeau spunind : De-alc lui Mitru !, iar cei ce auzeau de rău o luau din loc, bombănind : Cobeia dracului ! Numa' prăpăstii spune !

Pe copii îi bucura însă foarte tare apariția lui și i se țineau ciucure-n urmă, să aibă de ce rîde. Îi prindeau mîțe și i le aduceau învelite în cîte o haină sau în traistă, să facă slujbe pe ele dintr-o carte groasă cu scoarțe negre și soioase. Ce bolborosea însă numai el știa și fiara care mieuna și se zbătea sub ziceri, cuprinsă parcă de flăcări. Scăpată apoi de tîrnoseală, fugea mîncînd pămîntul, urcîndu-se în cel mai înalt copac. Și după cît se oprea de sus, nebunul măsura mărimea diavolului scos dintr-însa.

— Păcat că n-am putut-o despovăra de mai mulți ! ofta el, strîngîndu-și catrafusele-n desagă : ceaslovul din care citise, o cruce din lemn de dîlmoc și pămătuful de busuioce cu care aghesmuisse sălbăticiunea speriată. Lega apoi bine povara, o zvirlea în spinare și p-aci ți-era drumul !, pornind în căutarea altor și altor dobitoace îndrăcite.

Cînd se ivise însă la marginea șoselei pe unde trecuse căruța lui Sabin, tocmai fusese alungat dintr-un cătun al Mihăilenilor, cu mîțe cu tot. Și nici măcar nu le făcuse sfeștania, pentru care căuta un loc cît mai liniștit. Văzînd cîinele, se răzgîndise și voise să le pedepsească pentru neastîmpărul lor slobozindu-i-le tocmai sub bot. Numai că ele...

— Hei, Mitre ! îl încolți Sabin, după ce-l așeză cu sila alături de el în căruță : Ia spune-mi tu mie, ici, ce-ai mai pățit ? Ai mai scos dracii din careva ? Sau numai din mîțele astea care erau să mă dea gata ?

Alături de căruță, Zverei mîrii. Stăpînul îl dăduse jos. Și pentru cine ? Pentru Mitru.

Cailor însă nici nu le păsa. Parcă nici n-ar fi văzut ce se-ntîmplase. Dacă Mitru era ca fulgul ! Și totuși cîinele nu-și slăbea cîtuși de puțin stăpînul din priviri. Ba chiar părea îngrijorat din pricina lui.

— Deocamdată numai din ele, îi răspunse Mitru sfios. Da' cred c-ar trebui să-l scot și din oameni ; din tine, de pildă ! Ha ? Ce-ai zice ?

Și spunându-i asta, i se uită drept în ochi, devenind deodată altul. Sabin tresări.

— Adică ?

— Adică ce-ai auzit : din tine, insistă nebunul prinzînd curaj și-ndreptîndu-și tot mai amenințător degetul spre el. Din tine, da ! Sau degeaba crezi că ți-a sărit mița-n piept ?

— Hoo ! le porunci atunci Sabin cailor să stea. Adică, cum ? Uitase, o clipă, cu cine stătea de vorbă, și se mira că nebunul îl arăta cu degetul.

— Sau crezi cumva că tu nu te-ai fi trăgînd din cel osîndit să umble pe toate drumurile ?

— Cuum ? Cine să umble pe toate drumurile ? începîndu Sabin să se înfurie ; acu te zvîrlu sub cai !

— Ha ! rîse Mitru. Vezi c-am dreptate. L-am și călcat pe coadă...

— Cum l-ai călcat pe coadă ? Pe cine ?

— Pe cel ce te poartă pe drumuri. Nu știi ?

Și nebunul i se băgă și mai în suflet.

— Nu ți-a spus nimeni ? Nimeni, nimeni ? Că-n tine mișună dracii ca viermii ?

Fulger necheză atunci puternic iar Zverei sări în căruță așezîndu-se în spatele stăpînului.

— Vasăzică asta era, mormăi Sabin îndemnîndu-și din nou caii la mers.

— Stai ! Stai ! Nu te grăbi ! îi spuse nebunul, punîndu-i mîna pe hățuri. Că tot acolo ai s-ajungi.

— Jos ! îi strigă atunci Sabin. Coboară sau zbori în Criș cu desagi cu tot ! glumea însă.

— Naa ! îi răspunse Mitru, așezîndu-i-se și mai bine alături. Cum să cobor, cînd mai ai atîtea de auzit ? Nu tu m-ai chemat lîngă tine ?

Zicîndu-i însă ce-i zicea, nu-l slăbea deloc din priviri și, cu degetul întins, aproape că-i atinsese cămașa. Era din bumbac, țesută de Floare și cusută tot de ea, cu alesături negre pe piept, care i se-nșirau de la gît o palmă-n jos, spre pîntece, ca niște litere scrise pe o carte pusă-ntr-o dungă.

— Pînă și-n ața asta neagră a cămășii, pe care ai luat-o cu tine, stă scris ce-o să ți se-ntîmple, continuă

nebunul, atingându-i cu vârful arătătorului urma neagră a-nfloriturilor.

Sabin, uluit de-ndrăzneala omului și cu barba-n piept, începu să-i urmărească mișcarea.

— Ei, și ce scrie acolo ? mormăi el, continuând să-l îndemne la mărturisiri. Hai ! Hai ! spune ! Că de aia ai umblat prin atâtea școli ! Cu ochii însă fi urmărirea degetul.

Auzind atunci Mitru cuvântul școli, își trase mâna ca arsă de pe pieptul lui.

— Eu ? Școli ? întrebă el. Uite școlile mele ! Și cu același deget cu care-i împunsese pieptul își arată urechile, atingându-și-le chiar cu unghia. Și ăștia doi, mai adăugă el, ducându-și mâna și spre ochi.

— Bine, bine, dar dacă astea ți-au fost școlile, la ce-ai mai stat atunci și-ntre zidurile preparandiei din Arad ?

— Ca să te miri tu, prostule, în loc s-ascuți la ce-ți spun, îi răspunse Mitru, dînd din cap a compătimire.

— Ei, zi atunci ! căzu Sabin la învoială. Zi ! S-aud și eu ce-ți fată mintea.

— Măi, omule ! i se adresă atunci nebunul, așezîndu-se-ntr-o poziție mai comodă. Degeaba cauți scăpare, continuă el, că n-ai. Și-n zadar bați tu drumurile lumii, că, de ce-ai în tine, nu scapi nici de te-ar purta caii pe Calea Laptelui. Știi tu ce-i aia ? Nici pe Călea Laptelui ! Nuu, bătrîne Cociș ! Degeaba-ți porți hoitul prin lume ! De „strungă“ nu scapi. Și ai să treci prin ea ca prin urechile acului. Știi ce scrie la carte ?

Sabin îl privea rîzînd.

— Mă, tu ai luat-o bine razna, da-mi placi. Și zi ! Nu scap ? Ai ? Da' de ce nu scap ?

— De ceea ce fugi, nebunule ! îi răspunse atunci Mitru, făcîndu-l el nebun. Au Cain, după ce l-a omorît pe Abel, n-a fugit ? Și ce ? A scăpat ?

— Păi a cam scăpat, măi Mitre, că de... a trăit, iar Abel ?... hui ! hui ! arată el cu coada biciului spre cer.

— Da, da, dar cum a trăit ? Fugind întruna. Și Mitru plecă ochii-n jos.

— Apăi... și ce-i cu asta, treaba lui ! Ce ? Io l-am omorît pe frate-so ?

— Hm ! rîse nebunul. Adică tu n-ai omorît ? Nu ?... Pe front ce-ai făcut ? Tu te-ai apărat numai și alții au vrut să te omoare, nu ? Ai uitat pe unde ai fost ?

— I-ascultă, popă de pisici ! Ce ești tu să mă-ntoreci pe toate fețele ? Aia a fost pustiu de război.

— Și-nainte de război ? Ce ? Ai fost mai bun ?

— Da' ce te-nterează pe tine ?

— Pe mine ? se miră nebunul. Pe mine nu mă-nterează ! Pe tine te interesează ; că d-aia n-ai astîmpăr.

— Cum d-aia ? tresări Sabin ca și cum într-adevăr ar fi și aflat de ce.

— D-aia, că ești păcătos, continuă nebunul.

— Da' parcă numai eu ? Numai eu sînt păcătos pe lumea asta ? Alții nu-s ? Și aia de ce nu umblă ca mine ?

— Ca tine ? căzu pe gînduri Mitru, privind-l și mai mirat.

— Ca mine, da ! Sau cine-oi fi eu ? se oțărî Sabin la el.

— Chiar vrei să știi ? îl întrebă atunci nebunul. Dar să m-ascuți pîn' la capăt și să nu mă oprești, orice-ai auzi.

— Dii ! îndemnă Sabin caii.

— Și mă duci și pînă-n Buceș, mai adăugă Mitru, îngrijorat de faptul că omul auzind ce-i spune, l-ar putea da jos pînă a nu ajunge unde voia el.

— Măi, Mitre ? ! Tu, dacă mă scoți pe mine din peni, ajungi mai degrabă în Criș, decît în Buceș. Ce-i aia ? Mă duci ! Mă lași !...

— Da, da, rîse nebunul. Că-n felul ăsta ajung și eu unde vreau și aflu și tu din cin-te tragi și de ce tot fugi !

— Din cine să mă trag, mă ? Nu din Adam ? Ce ? Din apă ? Din broaște ?

— Din Adam, din Adam, dar cu el știi ce-a fost ?

— De un' să știu ? Ce, el se trage din mine, sau eu din el ?

— Ei ! Ei ! Ei ! uite așa-mi place, că recunoști. Numai că...

— Măi, Mitre ? ! Io zic să-i dai o dată drumul, altfel... știi că io...

— Știu, știu, știu. Dar să știi și tu că te tragi din lut, din scupat și dintr-un singur cuvînt, se grăbi ne-

bunul să-i spună, temându-se să nu i se întâmple cine știe ce, dacă ar fi tăcut. Ai zis că nu mă oprești. Sau nu așa ne-am învoit ?

— Bine, bine, zi-i atunci ! Dar mai pe-nțeleș ; să pricep și eu, că altfel degeaba îți răcești gura.

— Mai pe-nțeleș, mai pe-nțeleș, dar dacă n-ascuți ?

— Ce să tot ascult, mă ? Că umblu, c-am intrat, că mă trag și c-am ieșit din nu știu ce ?

— Ai ieșit, ai ieșit, dar ai ieșit abia la urmă.

— Na' hai, să zicem c-am ieșit, sau că m-am tras din nu știu cine ; și ce-i cu asta ? Iar după un răstimp tot el :

— Măi Mitre, tu nu ești chiar nebun ! Tu ești cu mine cam cum erau odată regii cu ai ce-i făceau să ridă.

— Ba îs, îi răspunse Mitru, îs nebun, dar nu și nărod. Ce dacă fac slujbe de-a-ndoaselea ? Știu eu ce fac !

Și Mitru îl privi apoi pe Zverei iar Zverei pe Mitru, dînd din coadă, hămăind scurt și așezîndu-și botul între cei doi.

— Da, se-ntîmplă uneori ca fiara să priceapă mai mult decît omul, bombăni Mitru.

— Mitreee ! Io dau cu tine-n Criș ! Adică cum ? Mă îți mai prejos decît dobitocul ?

— Nu, decît dacă ai crede c-ai fost făcut dintr-unul ca el. Ori... și Mitru îl privi cu coada ochiului. Ori poate-i fi crezînd că te-ai coborît așa cum ești din vreun copac ?

— Șmechere ! îi zise Sabin. Fie și cum zici tu. Bine însă că Adam a avut două și nu patru picioare. Ce ne-am fi făcut dacă ar fi trebuit să ne cumpărăm patru opinci ?

— Păi, nu ? îl aprobă și Mitru uitîndu-se la încălțările sale rupte.

— Da', i-ascultă Mitre, de Adam, c-a mîncat mere de unde n-o trebuit, știi ceva ? Ai auzit ? îl mai iscodi Sabin, chipurile, să lungească vorba.

— Cum să nu. Apăi și dac-a mîncat ? A mîncat și n-a pățit nimic. Ce să pățească ? S-a pus după aceea omul pe sapă, pe coasă ; muierea pe făcut prunci și dracu', și el, pe-treabă, că de ! Să-i scape din gheare, nu-i mai convenea nici lui. Asta a fost cu mîncatul și cu blestemul, dacă vrei să știi.

— Și i-a scăpat sau nu ? Mie asta să-mi spui.
— He ! cum să nu-i scape. Dar știi cum ?
— Nu prea, dădu Sabin din umeri.
— Dar mă duci pînă-n Buceș ? îl întrebă iar nebulul, vrînd să se asigure încă o dată că nu va fi lăsat de căruță.

— Te duc ! Te duc ! numai s-aud cum ?

— Păi, cum îți spusei. După mîncatul merelor, s-au pus oamenii pe-o treabă de-i ieșea bărbatului apa prin piele și femeii copiii printre picioare. Apoi ea tîca ! tîca ! la cap ; că de ce-or părăsit binele ? Iar el, dă-i și sudui-o, că ea l-a îndemnat să mînce mere, pînă ce, într-o zi, colac peste pupăză, unul dintre copii, cel de la sapă, îl omorî pe cel de la oi. Numa' c-atunci Bătrînul, ochi de uliu, i-a văzut și i-a tras ăluia unaa !

— Na, și ? ! la ce i-a folosit, că și eu pe ai mei îi pot omorî, da' ei, dintr-a lor, tot nu lasă.

— Păi, da. C-așa o făcut și El : i-o udat c-o ploaie de s-or înecat cu toții. Unul doar a scăpat. Știi, Noe, unul mai meșter, dar și scrîntit, că-și făcuse netotul o luntre de-ncăpură-n ea toate dobitoacele. Și cu asta s-o mîntuit, c-altfel vai de ei ar fi fost. Și cînd a venit vremea bună, din ăștia iar s-or înmulțit toți și așa s-a umplut pămîntul cu dobitoace, că de-ar fi stat toate într-un loc, s-ar fi surpat podeaua sub ele. Norocul lor a fost însă că, vrînd să se și-nalțe, și clădind pentru aceasta un turn mare, l-a zidit, și la-mpărțitul încăperilor din el li s-au încurcat limbile. Așa că, nemaînțelegîndu-se, au luat-o care-încotro. Cum fac, altminteri, și ăștia care cumpără-n Brad case de-a gata.

— Apăi vezi, rîse Sabin, că și neînțelegerea-i bună la ceva, Mitre ? !

— Bună, pe dracu. Da-i ca leacurile : ca să facă bine trebuie să fie și o țîră rele.

— Na', și dup-aceea ? După ce s-au împrăștiat dobitoacele, ce au mai făcut ?

— Cetăți și sate și-au făcut. Ca grofii, care mai de care, ca, dacă se sfădeau și se luau la bătaie, s-aibă unde fugi și-n ce s-apăra.

— Și-n astea cum trăiau ! Fără sfadă și bătaie nu puteau ?

— Ei, uite, aici am vrut să te aduc, îi zise atunci Mitru, îndreptînd iar un deget spre el : Să vezi și să-ți dai singur seama că-nceputul a fost cum a fost, dar că urmarea-i prăpăd.

— Ei, prăpăd ! se burzului iar Sabin.

— Prăpăd, prăpăd ! Ascultă ce-ți spun, îi zise Mitru, sărind însă iute din căruță, pentru că de după cotitură se ivise și Buceșul.

— Da' nu stai pînă acolo ? încercă Sabin să-l mai reție ca să afle ce-i și cu prăpădul ăsta.

— Nu, că-i foc, îi strigă el, dispărînd apoi în primul lăstăriș de la marginea drumului.

*
*   *
*   *

— Ce ți-e și cu nebunii, măi Zverei ! i se adresă apoi Sabin cînelui care-ntre timp își și luase locul lingă piciorul lui. I-auzi ! cică nu ne-am trage unii din alții ? Tu ce zici ? Și omul îi luă capu-ntre mîini, privindu-l între ochi.

Fulger zmuci atunci puțin mai tare căruța.

„Aaa ! Da. Uitasem“, strigă omul lăsînd capul fiarei din mîini : „Nu unii dintr-alții, ci unii pe alții... Bine că-mi aduseși aminte, calule !“ Și privirea-i lunecă peste animal, peste vîrfurile oiștei, luînd-o în lungul drumului, prin colb, pînă ce se izbi de primul cot al zidului mărginaș, cînd o apucă de-a dreptul prin pădurea de deasupra lui, undeva-n sus, spre povîrnișul Vulcanului sau chiar spre cerul plumburiu.

*
*   *
*   *

Nebuni nebunii ! Dar mai știi dacă n-or fi avînd și ei dreptate ? ! își urmă Sabin gîndurile. Ne-om trage unii din alții, nu ne-om trage ?... Mde ! dar tot în calul care asudă dai. Și, rostindu-și ultimele păreri, dădu să pună mîna pe bici. Nu c-ar fi fost nevoie, Fulger îi simțea orice vrere, dar așa-i era obiceiul, din cînd în cînd să-și îndemne caii și cu sfîrcul biciului, nu numai cu vorba!

Fulger însă întoarse capul ca-ntotdeauna cînd ar fi vrut să-i spună ceva : „Doar nu cumva te-mpunge gîndul să ne biciuiești ?” Sabin pricepu și lăsă biciul în jos. Se obișnuise atît de bine-n lungul vremii cu privirile lui... Pînă în război, pe front, și chiar și dup-aceea, calul fusese norocul lui : simțea parcă și în șea, din mișcările lui, ce trebuia să facă în clipa următoare. De multe ori chiar parcă și fuseseră un singur trup, și deseori, după luptă, el, Sabin, se și gîndise dacă n-ar fi fost într-adevăr mai bine ca omul să fi fost de la buric în jos cal, și calul, de la piept în sus, om. Văzuse și prin niște cărți de școală, ale copiilor, tipărite asemenea chipuri, dar nu le prea băgase-n seamă.

Ce nu scormonește mintea, cînd i-e lehamite omului ? Dacă și prin capul nebunilor trec atîtea ! Numai năzdrăvănia cu mîțele, se mai gîndi el. Auzi : dracii-n dobitoace ! Și alea ! Să fugă ca apucate, după ce le bombănise, netotul, în legea lui. Dar mai știi unde ajungi cu gîndu' !

Parcă nu pornise el de acasă vrînd s-ajungă la Cîmpeni, să cumpere scînduri, să le-ncarce apoi și să le ducă mai departe, ca să le revîndă altora ? ! Păi parcă putea fi sigur că totul avea să se-ntîmple cum plănuse ? Că ceva n-avea să-i schimbe drumul, ca mîțelor soarta ? De cîte ori doar nu pățise atîtea. Și atunci ? Dar poate omul trăi numai cu-ndoieli ? L-ar întrece și-un vierme, ca omida care-i picase de undeva pe codoriștea biciului îndreptîndu-se spre vîrfurile lui.

Ridicînd ușor biciul în aer, ca să nu-i tulbure viermelui tîrîrea, îl privi atent : siniliu-străveziu, rimă de carne colorată, nefericitul se zbîrcea și se-ntindea întruna, ca s-ajungă, unde ? La curea. Și acolo ? Știa ea ce avea să i se-ntîmple dacă el ar fi pleznit cailor ? Și totuși omida înainta. Așa o fi și cu noi, își zise Sabin. Ne zvîrcolim sau ne mișcăm ca s-ajungem, unde ? Și acolo să facem, ce ?

Ochii i se fixară apoi într-un gol din care degeaba încerca să capete răspuns.

— Ei, și ? își strigă tot el, scuipeînd printre dinți, cum făcea întotdeauna cînd era ciudos. Cîinele îl privi mirat și, ca și cum și-ar fi dat seama că stăpînul o luase razna cu gîndurile, sări din căruță. Fulger se bucură și necheză

scurt : Păi, nu ? Cum altfel, doară noi doi... Surul însă nici nu-l mai băgă în seamă. Treaba lui era să tragă, și trăgea din greu pe drumul care începuse să se-ncolăcească de-a binelea pe un povârniș.

Ce păr strălucitor are calul cu broboanele de sudoare înmugurite pe el ! băgă deodată de seamă Sabin. Bine i-ar fi stat înhămat la un hinceu unguresc ! Dar, de ! Dacă dispăruseră, cum de altfel avea poate și el să dispară de pe Criș ? ! Cu cai și cu căruță, cu tot. Da, cu faimoasa „corabie“ de frasin cum îi ziceau drumarii, cu vasul lui, strigoi, pe care nu l-ar fi schimbat nici pe un poștalion, și nici chiar pe careta în care se preumblase Franz Ioșka. Da, pe aia ! Ce dacă fusese de împărat ? Parcă și-o făcuse singur, cum și-o făcuse el pe-a lui, ca să plutească printre trifoaiie și cucuruze ? Și ce ? Îl purtase hinceul pe împărat pe unde-l purtaseră caii pe el ? Mai ales Fulger. Ehe, Fulger : ce cal și ce nori mîncaseră împreună !.. Apoi Sabin încercă să-și amintească de ceva uitat parcă, de ceva ce-l pîndea ca o sălbăticiune. Dar încercă numai, pentru că, amintindu-și bine cum se întîlnise cu cîinele, unde și ce avea atunci nenorocitul la grumazi, i se zbîrci pielea pe creștet.

Nu mai vru apoi să-și reia gîndurile trezite și se lăsă în voia cailor porniți pe pripor. Dar ce alta putea face decît să se gîndească și să viseze ? Erau afittea la care nu le mai dădea de capăt, întrebîndu-se și luînd-o mereu de la-nceput.

— Uite, pînă și-ntr-asta, că nu-ți poți stăpîni cum vrei gîndul, trebuie să fie ceva. La o nedeie, sau la ceva hram, o babă, cu gura ca o batcă de prins șoareci, îi spusese că numai păcătoșii s-ar întrea, cei drepți știindu-le pe toate dinlăuntru lor.

Ori el, dacă nu simțea nimic din „lontru“ decît poate cînd îi era foame, de unde să știe ? Nu mergînd, văzînd, auzînd și vorbind cu unul, cu altul ? Pe Mitru de ce-l luase în căruță ? Numai c-al dracu' netot, o zbughise de lîngă el cînd se aștepta mai puțin. Să fi fost însă și într-asta vreun semn ? O mai pățise și cu Pavăl, în Brad ; dar dacă numai d-ăștia putea culege de primprejur ? Nu, c-așa-mi trebuie ! continuă el să se-nvinovățească, văzînd că singur nu se descurca cu propriile sale gînduri.

Zărind peste o vreme, nu departe de drum, pe un cap de holdă cu fin, un moș ce-și ducea nepotul în cârcă, îi strigă :

— Da-ncotro cu povara-n spinare, taică ? Hei, a-auzi ?

Și, ca să se facă și mai bine auzit, opri caii. Moșul însă nici gând să dea vreun semn că l-ar fi băgat în seamă.

— Măi, a dracu' bătrîn ! Unde o fi ducînd copilul ? Ii cam mare pentru cocoașa lui !

Dintr-o parte a finațului, ieșind dintr-un tufiș, se ivi atunci și o babă care începu să-l zorească pe moș : „Mai iute, cuscre ! mai iute ! îi zicea ea, că-i scăpăm !“

Pe cine or fi scăpînd ? se întrebă Sabin.

Dintr-un crîng, de mai de sus, apăru curînd și un ciopor de oameni porniți să ducă la groapă un mort. În frunte mergeau copiii cu icoanele, după ei cei cu prapurii, apoi popa cu cantorii și, într-un fel de teleagă care se legăna peste hopuri, copîrșeul cu mortul și bocitoarele. Urcau pieziș, pe un dîmb, ca s-ajungă pesemne sub niște cireși la locul unde își îngropau morții.

— Așa-i, își zise Sabin, ăștia-s departe de sat și-și fac țintirim din orice livadă.

Cum se înșiraseră apoi pe fața dealului, mulțime pestriță, colorată doar de flamurile prapurilor, Sabin îi asemui cu trupul șarpelui curcubeu. Începea undeva, unde nu se vedea, ca să se încovoie pe după cîte un dîmb, după un cot sau după un lăstăriș. Ceea ce-l miră însă mai tare fu faptul că, mergînd cu povara-n cârcă, moșul, la îndemmurile cuscrei, cînd se oprea, cînd o pornea din loc, făcînd în așa fel încît copilul pe care-l purta în spinare să nu-și prea dea seama încotro se îndreaptă. Nu-i vorba, că nici băiatului nu-i prea păsa de asta, bucurîndu-se doar că, din cînd în cînd, avea în ce-și înfige pîntenii închipuiți ai călcîielor goale.

— ăștia pun ceva la cale, își zise Sabin, sărînd din căruță și luîndu-se după ei.

Fulger îl privi nedumerit iar Surul se bucură de poapas. Și așa era drumu-n pripor.

Mai urcînd, apoi, mai șezînd, ca să nu-l zărească baba, ajunse-n cele din urmă și el la locul unde se oprise gloata : un pîlc de pomi cu niște cruci strîmbe pe dedesubt și o groapă proaspăt făcută.

Țintîrimul lor, vasăzică !

Și acolo, amestecîndu-se printre oameni, așteptă să vadă ce se-ntîmplă.

Baba și moșul cu copilul nu se iviseră încă iar poapa-ncepuse slujba de punere-n mormînt. Cînd termină însă, hop și cei doi. Răsăriseră parcă din pămînt, ținînd strîns, între ei, copilul. Atunci se dumiri : Baba, pesemne, rămasă văduvă, voia să-și dea nepotul în primire cuscru-lui, adică celuilalt bunic, peste groapă. Dar cum ? Coborîndu-l întîii pe copîrșeu, ca de acolo să-l ia, de mîna celălalt bătrîn.

— Dumnezeule ! exclamă el gîndindu-se la ce avea să se-ntîmple.

— Așa-i pe la noi ! îi spuse o femeie proptită de un prun.

— Dar mama copilului ? întrebă Sabin.

— P'aci și ea, dar tace, îi răspunse femeia ocosă că ăla, bătrînu', socru-so, îi mai bogat. Are avere, nu glumă !

Micuțul însă, netrecut de vreo patru ani, și nepricepînd mare lucru din ce se petrecea în jurul lui, se uită cînd la unul, cînd la celălalt, cînd în groapa în care niște găligani se pregăteau să coboare lada lungă și lucioasă. Că ar fi fost acolo unul din bunicii lui, nu prea dăde deloc semne să știe. Se mira doar că, în clipa în care la atinse fundul gropii, bocetele și plîsetele izbucniseră mai tare. Și atunci, bunica lui, de unde pînă-n clipa aceea îl ținuse strîns, de mîna, îl înșfăcă deodată de subțiori, îl ridică și-l zvîrli în brațele groparului, care, călare pe copîrșeu, tocmai terminase de meșterit locul de veci al celui dus. Copilul însă, în zborul dintr-un braț în altul, dumirindu-se cam despre ce putea fi vorba, începu să se zvîrcolească și să zbiere ca din gură de șarpe. Părea atît de sigur c-avea să împărtășească și el soarta lăzii vîrite-n groapă, că în minuțele lui, încleștate în barba

groparului, n-ai mai fi putut băga un ac, iar ce-i ieșea din gură sfișia văzduhul. „Speriați copilul, măi, cu obiceiurile voastre !“ se auziră bombănind niște glasuri de prim-prejur.

Bunica însă nici vorbă să se înduplece. Ii tot făcea semn groparului să-l așeze o dată poponeț pe coșciug iar peste groapă, celuilalt moș, cuscrului ei, semn să coboare și el în mormînt și să-și ia de acolo nepotul în primire, adică de pe pieptul celui dus. Moșul se cam codea. Nu că n-ar fi vrut să-și scape nepotul de belea, dar nu-i prea venea nici lui să sară-n groapă.

— Apleacă-te ! Apleacă-te și tu o țîră, dac-așa-i datina ! il îndemneau neamurile.

Între timp însă, jos, în groapă, între gropar și copil se dezlănțuise un adevărat război, și cei doi erau atît de-nceștați unul de celălalt, încît, dacă noul bunic protector s-ar fi coborît, n-ar fi știut, de fapt, pe care din ghearele cui să-l scoată : pe copil dintr-ale groparului, care se-nfuriase că nu-l putea așeza pe coșciug, sau pe gropar dintr-ale copilului, care cu nici un chip nu voia să dea drumul bărbii. Noroc însă că bunicul nu coborî, ci, întinzînd doar brațele și privind c-o anumită căutătură spre copil, acesta-i sări la piept făcîndu-se una cu el. Era dezlipirea vlăstarului de un trunchi și lipirea lui de altul.

— Doamne ! izbucni atunci bunica scăpată de povară.

— Dumnezeule ! îi răspunse glasul bunicului de peste groapă, în timp ce copilul se agățase de el ca jderul de gitul unei căprioare.

— Acum chiar că n-o să se mai dezlipească de el, șopti o țată la urechea vecinei, acoperindu-și gura cu o maramă și proptindu-se de o cruce.

— Chiar că nu ! îi răspunse pe loc cealaltă, cu gura încă neacoperită. Dar zău că putea băga copilu-n sperieți !

— Și-apoi, ce ? O spaimă la cîte ne bîntuie nu-i strică nici lui.

— Da, că tu n-ai pruncuți și nici ești neam cu ei, d-aia vorbești așa...

— No, că tu ai ? Stearpo !

— Curvo ! îi șuieră atunci cealaltă la ureche, depăr-tîndu-se iute de ea și fulgerînd-o cu priviri ucigașe.

— Și acum blagoslovirile ! rîse Sabin așteptînd să le vadă pe cele două încăierîndu-se.

Spaima din ochii copilului coborît în groapă însă îi curmă deodată veselia. I se mai cuibăriseră lui și altele-n amintire, întîmplări de pe front, de prin tîrguri și birturi, de pe drumurile bătute, dar parcă nici o pereche de ochi nu-l privise cum îl priveau acum ochii copilului. Sau poate nu. Îl mai priviseră și alții. Ai unui mînz tăiat de un tătar în Crimeia. Își alungă însă iute și această amintire îndepărtată, venindu-i iar să rîdă de foiala babelor și de felul în care bunica îi făcuse nepotului vînt în groapă.

Mda ! pesemne de aceea, ce-i de rău pentru unii, e de rîs pentru alții.

*
*   *
*

Ce s-ar face însă omul dacă n-ar mai și rîde ? își zise Sabin într-un tîrziu. Poate c-ar plezni ? Sau mai știi ? Văzuse el și oameni care nu rîseseră-n viața lor.

Și, gîndindu-se mai întîi la cîțiva vecini pe care-i știa, începu să-i numere : Mitrie ! ; poate n-o fi rîs el prea mult, că-i mîncat de grija averii, deși..., dar Roman, vecinul lui, hotărit că nu rîsesese niciodată. Cel puțin la biserică, după slujbă, cînd se lua-n vorbă cu popa, era ca un mitropolit. Gîndu-i zbură apoi la Iuăn, care umbla mereu îndoit de la jumătate din pricina durerilor de șale ; ăla însă nu vedea decît gîngăniile de pe jos și doar lor să le fi spus ceva. Gîndul îi sări la Vinturești, care, pe cît erau de săraci, pe atît de mult petreceau. Că, de ! Ce știau ei ? Să facă haz de necaz și, scuișind iar printre dinți, își continuă numărătoarea îndreptîndu-se către căruța lăsată-n drum. Totuși Toma, săracul, de n-ar mai fi zîmbit, cred c-ar fi crăpat cu cîte avea pe cap. Cam beteag zîmbetul lui, dar zîmbea omul ? Zîmbea. Și atunci ?... Care mai erau ? Pavăl, cantorul care cînta-n strană. Dar ăla avea gura cît o prescură. Așa că ce putea face cu ea, decît să cînte, s-o caște și s-o închidă ? Și după aceea, cei ai Boienii. Numai că ăia nu se văitau deloc. Robeau și tăceau. Ei, și ? Treaba lor ! Dar Vesalie,

care, cînd se-mbăta, vuia valea, iar Genuța, nevastă-sa, își lua lumea-n cap ? Ala nu era de băgat în seamă ? Oho ! Dar Crîznicul ! Ce-i mai săreau și ăluia, dumineca, scînteile-n mustață cînd sufla-n cădelniță ! Și lingă el Pătru, stană de piatră-n strana lui de lemn, din care nu se clintea pînă la sfîrșitul slujbei. Sătul de mălai, aștepta săracu' s-apuce anafura ca peștele undița. Că încolo n-avea după ce bea apă. Ca și ?... ca și ?... și-n gînd nu-i apărea unul care să fi fost mai sărac. Și ce naiba ? ! Doar fi vedea atît de bine, amintindu-și-i : Dămuț, tișlărul.¹ Da. Avea el ograda lingă Crîznic, dar și o nevastăăă... Mirare că nu-și lua lumea-n cap. Valeria Gură de Aur, îi ziceau vecinii, deși n-avea în gingii decît doi dinți galbeni, puși de dințarul din Hălmagiu pe două cofe de smîntînă, pe care i le dase ea într-ascuns nevastei doctorului. A dracu femeie, Ibis, nevasta ăluia ! Dar parcă el nu i-ar fi dus ? Și-n sinea lui o urmări și el pîn' ce-o văzu dispărînd la brațul notarului sau al primpretorului, după colțul birtului, unde locuia. Întristat apoi, se-ntoarse cu gîndul iar la Valeria și la Dămuț, care, bun meșteșugar, printre scîrșituri de fierăstraie și lovituri de ciocan, își auzea totuși prea puțin nevasta. Dar fiecare cu beleaua lui ! După aceea se pomeni, nici el nu știu cum, în gînd, lingă unul, Dogănel, tot în strana bisericii din Ocișor, simțînd chiar că moșul își dase cu unt rînced pe păr.

— A rînced putea, da, dar ce conta, cînd moșul, cu ochii închiși și pe jumătate adormit, nu vedea decît îngeri și tronuri cerești primprejur ? Ca Miron, ăl de visa mereu averi și bogății de necuprins, pentru neogoita-i hărnicie. Se mai sfădea el din cînd în cînd și cu cîte un vecin, dar cine n-avea și vorbe cu oamenii, cînd era pus pe atîtea ? Ură însă nu ținea cu nimeni. Ce să facă și el, dacă numai atîta putea ?

Oricum ar fi fost însă ei, erau totuși singurii care-și mai aminteau bine ce pățiseră prin războaiele lor. Și deci și puținii care-l ascultau și-i înțelegeau cum ar fi vrut el să fie înțeles. Dar ce să facă ? Asta era lumea și oamenii printre care trăia.

¹ Timplarul.

Între timp ajunsese și la căruță și trebuia să-și rupă firul gîndului. Dar puteai oare să-l rupi vreodată de tot ? Să isprăvești cu ele, și gata ? Sau cu drumurile ? Cel puțin el... De aceea și ajunsese să i se spună : „Cel care merge-ntruna.“ Și nu-și dezmințea deloc faima. Nu e-ar fi vrut-o cu orice chip, dar așa și era. Ilia lui Pătruț nu storcea oare și el toamnă de toamnă oloi ? Și ce bun era oloiul lui verde, de curcubătă, cu pită și sare ! Altfel de ce să-l fi pîndit Adamul Pecului cînd storcea și-i simțea mirosul în nări ? Ce rar și apăsător vorbea însă Adam. Ca primul om, poate. Degeaba nu i-o fi stat lui numele pe cap. Ca lui Georgea lui Arsînie, cel cu pată roșie-n obraz și cu veacul în spinare. Cu inima pe care o avea, putea însă să-l și petreacă. Ce erau o sută de ani pentru unul care nici nu-i număra ? Ca și pentru alții, de-i cu ogrăzile gard în gard cu George și cu mintea pe o formă. Dar de ce să fi gîndit oamenii altminteri, dac-așa erau ei ?

Fericiți totuși cei din Ocișor, Țohești și Brotuna ! Așa se pomeniseră, așa erau și așa trăiau. Numai el umbla neodihnit. Înspre apus, cît îl ținuseră roțile căruței, și-n răsărit, pînă unde-l purtaseră picioarele și calul. Fulger, dragul de el ! Și, ajungînd lîngă cal, îl bătut prietenește cu palma pe crupă, cum ar fi bătut o femeie pe fund. Iar armăsarul întoarse capul sforăind ușor. Semn că nici nu putea fi altminteri : Prietenul său cel mai bun.

— Măi, Fulgere ! Oare de ce nu ne-om mai așeza și noi ? îl întrebă el.

Dar calul, în loc de răspuns, urni căruța.

*
*   *
*   *

— Asta-nseamnă că... ! își zise Sabin neducîndu-și gîndul pînă la capăt și sărînd, o dată cu ciinele, pe locul lor dintre loitre.

Zverei se bucura nespuse de mult cînd ședea unul lîngă altul.

— Numai că ție, cîine, îți cam place să mergi șezînd ? ! ca țiganului cu țugul. Știi cum îi plăcea ăluia ?

Ciinele însă nu pricepea nimic și-l privea ca și cum ar fi fost chiar curios să afle.

— Aia, continuă Sabin, vorbind de unul singur, se suise-ntr-un tren și, șezînd pe bancă, zice : „Fain țugu ! ; și mergi și stai în el ! Uite, eu șed și, șezînd, ajung la Hălmagiu. Hm ?“ Cîinele însă iar nu pricepuse nimic și lătră.

— Da, continuă Sabin privindu-l în ochi și punîndu-i mîna pe cap. Uite așa cum stăm noi acuma, avînd fiecare o mîna pe cap. Tu cu botul în mîna mea — și-l bătu pe creștet — iar eu mîna pe capul tău. Ce să-i pricepi tu pe oameni cu încîlcelile lor, cînd ți-au făcut atîtea ? Pe front nu era cît p-aci să-mi aduci și tu moartea pe cap ? Cîinele însă iar lătră.

— Nu-i așa ? il întrebă Sabin.

În loc de răspuns, Zverei se virî și mai adînc sub podul palmei lui, mare cît lopata.

— Nu ? Ba da ! dragul meu ; numai că tu nu m-ai omorît, iar eu te-am scăpat. Ții minte cum ți-am luat moartea de la grumaz ? Ca pe-o zgardă. Uite așa ! Sau poate ai uitat cum îți stătea trotilul înfășurat la piept, ca un ghem, cînd te-ai ivit în tranșeul nostru ? Hm ?

Și Sabin îi coborî mîna de pe cap pe piept, cam pe locul unde avusese trotilul agățat, pachet.

Nenorocitul venise într-adevăr cu moartea lipită de trup s-o răspîndească printre cei ce aveau să-l izbăvească de ea. Dar ce sudori il trecuseră pe Sabin ! Noroc că bietul cîine se grăbise mai mult decît trebuia. Și ce noroc ! Abia auzind bubuitura exploziei dincolo de tranșeu, își dăduse nefericitul seama de ce era să li se-ntîmple. Și mîngîindu-l stăpînul, ușor, pe creștet, închise ochii. Își aducea și el aminte de dimineața aceea întunecată, numai că de atunci trecuse atîta vreme, iar cîinele rămăsese din clipa aceea nedezipitul lui prieten, paznicul somnului și făptura care niciodată nu zicea NU ! Fulger i se mai împotrivea. El îi zicea : pe aici ! și calul o lua pe acolo. Cîinele-l asculta însă întotdeauna. Chiar în foc de l-ar fi trimis, mergea. Uneori il chema și din priviri : Tu nu vii ? și dacă-l urma, nimic nu-i putea sta-n cale.

Trecuseră o dată printr-un cîmp de sîrmă ghimpată și cîinele, adușmecînd, se oprise-n loc. Îi învăluiseră o ceață de parç-ar fi mers prin bumbac. Încotro s-o ia ? Se rătăciseră. Cîinele însă il scosese și atunci din încurcătură.

Găsise drumul cel bun. Ca și cum i-ar fi spus la orice pas : Pe aici, nu pe acolo, acolo-i foc ! Îl scosese, da, pentru că și el îl scosese cândva, din iad. Numai că vezi, cel minase cu moartea la piept în tranșeul lor, el n-avea, din păcate, să afle niciodată. Era taina lui, pe care doar Pavăl i-o ghicise în parte, când îl luaseră în căruță. Să fi fost însă chiar așa ? Dar cum altfel ? ar fi vrut să-i spună cîinele. Crezi că din întîmplare ? și i-o spunea cu toată făptura lui, dînd din coadă.

— Din fericire pentru amîndoi, mă Zverei, oftă Sabin, c-altfel...

Și iar se auzi un lătrat. De aceea m-am și grăbit, parc-ar fi vrut el s-adauge, ca să ai tu timp să mă scapi de ea.

— Dar de ce nu te-ai întors din drum ?

În ochii cîinelui nu se zărea decît o lumină scinteiitoare și umedă : povestea lui strălucea.

De cîte ori însă nu-l scăpaseră cei doi prieteni ai lui de la moarte ! De cîte ori nu adormise în șea și Fulger îl trezise la timp. Nici Floare, nevastă-sa, în pat, nu i-ar fi fost mai aproape de suflet ca Fulger înhămat la căruță sau ca Zverei veghindu-i somnul.

— Fulgere, Fulgere ! șopti el în timp ce cu mîna slăbi friul. Prietenii mei ! mai adăugă apoi, punînd și stînga pe capul cîinelui. Nu v-aș da de lîngă mine pe tot vinarsul întors pe care l-am băut prin birturi.

*

*

*

Gîndu-i zbură apoi pe la fel de fel de chefuri, birturi și hanuri, de unde, dintre zeci de pahare, mese și butoaie, se înalță iar vijelios spre vîrfurile Vulcanului, topindu-se în siniliul ce anunța înserarea. Alături însă era și Cotoncul și, stînd pe el ca o pupăză, se vedea și birtul de la jumătatea drumului dintre Abrud și Brad.

— Oricum, așa val-virtej nu putem trece nici pe acolo. Nu-i așa, Surule ?

I se adresase și celuilalt cal pe nume, pentru că nu cumva să încolțească în el părerea de rău cum că, vorbind numai cu ceilalți doi, pe el l-ar fi uitat. Ca și cum

lui i-ar fi păsător de spusle stăpînului, cînd el atîta ştia : să tragă şi să se oprească-n locul în care i se porunceau sau oprea Fulger. Şi la Cotoncul i se porunceau întotdeauna. Se bucura însă nu atît la gîndul băuturii stăpînului, ci pentru că de-acolo-n jos începea lumea lui, lumea din care fusese adus la Ocişor, şi locul în care văzuse pentru prima dată lumina zilei. E drept că nu-şi mai amintea nici el bine unde, în care sat anume, decît că grajdul din care ieşise pentru prima dată la soare era în vîrfurile unui deal : şi-n jur se întindeau nesfîrşite finaţe verzi-gălbui, tivite pe margini cu păduri de brazi, şi garduri foarte uşor de sărit. Acolo se tăvălise prima dată-n ierburi şi-n otavă, şi tot de acolo sărise peste primele oprelişti. De aceea, pesemne, locurile acelea i se păreau mai altfel decît cele de pe Crişul Alb ; cu alt aer ; cu zări mult mai înguste, din care abia aştepta să scape, iar o dată scăpat, să se întoarcă la ele cît mai grabnic. Dorul de ducă, la plecare, şi apoi cel de întoarcere, la venire. Ce dacă pe vîrfurile Găinii bătea lapoviţă în plină vară şi dacă lupii le dădeau tîrcoale încă de mînji ? Parcă-n pustă nu-i dogorea arşiţa ?

Pe culmi însă era altceva. Ce bine se simţeau acolo ! Deşi, cîndva, tot pe o culme era să-şi găsească sfîrşitul şi el. Trăgînd pe un povîrniş un buştean de brad, lemnul îi scăpase din cîrcee şi trecuse pe lingă moarte sau schilodeală, care tot moarte era, la un fir de aţă. Julit numai la un picior şi schiopătînd puţin, fusese dus apoi în tîrg la Cîmpeni, vîndut şi adus de Sabin la Ocişor, lingă Fulger. Nu-i păruse prea bine la început, mai ales că, în tîrg, noul stăpîn îl căutase-n gură, în urechi, i se uitase şi la piciorul bolnav, punîndu-l apoi să tragă la o căruţă împiedicată prin bolovani. Şi parcă tot tîrgul se urcase în ea, strigîndu-i s-o ia din loc. Iar el, nepăsîndu-i cîtuşi de puţin de durere, ţîşnise totuşi ca o săgeată. Apoi, după o fugă scurtă, se oprise iar între vechiul şi noul stăpîn. Să auziră nişte vorbe, după care urmă bătutul palmelor şi-n cele din urmă trecerea căpăstrului în mîna lui Sabin, apoi şeaua — care nu-i prea conveni, pentru că nu-i prea convenise niciodată —, trecerea muntelui, peste aceleaşi pajişti pe care le păsătorise ca mînz, coborîrea-n Hălmagiu, pe valea Luncoşoarei, şi drumul pînă-n

Barcul Ocișorului. Nu putea uita însă cum îl privise la-nceput și Fulger. Nici prea prietenos, dar nici cu dușmănie. Mai degrabă îndoindu-se de puterile lui, pînă cînd, la prima trăsură, îi arătase el ce putea. Și atunci într-adevăr cu toată durerea din picior putea trage singur cocia încărcată cu saci, cu trifoaie și ovăzuri, pînă sus în Barc. Sabin însă nu-l mai lăsase să se opintească-n prostie și nici Fulger să facă ce voia, trebuind să tragă măsurat și-ndelung, dar oricît, pe oriunde, prin orice vreme, pe toate coclaurile, oprindu-se numai la răsplasuri și cînd trebuia.

— Asta-i căraușia ! i se păruse că-i zisese tot atunci, la-nceput, Fulger, cînd după un drum de săptămîni prin pustă se întorseseră-n Barc, iar Floare, stăpîna, le scosese hamurile ude coperindu-i pe fiecare cu cîte-o cergă, Ce mult ovăz le dăduse apoi ! Așa o și cunoscuse mai bine, ea adăpîndu-i, ea țesălîndu-i, ea aducîndu-le trais-tele cu grăunțe și tot ea mîngîindu-i cînd Sabin, beat, îi bodogănea. Cînd îi potcovea, apoi, tot ea era cu gura pe el, alegînd cele mai potrivite cuie și potcoave. „Bate mai cu milă ! Taie mai grijuliu ! că doar nu cioplești butuci !“ îi spunea văzîndu-l cum le răzuia unghiile, ciudos și asu-dat că nu nimerea cum se cere fiarele pe copitele lor mari cît strachina.

— Dacă te-aș potcovi și eu pe tine la fel ? îi spusese ea o dată, astupîndu-și după aceea iute gura cu palma. Făcuse, iată, ce nu se cădea, iar el se și oprise din lucru, gata să-i ardă una.

II

Popasul

La Cotoncu încovoiindu-se drumul pe partea cealaltă a muntelui, se opriră și ei. Nu deodată, ci încet, după ce Sabin își căută bine cel mai potrivit loc de popas. O ridicătură între zecile de căruțe la care caii, deshămați, mîncau liniștiți din finul pus între loitre. Trase toate cu socoteală, ca să nu se-ncurce nimeni nici la intrat, nici la ieșit, căruțele făceau un fel de cerc în mijlocul căruia stăpînii își făcuseră foc. Era doar noapte de vară și nu s-ar fi făcut s-o petreacă-n birtul din care numai birtășul și birtășița ieșeau și intrau cu fel de fel de uiegi în mînă. Secărica, izma, drojdia și vinarsul curgeau, iar hangiii primeau porunci din toate părțile, dîndu-le tuturor ascultare. Rîzînd întruna și cu poalele suflecate binișor, ca să nu se-ncurce-n ele, birtășița se dădea cam pe lîngă fiecare. Cînd apăru însă și Sabin la foc, ață la el.

— No' poruncește ! îi spuse ea, gata să-i aducă orice i-ar fi cerut.

— Secărică la toți ! ceru Sabin ; iar pentru cai, oarece fin. Știi doar că Surul meu îi duce dorul ?

— Da' parcă Fulger, nu ? ! îi răspunse birtășul trăgînd cu coada ochilor spre cai.

Îi știa și pe ei tot atît de bine ca pe stăpînul lor și ca pe toți stăpînii, care, fie că urcau spre Abrud, fie că veneau dinspre el, nu-l puteau ocoli. Cercînd să le aline tuturor poftele înainte să le iasă porunca pe gură, era numai ochi și urechi la oricine. Cu Sabin însă trebuia să aibă și „miros“. Să-i adulmece, dacă s-ar fi putut, dorințele pîn' a nu-și fi dat nici măcar seama de ele.

Adunați ciopor, cărăușii sporovăiau câte-n lună și-n stele, povestind despre cele întâmplate pe Arieș, pe Tisa, prin pustă sau pe unde mai fuseseră. Pieriseră doar atîția dintre ei prin războaie. Și le ziceau „bătăi“, războaielor, gata fiind să se încaiere pentru aceea care o țineau ei că fusese cea mai mare. Băieșii, gozarii ¹ și cei tineri stăteau cu gura căscată ascultîndu-i sau gîndindu-se ce să-i mai întrebe, ca, la rîndul lor, să aibă și ei ce povesti mai departe. Și cînd unul spunea ceva mai acătării, toți se-nghesuiau în jurul lui cu vinarsul alături. Pînă și Niculae, crișmarul, își uita atunci de îndatoriri, căscîndu-și mari urechile clăpăuge și roșii.

— Hai ! hai ! că tu n-ai vreme d-astea ! îi șoptea atunci nevastă-sa trăgîndu-l de mîneacă. Dar cînd povestea Sabin, îi dădea pace, gîndindu-se singură la ce mai avea de făcut. De obicei, ea era cea care însemna băutura și băutorii, care cît ceruse și cît avea de plată.

Nu-i tulbura însă. Îi lăsa mai bine într-ale lor, pînă-și reveneau de pe unde-i purtaseră gîndurile, amintirile sau închipuirea și pînă ce li se stingeau tuturor focurile, glasurile, cîntecele. Ce bine-i cunoștea pe toți ! Mai bine decît bărbatu-so, simțîndu-l pe fiecare ce avea și-n pungă, și-n gușă. De unii îi era însă și milă, văzîndu-i c-un singur cal la căruță, cu-ncercătură slabă și, pe deasupra, și mohoriți că tirgurile fuseseră proaste.

Lîngă focul de la Cotoncu însă, toți erau asemenea, ascultători sau ascultați, urmărind cu gîndul lucruri pe-trecute cîndva, aieva sau aiurea, după cum se nimeriseră să le povestească cei adunați acolo, pentru popas. Și chiar dacă nu era vară, ci primăvară sau toamnă, pe sub șoproanele birtului se auzeau aceleași zvonuri și șușoteli. Iar iarna, în mijlocul încăperii celei mari, uitîndu-se la butucii care ardeau în sobă, toți vedeau, aieva, în flăcări poveștile înșirate. Atunci însă înghesuiala era mai mare și putoarea de bunzi ude adăuga, la cele depănate, și izul dobitocului sau al fiarei de pe care fuseseră luate : oaie, lup, vulpe, urs sau jder. Cel mai bine însă era tot vara, cînd peste bolta închipuirii fiecăruia

¹ Căutători de aur (n.a.).

licăreau și stelele cerului iar „Calea Laptelui“ ar fi fost în stare să-l ducă-n rai și pe cel mai necăjit. Spre ea se holbau toți cînd pierdeau drumul, revenindu-și apoi, voioși sau mohoriți, după cum, la capătul închipuirii lor, tot pe ea găsiseră sau nu găsiseră ceea ce-și doreau.

Neavînd, nefericiții, uneori nici cămașă de cînepă pe ei, unii o vedeau ea pe un drum de mălășă sau un abur în care să te tot înfunzi și din care să nu mai ieși. Ca-ntr-un birt, de altfel, în vedenia lor, ca la Cotoncu poate.

Spre deosebire însă de altele, rămase de cine știe cînd pe la marginea drumurilor marii împărății, spre deosebire de cele din Hălmagiu, Brad, Abrud sau Cîmpeni, cei de la Cotoncu le întrecea pe toate prin așezare.

Aici cărăușii se simțeau mai într-ale lor, fie că plecau, fie că se-ntorceau acasă. Putîndu-se uita chiar din pridvor în toate părțile, li se părea că stăteau pe un coviltir al lumii. Loc de întîlnire, altminteri, și pentru trudiții cu gîtul ars de dorul vinarsului tare, și pentru cărăușii osteniți de lungimea unor drumuri nesfîrșite, și pentru gozarii cu ochii aprinși de sclipirea aurului. Acolo și numai acolo poftele celor nesătui de bogăție și dorurile celor lipsiți de pită se înecau toate în priveliștea de sus a lumii. Speranța răsăritului, gîndul trecutului apus sau sporovăiala nopții topeau într-însele aspreala lumii prin care treceau.

Un miner deloc cherchelit începuse chiar să povestească ce i se întîmplase nu de mult. Lumea lor de căruțași însă nu se asemuia deloc cu a lui.

Spunea că pe o mină veche, de la Musariu, i se arătase vîlva unuia din Ormindea și ăla-i spusese inginerului.

— Dar ce să creadă domnu' ? zicea că fuseseră năluciri proaste. Numai că la amiază i-a și căzut de sus un bolovan în cap. Noroc că l-a găsit meșterul, altfel... iar în locul căzăturii o pepită de aur mare cît scovarda. Ce mai ! s-au mirat toți „dărectorii“ de ea. Și de acolo-ncolo, pe-o crăpătură, numai aur topit ; filon cît mîna de gros, uite atîta, și omul îi arătă lungimea pe cot. Însă l-a pecetluit stăpînirea, lăsîndu-l, cică, pentru vremuri grele. Da' mai grele ca alea ? !... poate-n război.

Scărpînîndu-se apoi la ceafă și gîndindu-se la cîte guri flămînde-l așteptau acasă, omul se opri o clipă să ofteze. Copiii căruțașilor cu ochii cît nucile, mirîndu-se în inchipuirea lor de luciul scoverzii de aur și de grosimea filonului, rămaseră cu gurile căscate.

— Și el ? îl întrebă un țînc, care se-ntorcea cu tatăl său din pustă.

— Care, el ? se miră băieșul, dînd să se ridice.

— Al care-o găsit aia de aur, cum îi zice ?... se strădui copilul să-și aducă aminte numele pepitei.

— Aaa ! Āla ? ! Ferice de el ! I-o dat Societatea o primă de o băut omul trei zile-n Vălișoara.

— Aha ! deci n-o venit să bea la noi ? izbucni birtășița, auzindu-l. Na' să mai vină el încoa !

— Păi și tu, Lino, ce ? Era să vină să se-mbete la voi ? Dacă ar fi prins Totu de veste și l-ar fi băgat cu capu' în lături ?

— Da' de băut la Vălișoara o știut, prostu, să bea ?

— O fi zis că-i mai ferit acolo... știu eu ?

— Acolo, ferit ? Păi, bată-l Precista, nu-i aia-n drumul Devii, unde mișună jandarmii, dacă tot zici că se ferea ?

— Se ferea, se ferea omul, se auzi atunci bodogă-nînd un alt ciopor de drumeti ; dar nu de stăpînire. Pe-semne că tot de Totu-i era lui.

— Ce să-i fie, măi, de Totu ? Teamă ? Păi Totu-i om să se teamă sărăntocii de el ? Să se teamă bogații !

— Da' ce, vouă nu vă e frică de el ? se-ncăpățîină omul să-i răspundă femeii.

— Păi ? Noi sîntem bogați ? se răsti ea la el.

— Na ! păi dacă nici voi ?... și gîndul îi zbură căruțașului la tot ceca ce credea el despre birtași și despre domni. Dacă nici voi nu-ți fi...

— Uite că nu sîntem. Altfel ne-am teme și noi cum să tem toți, încheie scurt birtășița.

— Măi, femeie... vru și bărbatu-său să-i zică ceva. Ea însă nici nu-l băgă în seamă, întorcîndu-i un spate de după care nu se mai văzu nimic.

— A dracu' muiere, măi Niculae, cercă atunci să-l mîngîie careva. Noroc c-astea, care s-aprind iute, nu țîn minie.

Omul vorbea și se uita la picioarele-i butucănoase învelite-n obiele pestrițe. Le ținea puțin răscrăcănate, să nu-l dogoare căldura, căutînd din priviri un vreasc de gorun. Era sigur că acela ar fi ținut foc toată noaptea.

— Nu știu ! oftă birtașul. C-a mea-i o pălălaie de parcă s-ar fi aprins o căpiță de fîn, și o ține și-ntruna ca gaia mațul.

— Ehe ! păi cu așa fumeie să face avere !

— Mde !, îl aprobă birtașul, dînd neputincios din umeri și intrînd apoi iute în pivniță, după nevastă.

— Și vilva ? și vilva ? întrebare mai departe copiii.

Nimeni n-ar fi zis că trăsese și ei cu urechea. Dar trăsese totuși, pentru că ceea ce se petrecea-n pămînt ori altundeva decît în mintea lor, îi interesa mai mult decît orice.

Și Sabin mai porunci atunci încă două „izme“ pentru Ilie din Grohot, cel ce umbla singur cu cercuri pe toate coclaurile.

— Ce două, Sabine ? S-aducă de băut la toată lumea ! Niculae ! Lino ! M-auziți ?

Era glasul unui om cît un fag, care se ivise la focul căruțașilor de parcă s-ar fi desprins din munte. Și toți întoarseră capul, copiii încremenind iar Niculae sărind din pivniță cîte trei trepte.

— S-a făcut, stăpîne, îi strigă el cînd ajunse aproape. Dar cît de fiecare ? Că n-am auzit prea bine ?

— Cum cît ? Ce-i asta, cît ?

— Lino ! Destupă atunci butoiul cel mare ! strigă și el, la rîndu-i, ca să-l audă nevastă-sa din beci.

— Ce-ai pățit ? vru ca să-l întrebe, mirată, din capul treptelor. Văzîndu-și însă bărbatul cu cine stă de vorbă, nu mai așteptă răspunsul și-nșepeni.

*

* *

— Totu ! șopti Lina cu glas pe jumătate stins. Îi era și teamă, dar se și bucura : un bărbat cît un fag. Inșă cu toată jandarmeria-n spinare. Dac-apăreau și ei ?

— Ai auzit, Lino ? o-ntrebă și Totu, văzînd-o cam încurcată.

— Acu, pe loc ! îi răspunse iute femeia, punîndu-se în mișcare ca minată de vînt. Pe bărbatul său nici nu-l mai băga-n seamă și trei căruțași se repeziseră pe loc s-o ajute.

— Acum să te ții ! le șopti ea.

— Și-ncă cum ! se bucurară bărbații, alergînd înainte ca să dea cep butoiului.

Între timp, Totu se așezase lîngă Sabin. Iar cei ce-i cunoșteau se uitau la ei ca la o grindină picată din senin. Nu le venea nici lor să creadă : Totu, acolo ? Temutul Totu ? Și fără să-i pese de nimeni ?

— Vilva ? continuă Totu povestea, ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat ; aia umblă peste tot și-o-ntîlnești un' te-aștepți mai puțin.

Copiii nici nu mai respirau, iar el își muta ochii de la unul la altul.

— Da, adică și-n mină, și-n afara ei. După ce și cum are de apărat : aur, lupi, căprioare, nu ? Că p-astea ein' să le aibă-n pază ?

Țincii dădeau din cap, neluîndu-și o clipă ochii de la el și de la ce spunea. Știau și ei că lupii erau descori mițați de vilvă încolo și-neoace. Dar aurul ? Ce ? Era viu ? N-o spuneau însă cu glas tare, așteptînd nerăbdători ca Totu să mai adauge ceva la spusele de pînă atunci. El însă povestea neadăugînd nimic la ale altora, înșiruîndu-le doar pe ale lui, cum îi veneau în minte. Vasăzică, vilvele îi apărau, dar îi și pedepseau pe cei ce nu le ascultau. Dacă unul se rătăcea, spre exemplu, ele îl scoteau la liman ; dar, dacă omul săpa unde nu trebuia, îl îngropau și pe el o dată cu comoara găsită. Așa că d'aia inginerul acela o pățise.

Deci Totu știa pînă și ceea ce se povestise înainte. Se mira și Sabin, se mirau și copiii. Cîinele însă, nu. El îl simțise de mult apropiindu-se și chiar îl văzuse furișîndu-se prin dosul căruțelor, pînă-n dreptul focului. Cînd s-așezase apoi lîngă stăpîn, îi citise dintr-o dată gîndurile : Nimic primejdios. Omul venise cu alte treburi. Dar ce bine se asemuiau cei doi ! Cum ședeau alături, păreau ca doi armăsari înhămați la aceeași căruță. Numai că unul era mereu pus pe ducă, iar celălalt pe veghe și nu-i scăpa nimic tilharului cum nu-i scăpase nici

sfada Linei, cum că cel cu „prima“ nu venise s-o bea la ea, și nici povestea omului care adusese vestea : „că-ntr-o mină, vilva, ivindu-se, unul descoperise un nou filon de aur...“ D-astea nu-i păsa lui. Filoanele noi le afla el uneori înaintea direcției minelor.

Dar pe unde treceau dubele cu aur ? Ce puneau la cale jandarmii ? stăpînirea ? Ce știau căruțașii, sau ce aflaseră despre cele petrecute înainte, asta, da ; p-astea ar fi vrut să le știe. Iar la Cotoncu se-ncruciau atîtea drumuri și s-auzeau atîtea vorbe... Deci n-avea decît s-asculte, să-ntrebe, și să dea de băut. Vinarsul avea puterea lui și Sabin chiar rîdea de el : „—Măi Totule, la vinars se dezleagă limbile ca la spovedania popii din Brusturi“.

— Mde ! Ce nu face bucuria ? zîmbi Totu răspunzîndu-i. Dar parcă tu nu știi ? Hai, noroc ! Și urîndu-i s-aibă drum bun și pe Fulger mereu alături, ridică uiaga spre gură. Zverei lătră și el iar Niculae, birtașul, și Lina, ieșiți în fața lor ca din pămînt, cu cel mai ales soi de vinars, îi imbiau să guste.

— De coarnă ? întrebă Totu.

— Ba ; de cireșe ; ce, nu-i mai simți gustul ? îi răspunse femeia, trăgînd cu coada ochiului.

— Tu ce zici ? îl întrebă atunci Totu pe Sabin.

— Ce zice și ea. Dar ce să-i mai simți tu gustul, dacă muști numai aur toată ziua ? !

— Ee ! tu, Niculae, ce zici ? Că doar tu ni l-ai adus ; de cireasă ori de coarnă ?

— Io, Totule, ca muierea, c-atîta mi-ar trebui, să nu zic ca ea.

— Și voi, mă ! ? li se adresă el atunci celor din jur.

— Nouă nu ne-o dat încă.

— I-auzi, Niculae ! Robașii ăștia-și ling buzele de dor. Hai, c-azi eu plătesc !

— Să mai aștepte, că și noi doar două mîini avem, se zburli Niculae, privind gloata de cărauși.

— Da, da !, numai că cine vrea să fie stăpîn, slugă trebuie să le fie tuturor, îi răspunse Totu.

— Numai p-aici-i și Sabin, și lui, dacă nu-i dai cînd cere..., știi ce face ? !

— I-auzi, Sabine !

— Păi, da ; dar acum tu ești șeful și tu poruncești. Dac-ai aur ? !

— Ei, atunci, Niculae, adapă-i și p'ăștia cu ce-o fi, și-om vedea noi la urmă.

Spunînd acestea, întoarse din nou capul spre Sabin, mîngîindu-i cîinele cu mîna pe creștet.

— Bun prieten ! De-aș fi avut și eu parte de unul ca ăsta, multe nu mi s-ar mai fi-ntîmplat. Dar de, nu-i dat fiecăruia... și gîndul i se-necă într-un regret.

— Mde ! dacă nu ți-ai căutat prietenii pe unde i-am căutat eu ! ? Tu ai vrut aur și de aur ai avut parte...

— Iar tu de drumuri, fronturi, bătăi, cărăușie. Vai de capul tău ! Noroc d-ăștia ! Și, cu bîta, îi arată calul și cîinele. Dar mie la ce să-mi trebuiască ?

— Parcă spuneai altceva mai adineaori, se miră Sabin.

Totu însă, cum ședea rezemat de o roată și se juca cu joarda în cenușa focului, neridicînd ochii spre el, decît în ultima clipă, mormăi : „Și ce dacă ? Vremea nu se schimbă și ea de la o zi la alta ? Azi plouă, mîine-i soare, poimîine ninge ?“

— Și tu-i fi vreme, te pomenești ?

Pînă să-i răspundă însă Totu, în depărtare se auzi o împușcătură și toți tresăriră.

— Carabină ! zise Sabin trăgînd cu urechea.

— Eh ! îi răspunse Totu liniștit. Braconierii Buceșului. Cunoștea orice pușcă din regiune după pocnet, ca țiganul lăuta după sunet.

— Și dacă și-ar schimba și jandarmii armele ? îl întrebă Sabin.

— Aș afla înainte ca s-o facă, dar dă-i dracului ; hai noroc ! Și iar ridică uiga spre Sabin, trăgînd apoi virtos de două ori din ea. Ștergîndu-se după-aceea cu dosul palmei la gură și-ntinzîndu-i-o, îi zise : „Dar tu crezi că-mi pasă ? N-au cu ce mă prinde. Se luptă ei, dar degeaba. N-au probe. Io-mi cunosc meseria.“ Și spunînd acestea, privi într-o parte. Pesemne că-și amintea sau punea ceva la cale. Avea doar și cu cine și de ce. Nu era el oare stăpînul nerecunoscut al meleagurilor acelora ?

Și monopolul schimburilor nelegale din toată regiunea al cui era ? Și-apoi, oricine avea „marfă“ putea veni la el ca la bancă. Nu se tocmea. Dădea oricît și lua pe alese. Dar lua. Era bogat, mai bogat ca oricine, riscînd însă de multe ori totul pe te miri ce. Dar știa de ce-o face și, cînd alții nu „vedeau“ la zece pași, el adulmeca prada de la o sută. Nu se înșelase niciodată. Vedea-n timp și prin oameni ca prin uiaga de vinars, știind să-l folosească pe fiecare la vremea și la locul potrivit. Iar slăbiciuni n-avea decît una : aceea de a fi mereu pe buzele tuturor. De altfel, se și considera stăpînul de drept al văii aceleia, fiindcă se născuse și trăise numai acolo. De aceea și „veghea“ întruna ca-n afară să scape cît mai puțin aur, sau, dacă s-ar fi putut, chiar deloc. Stăpînirea era însă mai puternică, dar asta nu-l tulbura prea mult.

Ridicîndu-se uneori în picioare, era ca un uliu care-și mișcă ochii pe cei din jur ca pe niște victime sigure. Nu-i „executa“ însă. Îi folosea doar cum îi venea mai bine la socoteală. — Spre binele lor ! adăuga apoi tot el, pentru că în minele de aur era mult mai rău. Nu eu îi fac să-și recîștige ce-au pierdut ?... Și o spunea atît de convins, mai ales cînd se gîndea la atacul dubelor cu aur, încît nimeni nu se îndoia de el.

Disprețuia însă de moarte turnătoră și o pedepsea pe loc, chiar cînd îi convenea : brutal, dacă-i permiteau împrejurările, sau meșteșugit, în cazuri mai puțin favorabile. Dar nimeni nu-i scăpa. Iar la Cotîncu se văzuseră și se auziseră atîtea.

— Cu tine-n coș însă n-aș băga, îi spunea Sabin rîzînd. Aș avea eu de ce să mă leg la cap, dacă ar fi să mă doară. Aurul nu-i pentru mine, nici bogăția.

Totu însă zîmbea.

— Dacă mi-ai sta alături, ai fi mult mai cîștigat, îl ispiti el la pîlpîirea focului.

Sabin îl luă atunci cu altele, cu povești de pe front, iar Totu-l ascultă cu răbdare, mirîndu-se numai de neastîmpăru-i fără ogoi.

— Na', și frontul la ce ți-o folosit ? îl întrebă el la urmă.

— Ce știi tu ce-a fost acolo ? îi zise Sabin zîmbindu-i.

— Ei și ce-ai cîștigat ? Nu mai bine stăteai locului ?

— Tu vorbești ? se miră Sabin. Și ce dacă ? Se opri apoi ca și cum ar fi înghițit în sec. Și dac-am pierdut sau am cîștigat a fost pentru că așa a fost să fie.

— Fiecare cu ce are, i-o reteză Totu. Dar să fie a lui și omul să știe stăpîni. Altminteri, degeaba.

— Și tu stăpînești ? îl întrebă Sabin.

— Ce-i al meu, da ; din păcate însă nu tot. Dar mă strădui.

— Fleacuri, Totule ! Ce faci tu e o nimica toată și e prea tîrziu.

— Adică ? se miră Totu.

— Adică o să vezi tu.

— Nu-nțeleg !

— O să-nțelegi cînd nu-i mai putea mișca...

— Tot nu pricep.

— Ei, las' e-o să vezi tu ; dar hai, mai trage o gură !

— Ce să văd ? îl întrebă Totu ciudos, în timp ce cu dreapta arunca uiaga cît-colo. Să văd că-s aici ? Că ceea ce-i dedesubt mi se cuvine mai întîi mie și apoi altora ? Sau să-i văd poate, mai bine, pe robașii ăștia, care uneori nu-și cîștigă nici vinarsul de care le arde buza ?

— Nți ! făcu Sabin. Nici una, nici alta, deși... știu eu...

— Vorbești ca o babă. Și ce-o să văd ? Ce-o să fie ; ei și ? Dar tu ? Tu ce faci ? Bei și umbli-ntruna ?

— Eu ? Eu am făcut. Acum e rîndul altora să facă.

— Ce-ai făcut ? Te-ai dus, ai fost, te-ai bătut și acum te răfuiești prin tîrguri cu unul, cu altul. Păi tu, în loc să...

— În loc să ce ? Să mă pun cu stăpînirea ? Dacă n-a fost să fie, vază-și ei de ale lor iar eu de ale mele ! Nu-i mai bine așa ?

— Mă, dar prost mai ești ! Și ce dacă n-ai putut atunci ? Un om adevărat nu se dă niciodată bătut. Mort de-ai fi, și tot ar trebui să zici nu ! Altfel, cum ? N-ar

crede oare dușmanii c-au avut dreptate ? Ce-i aia să te dai bătut ?

— Să-ți ajute Dumnezeu, păru atunci Sabin înclinat să-i dea dreptate. Numai că nu văd cum ?

— Cum ? Încearcă și ai să vezi. Altfel de unde să știi ? Mintea hoțului e doar întotdeauna cu jumătate de ceas înaintea jandarmului.

— Nu și-a stăpînului însă, îi răspunse Sabin.

— Și stăpîn cum vrei s-ajungi ? Fugind întruna sau plecîndu-te ? Domnii ăștia care au acum minele cum au ajuns ? Nu punînd odată piciorul în prag ?

— Vrei să spui în grumazul altora.

— Al altora, mie, să vedem însă pină la urmă, care pe care ?

— Măi Totule, tu vezi bine cum stau lucrurile-n casă, dar de ce-i p-afară habar n-ai ; parcă nici nu te-ar durea capul.

— Eu ? Eu n-am habar ? Și-i fi avînd tu ? S-ajung eu însă să stăpînesc cum vreau, și-ai să vezi tu atunci cine-mi mai suflă-n spuză !

— Se vor găsi și atunci, n-ai grijă ; lumea-i mare, dar de unde să știi tu, cînd n-ai văzut-o cu ochii tăi ?

Totu însă plecase privirea-n pămînt, răschiînd întruna cu bita din mîină focul ce se stîngea. În jur cioporul robașilor cărăuși și minerii făcuseră o roată ce se strîngea tot mai mult. Ceea ce vorbeau cei doi cu glas din ce în ce mai aprins părea să-i intereseze pe toți. Erau doar în joc mălaiul și vinarsul tuturor.

— Și ce-i dac-ai văzut-o ? reluă Totu discuția, parcă mai potolit de jocul scînteilor stîrnite. Sau dac-ai văzut-o și n-ai priceput nimic din ea, nu-i tot acolo ? Hm ! La ce bun ? îl mai întrebă el neridicîndu-și ochii din foc.

S-o iei întruna spre Cîmpeni, să cumperi scînduri de la moți, pe care să le vinzi apoi în pustă, iar de acolo, să te-ntorci cu altceva și s-o iei de la-nceput ?

Dar nici ca tine, mereu cu grija-n spate și somnul lipsă, se gîndi Sabin să-i răspundă.

— Nu-i așa ! îl zgîlțîi atunci Totu, strigîndu-i, ca și cum în licărirea jarului i-ar fi ghicit gîndul. Degeaba umbli și vezi, dac-ai nu poți !

— Și de ce oare n-om fi putînd ? îl întrebă Sabin mirat.

— Pentru că nu știm bine ce vrem, sau vrem luna de pe cer, cînd soarele e la-ndemînă. Pricepi ? Aia nu știm : Cît, cînd, cum și ce să vrem.

— Și tu știi-ntotdeauna cît ? unde ? și cum ?

— Cît timp vreau să fiu ce sînt, da, dacă nu... ca tine... pe toate drumurile.

— Și acum ? !

— Acum, aci, cum vezi, dar nu degeaba, n-ai grijă. Ia spune însă, prin pustă, pe la Arad, ce se mai cere ? Leacuri se mai aduc de la Viena ?

— Nu știu, că acum mă duc într-acolo. Să iau însăntii scîndurile de la Cîmpeni.

— Știu eu, se auzi atunci un glas din cioporul celor ce se strînseseră pe lingă ei.

Era un moș nu mai înalt decît un jneapăn, bine legat în umeri și-nfășurat într-o bundă care părea că-i crescuse de pe umeri cu părul în jos.

— A cui ești tu, mă ? îl întrebă atunci Totu îndreptîndu-și spre el bîta cu care scormonise în foc.

— A lui Pătru, moșu, răspunse mogîldeața abia luminată de pîlpîirea unui ciot.

— Aha ! de la Scărișoara. Îl știu eu pe tat-tu. Da' el pe unde mai umblă ?

— Pe la Hălmagiu, prin părțile alea ; face bușile de toamnă, că-s mere multe anul ăsta pe acolo.

— Și tu ? Pe unde ai fost, că nu vă știam cu cocie ?

— Cu Niculae Bițu. L-am ajutat la drum și-am pus și noi ceva marfă cu el.

— Și-ați vîndut bine ?

— Plin pe plin, da și pe bani, c-altfel cum ? De unde leul, să mai bea și moșul un deț ?

— Și tu bei, mă ?

— Cîte-o țiră, așa, îmi mai scapă și mie, baci Niculae. Da' eu mai mult îl păzesc. De-aia și aud cîte toate ; că el nu mai apucă, dacă-ncepe.

— Nu te lua după el, Totule, se auzi atunci un alt glas din ciopor, că-i lud. Ce să priceapă un prunc de la cei din pustă, cînd ăia o mai iau și p-alte graiuri ?

Niculae Bițu sărise să-și apere „nepotul” — așa-i zicea el — deși nu-i era nepot de-adevăratalea, ca nu cumva „necoptul” să trăncănească și să se pomenească apoi cu cine știe ce belele pe cap. Totu nu era fiștecine și ochii tuturor erau puși pe el ca pe aur.

— Ascultă, Niculae, văd eu că ai părul alb — îi zise Totu, apropiindu-se însă de tânăr — da-mi păr mie c-ai uitat din gura cui iese adevărul.

Feciorul, proptindu-se-n bîță, zîmbea.

— Și dacă nu Dumnezeu, măcar dracul tot o să-mi spună ceva prin el. Așa-i, băiete ?

Între timp i se și așezase alături, uitîndu-i-se mai bine la bundă. Feciorul se simțea extrem de măgulit. Totu nu era oricine și nu-l alesese pe el degeaba.

— Și cum e pe la Arad, dară, sau pe la Oradea, pe unde zici c-ați fost ?

— Cum să fie ? Bine. Pita-i încă mare și albă și-n birturi ne mai rămîne și nouă cu ce să ne stingem foamea.

— Ai apucat ? Ai apucat ceva ? Sau ai văzut numai ?

— Da' cum să nu, și-apoi și-n pustă ne-o dat oamenii. Uite ici ! Și zicînd astea, băiatul scoase dintr-o traistă de plotog un dărab cît un călcîi de om. O duc la ai mei. Altceva ce să le duc, dară ?

— Na ! uite, Sabine, în ce poate sta bucuria unui om. Și cînd te gîndești c-alții, p-acolo, nici n-o bagă-n seamă. Dar, de ! Unul cu polonicul iar alții cu nimicul.

Sabin însă zîmbi. Ar fi vrut el să-i răspundă ceva ; totuși tăcu. Voia să vadă unde avea s-ajungă.

— Și zi, băiete, ce mai vorbea lumea pe acolo ? continuă Totu să-l întrebe pe fecioraș.

— Ziceau c-o fi iar bătaie, că-i așteaptă p-„amoro-cani”, da' eu nu cred. Să-și lase ăia bunătățurile și să vie la noi ?

— Ba și eu am auzit asta ! strigă un alt băieș de prin părțile Bradului. Pe niște domni i-am auzit, în Barza, la casină. Suduiau că-i așteaptă de nu știu cînd și ei, nici vorbă !

— Na' dă-i dracului, că ăia-n haine nemțești nu-mai una visează. Da' pot ei aștepta mult și bine, c-americanii au ei altele pe cap. Parcă știu ei de Barza ?...

— Știu eu ? zise nedumerit băieșul. Aia-s bogați. Că la noi în sat, după primul „mondial“, s-o-ntors unul bun, bunuț de-acolo. Și ce case și-o țipat ! Mamă, mamă ! n-are nime-mprejur iortoane ca el !

— Așa-i, aprobă un altul, îl cunosc și eu, numai că ăla a fost de aici. C-altfel... da' străini să fie și să vie aici, n-aș crede.

— Ei, nu ! s-auzi și glasul birtășului. N-or fi știind ăia ce avem noi sub picioare, când știe o lume-ntreagă ? Domnii unguri și nemți de un' crezi c-or aflat ? Musca doar la miere trage și fluturii la lampă.

— Măi, Niculae !? rîse Totu. Da' vād că te pricepi la oameni, și dacă nu ți-ar sta Lina-n coastă, cred c-ai fi și mai bogat.

— Țsta; Totule ?! Țsta, dacă n-aș fi eu, ar da la toți sărăntocii pe degeaba.

— Da, dar și ce-ar lua de la ei ! Oare popa din Luncoi cum s-a îmbogățit ? Nu dînd un pahar unuia și altuia și luîndu-le pe te miri ce „praful“ ?

— Ei, da, că el e ca popa ! Țla a avut cap. Dar ăsta al meu și-ar pierde și cioarecii. L-ar lega jandarmii una-două. Că s-ar afla. Așa că las', mai bune cu dețul. Mai greu, dar mai sigur. Știu eu ce marfă am în casă.

— Na' ! auzi-o, Totule ! Mai pot eu „mișca“ oare cu așa podoabă pe cap ?

— Mde, Niculae ! Fiecare cu ce merită. Tu cu Lina, popa cu „praful“...

— Și Totu cu ale lui, rîse Sabin.

— Cu ale mele, da, și cu cei ce-mi spun cum e „mișcarea“ pe unde tu nu vezi nimic.

— Na', și pruncul ăla ce ți-o spus ? că domnii-i așteaptă pe nu știu cine. Și ce-i cu asta ?...

— Cu asta nu-i nimic, decît că pîn' atunci încearcă și ei să facă negoț ca s-aducă ce pot de la Viena : leacuri, mărături ; știu eu ce se caută, n-avea grijă.

— Ei ! și le dau pe ce ? Nu tot pe aur ? Și atunci ce mi-e că-l cară unii sau alții ?

— Dar de unde știi tu ce le dau eu ?

— Io nu, dar ei, bănuiesc că da ; doar n-or fi legați la ochi.

— Cocișule ! Cocișule ! oftă Totu. Se vede că ai ca tine nu fac avere.

— N-or fi făcînd ei, dar de ajutat s-o ții, cred că te ajută. Nu cu ei lucrî tu ? Cine-ți scoate aurul din pămînt și cine-l cară-ncoace și-ncolo ? Hm ?

— Iotă-te la Cocișul nostru ! se miră Totu ; mări, dar tu nu ești chiar cum te credeam...

— Adică prost, vrei să spui, îl întrerupse Sabin zîmbind.

— Tu ai zis-o ! exclamă tilharul, întinzînd spre el același băț cu care scociorise-n foc.

— Nu-i el prost, baciul Sabin, interveni atunci feciorașul cu bundă mișoasă, da-i bun, prost de bun.

— Da' tot prost, se scărpină Totu după ceafă.

— Ba nu, se încăpățîină băiatul, numai că el nu se ocupă cu d-astea.

— I-auzi Sabine, cum te apără tineretul. Ai fi avînd tu ceva, de țin feciorii ăștia la tine. Ce li-i fi făcut ? Te pomenești că și tu-i îmbeți, hai ?

— Ne-mbată el, baciule, da și ce zicee ! C-atîtea știe, de-ți face capul cît polovica. La drum nu ți se urăște cu el. Pînă-n Ineu îi în stare să-ți toace o lume, iar de acolo pînă-n Arad s-o și facă la loc.

— Tot cum a fost ? îl întrebă Totu, chipurile curios.

— Ba, nu. Mult mai altfel ; cu pită albă și cu cîrnați pentru toți ; și-o și umple de birturi. Ala al lui Potoroanca din Hălmagiu e nimic. Într-ale baciului ar intra oricine, și ar ieși cu cîjma pe-o ureche, făr' să-l întrebe nimeni de plată. Așa-i baciule ?

— I-auzi, Niculae, îl strigă Totu pe birtaș, ce te așteaptă dacă vine Sabin la putere !?

— Să m-aștepte, dragul de el, că ne-om împăca noi.

— Ți-am spus eu, omule, i se adresă atunci Lina, Totului, c-ăst al meu m-ar duce la sapă de lemn ? E cum s-ar întîlni pipa cu tăciunele. Numai poate n-oi fi eu, vie, c-atunci să vezi chef. Din Cotoncu și pînă-n Brad, me-leasturi s-ar alege de ei. Ce, ăștia-s oameni să le dai banul și vinarsul pe mîină ? Praf îl fac.

! — Trăiască Sabin și birtașul ! cît Cotoncu ! se auziră atunci hohotind o droaie de cărauși, care se și vedeau fericiți în lumea lui Sabin și a lui Niculae.

— I-auzi, Sabine ? îi șopti Totu la ureche. Parc-am fi la Hălmagiu, în alegeri.

— Dar tu-i vezi ? îi răspunse Sabin. Vezi ce le trebuie ? Asta vor ei, nu aur.

— Da, dar nici războaiele cu care le-ai împuiat tu capul.

— Fără ele însă și fără sărăcia ce-i arde, n-ar putea visa, Totule. Și la ce le-ar folosi aurul ? Crezi tu că ei l-ar și întrebuița ca tine ?

— Sabin tot Sabin ! mormăi Totu.

— Ce noapte-nstelată ! îi răspunse Sabin uitându-se spre cer, ca și cum n-ar mai fi auzit nimic din ceea ce-i spusese tilharul.

— Păcat de ce acoperă, mai mormăi el ridicându-se ca un strigoi și dispărînd în întunericul din care se și ivise. Cu Sabin n-ajungea niciodată la ceva. Zverei însă nu-l lătră deloc. Se uită doar atent și îndelung după el, pînă ce nu-l mai simți. Dădu apoi din coadă și, ridicându-se, veni spre stăpîn. Era ca și cum i-ar fi spus-o : O fi el de neprins și de nesimțit pe unde umblă, dar eu tot cu tine rămîn. Nu a trăit el ce-am trăit noi. Iar Sabin își culcă ușor capul pe blana-i aspră strîngîndu-l în brațe.

În jur, pe la căruțele cu hulubele ridicate spre cer, cai-și mestecau ovăzul, fericiți că stăpînii îi deshămaseră. Numai birtașii se agitau, umblînd ca două năluci în lumina focurilor, să-i slujească și să-i aline cînd pe unii, cînd pe alții. Lina poruncea însă, iar Niculae o asculta fără să crîcnească. Știa el de ce.

III

Drumuri

În Barc, peste casa lui Sabin se lăsa însorarea ca cloșca pe ouă. Adică tiptil, ieșind de undeva de după Măgură. Floarea însă își alina ograda pîn-atunci și, de la-ncuiatul găinilor în coteș pînă la mulsul vacilor întoarse de la pășune, rar se-ntîmpla să-ntîrzie cu ceva nepus la locul lui, neașezat și nepregătit pentru hodină. Mișele doar nu prea puteau fi stăpînite și feciorii care, odată sfîrșită treaba zilei, se răsîpîdeau ca liliecii.

— Cotoii și feciorii așa-s, îi zicea o vecină : O dată cu lăsarea întunericului, cine-i mai poate stăpîni ? Bine-i de cine are fete. Alea, ca găinile. Cum se face seară, cum cad la așternut sau se pun pe tors.

— Dar și cînd o iau razna ! Află, Floare : mai iute ai păzi o turmă de iepuri decît o fată.

Iar ea, nu că nu și-ar fi putut stăpîni feciorii, dar ce le mai putea face ? Parcă Sabin nu fusese așa la vîrsta lor ? Și gîndu-i zbură de la el la treburi și iar la copii. După aceea, undeva-n trecut, într-o vreme cînd, despre cele ce aveau să i se-ntîmple, habar n-avea. Închisese însă pleoapele și se-ntînsese pe pat, așa nedezbrăcată, cum fusese în timpul zilei, zicînd că nu se culcă, ci se hodinește, ca să-și aducă aminte ce-i mai rămăsese de făcut sau ce mai avea să facă în lipsa lui.

Dar nu nesimțirea odihnitoare a somnului puse stăpînire pe ea, ci un vis cum nu mai avusese niciodată. Nici cînd fusese el dus pe front, nici cînd născuse copiii și nici chiar cînd îi muriseră ai ei, de la Țohești. Un vis în care se pomenise deodată-n cer sau undeva sus, sus, dar nu la ușa raiului, așa cum îl știa ea c-ar fi fost raiul,

ci-n afara lui, ca după un gard de nuiele a cărei portiță era bine străjuită de un moș întors cu spatele la ea. Și ea era copil ca de școală, cu trăistuța de păr de capră pe umăr în care purta ceva greu, un fel de piinișoară galbenă. Văzîndu-se singură, începu să-l tragă de cioareci pe moșul care n-o mai băga-n seamă.

— Moșule ! Moșule ! îi și striga ea, voind să-l facă să se-ntoarcă cu fața către poartă.

Moșul însă, nici gînd. Bombăni doar : „Ai tot ce-ți trebuie-n traistă. Ți-i trăi traiul și ți-i mînca mălaiul !” Apoi o-mpinse, făcînd-o să lunece-n jos pe un fel de ștergar nu mai lat decît un drum de săniuță, vîrgat în toate culorile. Pe fiecare culoare a ștergarului mai era însă și cîte un copil cu săniuță și traistă în spinare ca a ei, grăbindu-se s-ajungă în hărmălaia aceea veselă cît mai iute. Parcă s-ar fi-ntors de la școală. Nu vorbea însă nimeni cu ea, iar ea de unde să știe pe ce lume se află ? Făcu însă ce făceau toți ceilalți și, lunecînd pe culoarea liliachie, pe care o împinsese moșneagul, se pomeni că se prăbușește pe un derdeluș sau într-o prăpastie care nu se mai sfîrșea. Pînă cînd se pomeni-n Țoheștiul copilăriei, acasă-n ograda părinților, fetiță mică jucîndu-se c-un bumar¹ care i se tot urca pe un deget, vrînd zadarnic să zboare. Își desfăcea întii aripile castanii, apoi, de sub ele, pe cele străvezii, ca pe niște scutece, bîzîind o clipă neputincios și împăturîndu-și-le apoi ca și cum nu i-ar mai fi trebuit niciodată. Peste o vreme, ca-n vis, își aduse aminte că pierduse ceva, traista poate, și începu s-o caute ca și cum, dacă n-ar fi găsit-o, cine știe ce i s-ar fi-n-tîmplat. Dar n-o găsisese și, așezîndu-se pe-o piatră de la marginea văii ce le trecea prin ogradă, începu să strige plîngînd : „Traista mea ! trăistuța mea !”

— Ce ți-e scris, în ea ți-e pus ! s-auzi atunci un glas din preajmă. Împrejur însă, nimeni, și ea nu-nțelegea deloc ce însemna aceea „scris”. Decît atîta, că acel „scris” îi era pus acolo, în traistă, și traista nicăieri. Iar ea și mai tare : „Traista mea ! Traista mea !” Pînă cînd, cineva care tocmai trecea pe acolo, dar tot nevăzut, îi aruncă-n

¹ Cărăbuș.

poală un dărab de mălai c-un puișor auriu, care se căznea să ciugulească din el.

— Îți mănîncă mălaiul ! i se păru ei că-i strigă un glas de femeie, care aducea cu al mamei sale. Și puiul, crescut deodată, dădu să-și ia zborul din poala ei, luînd cu el și dărabul căpătat. Ea însă nu-l lăsă și, prinzîndu-l de un picior, începu să-l lovească pînă ce puiul vărsă. Dar nu mălaiul, ci un fel de mărgele negre, care, odată scoase la lumină din pliscul păsării, se-nălțau colorate în văzduh, spărgîndu-se apoi ca niște sticle de lampă. Iar ea se uita uluită la ele, lovind tot mai rar puiul care i se transformase în mînă într-o cucuvea posacă și răbdurie, ca cea care-i cîntase pe porți dimineața. Dîndu-și apoi seama-n ce lovea, se sperie și zvîrli pasărea cît-colo. Pasărea se agăță însă de o mărgea mare, care o săltă o clipă sus, spărgîndu-i-se în gheare și revărsînd din ea peste tot o altă lume. Lumea copilăriei ei, de la Țohești, dar o lume în care nu mai simțea nimic, ci numai vedea. Însă totul. Ceea ce-i fusese dat și ei, și lui, adică lui Sabin. Pe ale lui însă numai pînă-ntr-un loc, căci deodată-i despărți ceva, el luînd-o printre stele și pierzîndu-se cu căruța și cu cai cu tot în văzduh.

— Nu-i a bună ! sări ea din pat, speriată de vedenia din vis. Mirceo ! îl strigă ea atunci pe băiatul cel mai mic. Dar ia-l pe Mircea de unde nu-i. Plecat cu frate-său în sat, pesemne că nu se-ntorseseră, sau, întorși totuși, se culcaseră cine știe pe unde, prin fin.

— Și nici nu m-am dezbrăcat, observă ea, văzînd că adormise așa cum venise de la treburi.

De afară, din coteț sau din părul în care se cocoțau găinile noaptea, se auzi și un cîntat de pasăre.

— Găina ! cîntă iar cocoșește ! tresări ea speriată. Trebuia s-o fi tăiat ieri ! Mîine însă... În ogradă se auziră atunci niște pași și vorbe. I se-ntorceau flăcăii din sat și se duceau să s-aciueze prin șură.

— Fie ! își zise ea, dar mîine le-arăt eu lor, și găinii la fel, apoi, dezbrăcîndu-se încet, se pregăti de al doilea somn.

Întinsă-n pat, nu se putea însă deloc liniști. Visul visa^t începuse din nou să i se perinde pe dinaintea ochilor de parc-ar fi fost aievea. Alături, patul lui Sabin era gol

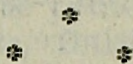

Iar ea-i simți lipsa mai mult ca oricînd. Nu se putea deloc împăca cu gîndul că-l pierduse printre stele, cu cai cu tot. Și măcar Fulger să fi nechezat ! Dar de unde ! Blesmatul nu voia nici în vis să-și trădeze stăpînul. Iar Zverei, cîinele, îi căina-n limba lui, rămas la răscrucea unor văzduhuri în care nu mai știa cum să se descurce.

Ș-apoi, dac-un cîine nu se descurca, ce să facă ea, o biată femeie furată de vise și bîntuită de temeri ?

— Nu-i a bună ! oftă, întorcîndu-se-n așternut de pe partea dreaptă pe stînga. Și găina aia cu cîntatul ei anapoda, și el cu fuga-i nesăbuită-n văzduh. Doamne ferește de rău ! Se mai închină ea, hotărîtă însă ca, a doua zi, să taie găina, să certe copiii și să-i dea și popii de-o liturghie pentru Sabin.

Cu chiu cu vai, pleoapele i se-nchiseră din nou așternîndu-i peste suflet uitarca. Adormise de-a binelea, nemaîștiind nimic din cele ce i se-ntîmplaseră sau aveau să i se mai întîmple.

După ce dispăru Totu, Sabin coborî ochii de pe cerul înstelat și-i pironi pe focul care încă mai pîlpîia înaintea lui. Cîinele i se așezase la picioare, hotărît să nu-l mai părăsească, orice s-ar fi întîmplat.

— Baciule ! se auzi atunci glasul băiatului pe care-l întrebuse Totu ce mai e prin pustă. Da'ncotro o fi luat-o Totu ?

Zverei mirii. Era ca și cum i-ar fi spus : ce te interesează ?, sau : lasă-mi stăpînu-n pace !

— Știu eu ? ! îi răspunse Sabin, nebăgîndu-și cit de puțin cîinele-n seamă. Asta, ca lupu, bate șapte hotare într-o noapte.

— Da' ce om, baciule ! Să n-aibă el o clipă hodină. Că-l vezi un' te-aștepți mai puțin. Cînd aci, cînd în Cimpeni, cînd la Brad ; unde nici nu te-ai fi gîndit. Răsar ca meiul și dispore ca strigoii. Baci Niculae zice că nu-i a bună că-i omul nopții. Da' mie-mi place, măcar gă, drept să spun, io n-aș putea ce poate el. Poate dum-

neata să poți, deși dumneata parc-ai fi altfel. Așa zice și baciul. Dar eu tot nu pricep...

— Adică ce nu pricepi ? îl întrebă Sabin tolănindu-se și mai bine la foc, lângă Zverei.

— Nu pricep, continuă feciorașul, de ce, dumneata care ai și ce mînca, și ce purta și de toate cele, nu stai odată locului fără să mai faci nimic ? Că taica, săracul, numai asta-și dorea.

— Mde, băiete ! În lumea asta fiecare-i tras sau împins de ceva. Pe mine, de pildă, mă-mping amintirile iar de Totu trag noaptea și aurul. Ce să-i faci, dacă omul are slăbiciuni ! E ca voi, cu sticla de vinars. O vedeți, și gata ! Întindeți mîna. Ori așa-i și cu el : Adulmecă el cu nările ? Umblă el cu picioarele ? Vede el cu ochii ? ; întinde mîna ! Viața nu-ți dă nici cît ceri, iar dacă nu ceri nimic, nu-ți dă nici atît. Da' el fi cere, n-avea tu grijă, și nici nu se mulțumește cu una, cu două.

— Mde, baciule ! însă chiar așa : zi și noapte, una-ntruna ?

— Dacă i se dă greu ce cere ?

— O fi, da' parcă-i prea multă zoală, zise feciorul, neîmpăcat la gîndul că omului, vrînd și cerînd întruna, i se puteau întîmpla atîtea și atîtea. Dacă el, numa-ntr-un drum pînă-n pustă pățise ce pățise, dar Totu ?

— Eh' ! fiecare cu soarta lui, măi băiete ; nu-i purta tu de grijă, c-are cine să-i poarte, continuă Sabin, cui-bărindu-se și mai bine lângă foc cu capul pe o buturugă. Alături, cîinele privea și el c-un ochi la foc și cu unul în întunericul ce-i învăluia.

Împrejur, la alte focuri, în miros de slănină friptă și ceapă alții sforăiau duși, sau înghițeau în sec mirosul pitei albe, vindute prin tîrgurile de la șes. Și, ca și feciorașul cu care vorbea Sabin, Ilie din Grohot, cel pentru care poruncise primul vinars, rămăsese și el pierdut la gîndul celor auzite. Să umbli-ntruna după bogăție, și să nu te mai sature de cît ai adunat prin buți și ciubere, cumplit lucru ! Că umbla însă el dintr-un loc în altul, asta da, era de-nțeles ; îl mîna nevoia ; n-avea doar decît un cal și ce putea pune pe el, dar alții ? bogății ? cu de toate ? ăia ce tot căutau ? Ce ? N-avea popa din Juncu vinars ? Sau Lina, din Sirbi, nu cîștiga cu căldarea ? Dar

să se sature vreunul, nici gând ! Ori, chiar Sabin, ăsta, sau Totu. N-avea, unul, avere-n Ocișor și celălalt bogăție-n Ormindea ? Și tot le mai trebuia. Sau, de !, Dumnezeu știe. Poate or fi blestemați ? Mai știi ? N-or avea încotro și trebuie să umble. Altfel cum dară ?

— Iliee ! se auzi el atunci strigat de un glas răgușit, în care se împletea și un mîriit surd. Ai băut ? Ți-o dat birtașul ce-am poruncit ?

Sabin n-avea somn pe butucul de lîngă foc.

— Cu măsură ! îi răspunse sfios Ilie, apropiindu-se să-i și mulțumească. Da' nu chiar cît ai poruncit. Știi cum îi Niculae ? Adică nu, birtășța ? Mai bine să nu se umple dețul decît să se verse.

— Ei și ? Lasă-i pe ei. Zi-mi mai bine ce-i pe la voi pe la Grohot. N-am fost de mult pe acolo.

— D'apoi nici eu, că-s plecat devreme anul ăsta cu cercurile, îi răspunse Ilie scărpinîndu-se la ceafă.

— Podu' ăla, al vostru, săpat de vale pe sub munte, îi tot acolo ? Nu s-o stricat ? insistă curios Sabin.

— Păi, cum ? Ce face Dumnezeu, crezi că poate omul strica ? Trece apa pe sub el de parc-ar merge la tîrg, la Baie.

— Aha ! Da pe unde ai umblat tu, n-ai văzut și lucruri stricate ?

— Eh ! cum să nu. Lumea-ntreagă uneori e cu curu-n sus, d'atunci mă-nfund și eu în cite-un ciubăr la umbră și mă uit la ea cum trebuie.

— Adică ? îl întrebă Sabin nedumerit.

— Adică de jos în sus.

Sabin rîse ; îl și vedea cu cracii-n sus, răsturnat la umbră în cel mai mare ciubăr pe care nu-l putuse vinde în nici un tîrg. Se întîlniseră doar de atîtea ori pe drumuri și-i știa toate cotloanele de popas.

— Și așa, uitîndu-te la ea, de jos în sus, cum îi ? îl mai iscodi el.

— Așa, cum să fie ? Cum trebuie, îi răspunse Ilie. Că omul o motocosește cu ale lui.

— Da ? și-atunci tu ce zici ? Să stea omul cu mîinile-ncruciate sau cu curu-n sus și să nu facă nimic ; nici tu poduri, nici tu drumuri, case, fîntîni, nimic ? Hm ? îl luă Sabin din scurt.

— Ba da ! da ! D'astea da, sări el iute, că-i trebuiesc, dar să n-o tulbure, adică, cum să-ți spun eu, să n-o-nvrăjbească.

— Păi cine o-nvrăjbește ? Eu, Totu ?

— Mți ! alții ! făcu el din buze. Ai ce-o „sapă“. Și ochii lui Ilie se-nchiseseră, în dosul lor și văzîndu-i pe cei la care se gîndea.

— Adică, băieșii ?

— Ei, băieșii ! parc' o „sapă“ ei ? ei caută doar aur.

— Și atunci ? continuă Sabin să-l întrebe.

— Păi ai' ce-o „sapă“, dar nu băieșii ; adică nu ai ce-o sapă cu sapa, ci cu vorba. Și uite așa o duc și o sucesc — arată el chiar răsucindu-se și sărînd de pe un picior pe altul. Aia de-i fac pe oameni să se bată pîn' la judecata de apoi. Cum te-ai bătut și tu. Pricepi ?

— Măi Ilie ! Păi crezi tu că io m-am bătut s-o stric ? Io am vrut s-o-ndrept, încercă oarecum Sabin să-i explice.

— Și-ai îndreptat-o ? C-o vezi doar cum îi ! ?

— D'atunci ? după tine, ce ar fi trebuit să fac ?

— Să-i fi dat pace, c-avea el cine s-o-ndrepte. Dumnezeu ce face ? sau sfîntu' arhanghel Mihail, crezi că păzește porcii ?

— Da, dar și eu am vrut... mai încercă Sabin să-i spună ceva, ridicîndu-și apoi, iute, capul de pe buturuga pe care și-l proptise. Zverei, simțînd că stăpînul își iese iar dintr-ale lui, mîrîi și el.

— Uite că și cîinele vrea să-ți zică ceva, observă Ilie zîmbînd.

— Mie ? Cred că mai degrabă celor ce nu-mi dau pace.

— Păi nu tu m-ai chemat lîngă foc ? Ce ? Aș fi-ndrăznit eu ?...

— Da, dar să-mi povestești, nu să mă-ntorci pe toate fețele cu săpatul și cu-nvrăjbitul. Ce ? tu nu umbli, n-ai umblat, și n-ai văzut atîtea ?

— Io da, umblu, da' cu sărăntocii n-aflî mare lucru. Pe la nunți și pe la boteze doar, c-acolo-i sfîrșiala. Da-n-colo, vai de noi, aștia năcăjiții, începu el să se plîngă. Apoi rămase cu capul plecat într-o parte, parc-ar fi fost s-audă ceva nedeslușit încă.

— Ei las' că și tu tot te alegi cu ceva de pe la pregătirile ăstora.

— Mai cu nimic, baciule. Mîncarea zilei, cînd fac cîte-o butie, băutura și, la cîte-un ciubăr, plin pe plin ; știi, pentru cei de acasă ; că m-așteaptă săracii ca pe cireșul copt.

— Na ! și-i bine așa ? se răsti Sabin la el.

— Așa a fost de cînd lumea, și așa o fi întotdeauna, îi răspunse Ilie, făcînd cu mîna semnul că duse-s toate și treacă și de la el.

— Dar mai bine n-ai vrea să fie ?

— He ! Cum să nu ! zîmbi Ilie. Dar parcă poți ? C-atunci cînd ai mălai, vrei și pită. Și cînd ai pită, o vrei albă, apoi slănină, cîrnați și cine mai știe ce. Așa că-ntotdeauna-ți mai trebuie ceva. Uite domnii din Brad, ori de la Arad. N-au ăia pită albă ? Ăhă ! Cîta vrei. Da-i crezi mulțumiți ? Pe dracu ! Vor mereu alte și alte bunături. N-ai auzit ce au în birturile lor ? Ca-n rai. Și tot ei cu gura mare, să li se mai dea ; că-i nedrept, că-i laie, că-i bălaie. Așa că, să-l văd eu pe cel ce-ar putea astupa gura lumii ! Cum ai vrea s-astupi iadul.

— Și n-ai auzit de iad astupat ? îl întrebă Sabin.

— Nu, îi răspunse Ilie rîzînd.

— Și ar fi rău, crezi, dac-am încerca ?

— Dar poți ? N-ai încercat tu, și știi doar ce-ai pățit.

— Of ! Of ! Cu d'ăștia ca tine mori în obiele, se oftică Sabin zvîrlind un vreasc în foc.

— Bine, și atunci dacă tot mori, nu-i totuna că mori în obiele sau în cizme ? Ce ? asta contează ? îl întrebă și Ilie.

— Da. Și, mă rog frumos, pentru tine ce contează atunci ? îi răspunse Sabin.

— Ce contează ? ! Un singur lucru contează : Cum mori ; asta contează, judecata din urmă. Ai auzit ?

— Măi Ilie, pe tine te-au scrîntit popii pe la care ai lucrat butoaie-n vară ?

— Ba nu, dragă, c-astea-s din ce au pățit morții, zău ! Că și popii de un' să le știe, dacă nu tot de la ei.

— Hm ! ?

— Da, da ! Serie și-n cărți, vru Ilie să-l convingă cu orice preț.

— Păi tu nu știi să citești.

— Io nu, da'i cred p'ăi ce știu.

— Fleacuri ! Aia mint ca foile din Peșta. Ascultă ce spun eu.

— Bine. Și-atunci pe cin' să cred ?

— P'ăi care și fac ce zic.

— Ehe ! Dac-ar fi așa, ar trebui ca toți cei ce-ți arată drumul să și meargă cu tine pe el. Ori, crezi tu că ăl' pe care îl întreb eu, care-i calea ce duce colo sau colo, și vine cu mine să-mi arate pe unde s-o iau ? Îmi spune doar, iar io-l ascult sau nu. Asta-i treaba !

— Și nimerеști așa ? Nimerеști ?

— Păi cum să nu nimeresc, dac-ascult.

— Aaa ! deci vezi că tot pe urechile tale te bizui.

— D'am zis eu că nu ? Numai că și-n urechi trebuie să știi ce să bagi. C-altfel... îți zumzăie ca stupul.

— Cu tine, măi Ilie, n-o scot la capăt, îi zise-n cele din urmă Sabin, văzînd că sărăntocul nu se dădea deloc bătut. Îl sucise el, îl învîrtise, dar Ilie tot cu ale lui. Ca gaia mașul. Și nu-l slăbea deloc.

— Degeaba te tot zbați, îi spunea el, și tot umbli, că pîn' la urmă tot acolo ajungi : la judecată, p-aillaltă lume. Ascultă-mă pe mine. Și ce-i aia că vezi ? Vezi ! Și din ce vezi și auzi mai multe, din aceea înțelegi mai puține. Sau nu. Stai ! S-o iau altfel, schimbă el tactica. Uită-te la tine : Te-nvîrți întruna și vînturi lumea ca s-ajungi, unde ? Acasă sau la Cotoncu. Și ? Bei, stai de vorbă cu unul, altul, mînci, te sfădești, te culci cu muierea, dormi, poruncești și iar o iei din loc, ca s-ajungi tot de unde ai plecat. P'atunci de ce să mai pleci ? zise Ilie ridicînd în cele din urmă și brațele-n sus.

— Fiîndc-asta-i viața, sări Sabin în picioare. Altfel, cu ce ai trăi ? Parcă tu nu faci la fel ?

— Am zis eu că nu ? Numai că unele mă-mping pe mine și altele te trag pe tine, cum spuneai doar și tu mai-nainte. Iar tu umbli degeaba, pe cînd eu și știu că „umblă n“ degeaba. Pricepi ? Asta-i deosebirea dintre noi !

— Și ? Ce-i cu asta ?

— Ce și ? Păi tot una-i să fii stăpîn, să ții friul și să știi încotro te-ndrepti, sau cal, să te tot mîie cineva și tu te tot duuuci ?

Auzind că-i vorba și de ei, caii, care mînceau din fiul căruței, ridicară capetele și sforăiră.

— Pină și caii ăștia-s mai cu minte ca tine, continuă Ilie.

Zverei însă, simțindu-și stăpînul la strîmtoare, lătră.

— Gata, gata ! îi spuse Sabin ; apoi, către Ilie : — Vezi că ăsta nu știe multe. Acu sare.

— Știe, știe ! exclamă Ilie. Altfel n-ar fi umblat el cu tine tot timpul. Și cu mîna întinsă spre cîine, dădu să-l mîngie. Animalul însă se zburli și apoi se opri. Ilie îi atinsese creștetul, în timp ce, cu cealaltă mîna, încerca să-i scoată un dărab de mălai din straiță.

— Lasă-l, că-i sătul ; mai sătul poate decît tine, îi zise Sabin.

— Păi, nu că n-ar fi îi dau, dar așa, să-i arăt și eu că-s cineva.

— Simte el asta, măi Ilie, n-avea tu grijă, dar nu-i place lui să mă știe-ncolțit. Doar ne apărăm de atita vreme. Nu-i așa, Zverei ?

Cîinele dădu din coadă.

— Ce mai ! Omul, cîinele și caii ! N-am dreptate ? îl întrebă Ilie, privindu-l cum sta proptit de căruță, cu cîinele alături și gata de plecare.

— Ilie ! Ilie ! rîse Sabin, bucuros de faima-i de căruțaș fără pereche, pe care i-o recunoscuse și sărăntocul.

— Na' vezi că ne-nțelegem ? îi zîmbi el. Numai că, din păcate, nu dintr-un foc.

Înciudat că Fulger îi luase din fața botului smocul de fîn pe care ar fi vrut el să-l îmbuce, Surul scoase un nechezat ascuțit.

— M-așteaptă caii ! zise Sabin. Pesemne c-au gătat fiul și vor să plecăm. Li-e sete și lor.

— Eh, sete ! Ți-e ție de ducă. Ce, nu te simt eu ? Da-ncotro acum, cu cocia goală ? Și iartă-mi întrebarea, se sfii Ilie, dar știi cum îi omul cînd n-are somn ?

— Pe Calea Laptelui, îi răspunse-n șagă Sabin, uitîndu-se într-o doară-n sus și gîndindu-se c-odată și odată, tot avea el s-ajungă și acolo.

— Drum bun, atunci ! Şi mai gîndeşte-te la ce ți-am spus, îi strigă Ilie îndreptîndu-se spre calul lui, care, pe jumătate adormit și c-un picior scărpinîndu-se de muște pe sub burtă, era gata, gata să se prăbușească.

În jur, focurile prinseseră să se stingă și, printre cei porniți pe calea viselor sau răpuși de oboseală, birtășița-și croia drum. Voia neapărat s-ajungă la Sabin. Îl ajunsese tocmai cînd își inhăma caii. Îi spuse apoi ceva la ureche și omul dădu din cap, semn c-așa era, cum spunea ea. Virînd mîna-n brîu, scoase de acolo un ghemotoc și i-l dădu, fără însă ca cineva să fi știut ce-i dă : bani, aur, arme sau făcătură. După aceea femeia se îndreptă spre birt și se făcu nevăzută.

— Bogații tot cu bogații ! oftă atunci un căruțaș care-i văzuse șușotînd.

— Ei, și ? dădu din umeri Ilie. Parcă nu tot aia-i așteaptă ? Şi cu privirea-l urmări pe Sabin pînă ce ieși din învălmășeala căruțelor, pierzîndu-se-n noapte, cu cai cu tot.

— Parcă nu tot acolo ajungi ! mai adăugă el, gîndindu-se în același timp, fără să-și dea seama, că omul acela n-avea s-o mai ducă mult.

— Crezi ? il întrebă cel de alături, ghicindu-i gîndul.

— Așa-mi pare, îi răspunse Ilie îndreptînd cu virful piciorului desculț un smoc de fin sub botul calului adormit. Iar dacă nu, tot aia-i...

— Știu eu ? se-ndoi celălalt. Țasta și Totu parcă n-au moarte.

*

*

*

Aveau, n-aveau moarte, pe Totu și pe Sabin îi puteai întilni într-adevăr pe unde te așteptai mai puțin. Și nu era sat, pădure, oraș sau cîmp, în care, zi sau noapte, lor să nu le fie cunoscute cărările ca-n palmă. Parcă-i și-ndemna cineva : ia-o pe ici sau du-te pe colo ! ca nu cumva să greșească vreodată drumul.

Așa că, de-ndată ce părăsi Cottoncul, Sabin, în loc să se teamă și s-o ia pe alt drum decît cel pe care se lăsa de obicei ca s-ajungă în Abrud, o luă pe scurtătură.

Îi veni să tragă de hățuri într-o parte și trase! De altminteri așa făcea ori de câte ori se sătura de ceva, de vorbe, de gânduri, de lucruri și de lume. O lua într-o parte. Schimba drumul, lăsându-se pradă nălucirilor, închipuirii și visării. Era mult mai plăcut și parcă cailor le venea mai ușor. Așa că îl ascultară și căruța o cîrmi spre dreapta. Știa el stăpînul ce face.

Spre mirarea lui însă, scurtătura aceea, în loc să coboare, ca de obicei, începu să urce. Iar cailor, în loc să le fie mai greu, le era din ce în ce mai ușor.

— Măi, doar nu-s beat! se gîndi Sabin uitîndu-se la cai și mirîndu-se că mergeau în sus de parc-ar fi coborît cine știe ce pantă. Și pînă să se hotărăscă să-i oprească sau să-i îndemne să-și schimbe drumul, se pomeni că-l învăluie o ceață ca un caier. Ieșise parcă din pămînt sau picase din cer, bine nu-și dădea nici el seama. I se păru chiar că trăiește ce mai trăise într-o noapte, la Cărăstău. Și parc-aștepta să se și proptească într-un gard, ca atunci. Închisese și ochii. Undeva însă tot avea el s-ajungă.

Ce dacă nu vedea? Pe front n-ajunsese oare să nu mai vadă la doi pași? Și tot se descurcase. Adică-l descurcase Fulger. Și chiar și Zverei. Și nu o dată. Așa că și-acum. Parcă nu era tot cu ei? Ce bine să ai pe cineva lângă tine, își mai zise el, trăgîndu-și bunda pe umeri.

Ceață, ceață, dar parcă și vremea se înăsprise dintr-o dată.

— Mde! Așa-i noaptea; chiar dacă-i vară, și la munte... Se înveli apoi și mai bine-n cojoc, lăsă frîul liber și, mai gîndindu-se la ceață, mai amintindu-și cîte toate, așipi. Nu mult însă, cel puțin așa i se păru lui, deoarece, trezindu-se deodată și căscînd ochii mari, văzu că-n jur nici pomeneală de ceață. Brazii și pinii dispăruseră înghițiți de-ntuneric iar căruța i se ponosise de parc-ar fi cărat numai balegă cu ea; coviltirul, sfîșiat, arăta ca un schelet de cal pe care mai rămăseseră vreo două-trei zdrențe de carne. Zverei însă îi stătea alături, țepăn de parc-ar fi fost el lămpașul căruței. Nu i se mișca nici un mușchi pe trup iar privirea-i era așintită-nainte, ca o săgeată.

— Ei, beleaua naibii! exclamă el. Da-ncotro oi fi apucat-o de nu mai știu unde sînt? Caii îl trăgeau însă

mereu în sus iar Zverei abia aștepta s-ajungă în locul spre care-și ațintise ochii. Și ajunseră. Era un fel de pajiște pe care un măgar păștea cuie. Aurite, dar nu alta decît cuie. La primul nechezat al lui Fulger, măgărușul ridică urechile.

— Ce-i cu voi ? pare-ar fi vrut el să zică.

— Dar cu tine ? îl întrebă Fulger în limba dobitoacelor cu patru picioare.

— Eu, eu, începuse măgărușul, oarecum stinjenit de curiozitatea calului, dar n-apucă să termine, că Sabin și izbucni :

— Așa-i măgarul Paulinei ! Măgarul pe care sărăntoaca de sub Zapoza îl folosea la toate băgîndu-l în iarnă e-o iesle de carpen sub bot și scoțîndu-l în primăvară pe jumătate viu. Se clătina ca frunza și tremura ca piftia, dar de umblat tot umbla.

— Nu-s mai al ei, sînt al tuturor acum, îi răspunse măgarul, zburdînd de bucurie pe pajiștea de cuie aurite.

— Măi al naibii ! exclamă Sabin, mirat că-ncepuse să priceapă deodată nu numai gîndul, ci și vorba dobitoacelor. Da' cum e cu puțință una ca asta ? Măgar să muște cuie și să zburde ? Doar îl vedea bine ; îl recunoștea.

— Și ce-i cu tine aici ? vru el să-l mai întrebe. Cum ai ajuns în cer ? Ce-ai pățit ? Și tocmai pe Calea Laptelui ? Apoi, în gîndul lui, către Fulger : Zi-i și tu ! întrebă-l ! că poate ție-ți spune.

— Nu știi, îi răspunse măgarul ; atîta doar că, după ce am adormit între scaietii de pe bălegarul din dosul grajdului și nu m-am mai trezit, m-am pomenit aici, într-o turmă pe care-o adăpa unul într-o cămașă lungă și albă, dar fără nici o bită-n mină ; alții zic e-ar fi călărit cîndva pe unul din noi, cînd intra-ntr-un oraș. De atunci însă și ăla și alții și eu numai de stele și de cuie aurite avem parte.

— Dar de tras, nimic, nimic ? îl întrebă Fulger, uitîndu-se curios la el.

— Nici la carul mic, măcar, îi răspunse măgarul zburdînd pe pajiștea înstelată, cu privirea mereu în sus.

— Dar, zi-i ! zi-i ! și de potcoave ! îl îndemnă Surul, amintindu-și de ce trăsese el cu o potcoavă prost prinsă de copita dreaptă din spate.

— Ce să-l mai întreb, îi răspunse Fulger dînd din cap ca omul din mînă. Nu-l vezi cum sare ? Arată asta a potcovit ?

— Dar prin cuie, măă ! ? se miră Surul sforăind ca de pleavă.

O-ntreagă turmă de măgari apoi, toți cu semn de recunoaștere pe spinare, îl învăluiră pe cel al Paulinei luîndu-l cu ei spre cine știe ce adăpătoare ascunsă pe după lună. Și nu-i mîna nimeni din urmă, și nu-i chema nimic din față, zburdînd fiecare după puterea copitelor nepotcovite.

— Aștia s-au ajuns ! necheză Surul încetinind pasul.

— Dac-asta-nseamnă ajuns, îi răspunse Fulger, atunci, da, s-au ajuns, dădu el din cap cu părere de rău.

Altfel s-ar fi dorit el însă ca armăsar. Înșeuat bine, cu frîu țintuit, cu șea de piele, ca a generalului pe lingă care trecuse pe front în șarja de sub munții cei înalți. Și nu slobod. Ci călărit. Dar nu de oricine, ci de un Sabin tînăr, în putere, în stare să-l strunească, să se bată pentru el, să-l apere, să sară-n foc, dar să-l și scoată apoi înspumat, înfierbîntat, să necheze toate iepele dimprejur. Închizînd o clipă ochii, se și văzu apoi cam cum ar fi dorit, dar o clipă numai, pentru că, deschizîndu-i, se pomeni tot înhămat la căruța lui Sabin și-n față cu o haită veselă de cîini, umblînd care-neotro, scheunînd, sărînd, jucîndu-se și tăvălindu-se printr-o pulbere de stele.

Zverei înmărmurise privind-i. Stătea stană de piatră lingă Sabin, cu fălcile-nceștate și ochii bulbucăți. Nici o tresărire, nici un lătrat și nici o zvîcnire la el, fiara cu nervi de oțel, cu dinții cange și mușchii arcuți încordate gata să sară la cea mai mică poruncă ! Să nu-l recunoască stăpînul ? Vedea pesemne lumea aceea cu alți ochi și-nțelegea ce nu înțelesese nici în pădurile de pini în care se născuse, nici în lupta cu „cenușiii“ pe care-i vînase, și nici în cea cu foamea care-l împinsese-n adîncile cotloane ale instinctului său de fiară. Îl vedea însă pe stăpînul de odinioară cercînd zadarnic să-l mai ademenească pe cîte unul cu „bucata“ cea mare de mălai. Nu s-apropia însă nimeni de el și toți îl ocoleau schelălăind. „Cenușiii“ și „mîinile-nmănușate“ nu mai aveau nici un spor în lumea lor iar cîinii-și făceau de cap.

„Trei!“, i se păru o clipă lui Zverei că-l strigă cineva. Și-ntorcându-și capul, în stînga căruței, văzu pe cei ce-i puseseră cîndva „colierul“ la gît. Sabin se sperie și dădu s-o ia la goană, dar el mîrîi. Fostii stăpîni nu mai erau însă decît niște umbre mișcătoare într-o lume în care nevoia de prieteni era mai mare decît cea de apă pe timp de arșiță. Se clătinau întruna, strigoi ai unei lumi dispărute-n amintirea fiarelor din stele. Nu-i mai puteau face însă nimic, nici lui, nici noului stăpîn și nici haitei fugărind elani himerici prin lande de argint. Ce gălăgioasă era haita lor și ce veselă, tăvălindu-se prin pulberea de brumă! Nu le era deloc frig, nici foame și nici dor de cățele, deși le aveau cu ei.

Ceva li se-ntîmplase totuși, se gîndi Zverei. Nu-i recunosc. Să-i fi scopit cineva? Vreun stăpîn de cîini de acolo? Și totuși n-arătau a jigodii. Sau landa aceea era numai în vis? Dar erau printre ei și alții, deosebiți de rasa lui, ceea ce-l miră foarte pe Zverei. Cîini mari, mai mari ca el și chiar mai firoși, cu bot turtit și colți întorși, adevărate menghine vii din care n-ar mai fi putut nimic scăpa. Cîini cu ochi bleojdiți și roșii, care hămăiau rar, dar atunci bine, cu urechi mari, pleoștite ca niște aripi inutile, cu labe din care de mult nu mai ieșiseră gheare, și c-un păr lins, fără urmă de scaieți în el. Cîini fără auz, miros și poftă, dar cîini și ei; cîini însă degeaba. Potăi, apoi încurcă-lume, schelălăind printre picioarele altora, dar nu flămînzi și nici bătuți, ci, dimpotrivă, mîngîiați de o suflare care abia-i atîngea. Și într-un cotlon de zăre, și cei de rînd, fătați pe sub garduri, crescuți pe prispă și-ntremați la stîna. Cei mai liniștiți însă și cei mai împăcați cu soarta. De unde și nepăsarea lor. Dar erau toți, din toate satele; cîinii Ocișorului, ai Ociului, ai Basarabesei și ai Ciunganilor, toți pe care-i întîlnise și pe care nu-i întîlnise, știuți sau neștiuți de el și de stăpîn, temuți sau temători, gudurîndu-se însă la picioarele oricui le-ar fi întins o mîna. Între ei recunosc Sabin și pe cei ce-l slujiseră cîndva pe el și pe vărul său: cîini mari, de casă, ciobănești și de vînătoare, conduși însă toți de Riki cel șugubăt, pe care cel mai mult îl temeau și-ndarmii. La fel ca jos, și-acolo era gata să sară

în spinarea oricui. Și, printre umbre, punea o ordine țărănească, așezându-l pe fiecare la locul cuvenit : stăpînii sus, slugile jos iar dobitoacele printre ei, după cuviință și folos. Nici urmă să i se vadă pe bot arsura găluștelor furate din oala lui Toader. Îi trecuseră toate și limba-i luneca lung peste buze ca-n vremurile cînd avea după ce se linge.

Ce-i mai plăceau găluștile ! își aminti Zverei lingîndu-și și el botul. Iar acum, săracul, fugărește strigoi. Asta nu-i plăcut, i se păru lui. Degeaba are ce are, dacă nu se mai poate folosi de ele. Și ce-l mai jinduiau cățelele pe pămînt !

Un altul, lătos și mare ca un snop de secară, se juca cu niște boi pe care-i fugărea printr-un lan de trifoi. Dar nu se supărau dobitoacele, ci-l scărpinau și ele din cînd în cînd cu cîte un corn pe sub burtă. Iar el se tăvălea de plăcere. Erau, ce mai, tot boi din sat, pe care-i văzuse însă cîndva trăgînd la jug, pe ogoare sau la lemne. Nici gînd însă, acolo, să se mai opintească la așa ceva. Pășteau prin secară jucîndu-se din cînd în cînd cu cîinii sau cu oile, care umpleau și ele văzduhul. Ce multe erau ! Și fiecare cu mielul ei zburda pe unde-i plăcea. Nici urmă de lupi prin preajmă sau de berbeci care să le turbure.

Ferice de ele, se gîndi Sabin. N-are cine le face pastramă sau să le taie mieii.

Nu se vedea șipenie de om prin preajmă și nici urmă de păstor sau plugar după ele.

— Țasta o fi raiul dobitoacelor ! își zise el. Că prea-s toate slobode pe aici.

Culmea fu, apoi, că văzu și șerpi pascînd și sîsfînd ca gîștele. Se-ncolăceau ca o plăcintă și apoi, cu capul sus, priveau în toate părțile, grijulii parcă să vadă cît mai departe.

— Ce scaune moi ! își zise el, văzîndu-se și tolănit în inelele lor. Și primpregur și găini, o droaie, iar gîștele și rațele se zbenguiau prin bălțile cerești, popoare, popoare. Nu le păștea nici o primejdie și nici nu le mîncea grija c-ar fi putut fi jumulite și așternute pe varză. Iar de ouat se puteau oua oriunde. Vulpile nu le pîndeau puii, ci umblau printre ele, spășite foarte, păzindu-le bobocii

care nici gînd să se astîmpere. Săreau cînd te-asteptai mai puțin în niște băltoace verzi și mai adună-i dacă poți ! Inotau ca scînteile și se-ntreceau la scufundat pînă și cu broaștele.

— Săracele paznice ! oftă Sabin compătîmîndu-le. Parc-ar fi cloște pe lingă puii de rață scăpați pe lac. Noroc de iepurii de pe mal care-i mai sperie, c-altfel... Dar uite-i și pe ăia cum mai strîng la ouă în coșuri mari de papură ! Ce or fi făcînd cu ele ? Sau poate că le strîng pentru tîrg, ori pentru Paște, se mai gîndi el... dar n-avu vreme să-și termine gîndul că-n zare se iviră niște ulii. Uliii, corbii, ciorile și ereții nu lipseau nici ei de pe sus. Dar nu ca să prade ceva, ci să păzească toate cîte erau sub ei. De ce însă, nu se știa. Iar cînd se lăsau din zbor, erau aidoma curcilor.

— Na', asta nu s-a mai pomenit ! strigă Sabin, văzînd de-a binelea cum stăteau lucrurile. Nici poate să fie ! Și, ca să se convingă că așa era, se ciupi de un picior. De durere apoi se strîmbă și se uită la Zverei. Cîinele nu plecaser de lingă el ; nu-l părăsise, o putere nestăvilită îl țintuise mereu lingă ilișul căruței.

— Așa zi ! oftă el. Nu mai știu deloc pe ce lume-s. Și nici dacă-s treaz sau beat ; ori dacă visez sau nu. De luat însă razna, tot am luat-o. Cînd mai ajung eu oare la Cimpeni ? Sau la Abrud măcar ? Ori pe Totu de l-aș întîlni ! Să-l strig oare ?... Totuleee ! Și-n jur oceanul de văzduhuri se luminează și se-nvolbură de strigătul lui. Nici un răspuns însă și nici urmă de Totu. Singurătatea-l învălui apoi ca o țundră și dobitoacele din jur se uitară mirate spre „dobitocul“ din el.

— Asta să mai fi rămas din mine ? Numai atîta ? Numai atîta să fi fost ? Și totuși de ce mă-ntreb ? Floaree ! mai încearcă el un strigăt. Dar numai unul, pentru că-ndată se opri rușinat.

— Cer ajutor, îmi strig muierea ! Ce m-o fi apucat ?

Apoi, revenîndu-și, scutură hăturile. Fulger îl privi întorcînd capul mirat. Ca și cum i-ar fi spus : Ce vreî ? Nu vezi că mai avem de mers ? Și, întorcîndu-se alături de tovarășul lui de ham, făcură să zboare căruța peste încă un nor. Da, să zboare, pentru că-n jur era numai văzduh. Iar el se mira și tot ar fi vrut să-ntrebe pe

cineva cam pe unde se află. De aceea și strigase. Dar cine să-l audă ? Și caii nu se opreau deloc. Pînă-ntr-o clipă totuși, cînd o luară pe curcubeu. Era tricolor, sau așa i se păru lui, ca flamura regimentului în care luptase sau ca stindardul din curtea jandarmilor din Hălmagiu. Numai că mai puțin răsucit. Dar tot pornit spre-n sus. Și-n jur dobitoacele pieriseră iar stelele-i scărpinau căciula. Se prindeau unele cu razele-n cușma lui și harști ! cite-un smoc de lină din ea.

„Prea sus am ajuns. Ar trebui să mai cobor. Și ce-aș mai vrea pămîntul sub picioare ! Sau măcar sub ale cailor. Dar de unde ? Roșul ardea, galbenul cocea iar albastrul răcea și caii săreau ca pe șpor¹ de pe o culoare pe cealaltă. Vru să le spună ceva, să-i întrebe, să-i oprească, dar ei, cu coama-n stele, o țineau drept înainte. Pînă-ntr-un loc însă, cînd urcușul încetă și-ncepură să lunece ca pe un făgădău.

Îl cuprinse frica. În ce aveau să cadă ? Și dacă nu se mai puteau opri ? Căscă apoi ochii mari și-i închise pe loc, iar cînd îi deschise din nou, își văzu caii deshămați, pascănd alături de căruță pe o pajiște galbenă, ca miriștea. Un bătrîn îi și împoivănase și, întors cu spatele la el, tocmai se pregătea să plece.

— Caii mei să pască miriște ! se miră el. N-au făcut-o niciodată ! Și totuși așa-i, pasc ca împlîntați. Ce s-o fi-ntîmplat ? Dar unde oi fi ? Unde am ajuns ?

— Hei ! moșule ! îl strigă el pe cel ce tocmai se-ndepărtase de lîngă cai, dînd să-l descoasă.

Moșul însă nimic. Își vedea de ale lui, de parc-ar fi fost surd.

— Zverei ! își strigă el atunci cîinele.

Zverei însă dispăruse și-n urmă, departe, undeva pe sus, printre stele jucăușe, se auzea doar un lătrat. Nefericitul se rătăcise și nu-l mai putea ajunge.

Dar de ce fugise oare ? De ce sărise din căruță ? Și de ce nu mai putea nicidecum găsi drumul ?

Îl privea încurcat, neputîndu-l însă ajuta cu nimic. Îl pierduse, iar caii nici ei nu-l mai băgau în seamă.

---

¹ Mașină de gătit.

Zadarnic încercă să-i vorbească lui Fulger, calul nici nu voi să-l audă. Le părea, pesemne, cu totul străin.

— Hei ! moșule ! moșuleee ! începu el din nou să-l strige pe cel ce se-ndepărta. Dar bătrînul nici gînd să-l audă. Îi făcu doar semn cu mîna să-l urmeze.

Ce mai putea face ? Să stea ? Stătu. Apoi iar o porni din loc, împins de la spate de gîndul că atîta-i putea duce trupul, cît îi răbda sufletul, și țîn'te după bătrîn. Numai că bătrînul nu putea fi deloc ajuns. — De unde atîta putere-n boșorogul ăsta ? se-ntrebă el cu ciudă. Dar nu se opri. Moșneagul însă stătu atunci și, într-un gard de nuiele, ivit ca din pămînt în fața lor, îi deschise o porțiță zmulgîndu-i potîngul ¹.

Unde mai văzuse el așa ceva ? Undeva pe drumul dintre Vidra și Aciua. Da, acolo. Precis acolo. Și moșneagul se-ntoarse spre el, făcîndu-i semn cu mîna să treacă prin porțiță.

Îl recunosc. Era Nicolae, cantorul cel bătrîn care cînta pe nas răspunsurile la liturghie.

— Da' ce-i cu dumneata pe aici ? îl întrebă el în timp ce se hotărîse totuși să treacă pe porțița deschisă.

— Ce vezi ? îi răspunse atunci bătrînul, plecînd capul în jos. N-am ajuns decît paznic și asta după ce am murit.

— Adică ești mort acum ! se miră Sabin. Dar atunci cum umbli ? Sau îi fi făcut ceva strîmb și acum tragi ponoasele ?

Bătrînul ridică capul și, privindu-l pieziș, îi arătă din nou drumul.

— Și ce ocoș era Nicolae ! se-ntristă Sabin, pășind însă făr'a se mai opri pe calea cea dreaptă.

De-ndată ce trecu însă gardul, se pomeni iar într-un loc ciudat. Aducea parcă a țintirim, sau a ceva ce semăna cu pajiștea din jurul unei biserici unde, la praznice, s-aduna satul cu mic, cu mare. Vedea primprejur pînă și holde, ca ale Belților, ale Gurabosului, și-n depărtare chiar și Pesteșanțul. Ce mai ! Ocișorul în lege. Satul lui, satul din care plecase de atîtea ori și-n care se-ntorsesese mereu.

¹ Inel de nuiele folosit la închiderea porțițelor.

— Am ajuns, ca să vezi, de unde am plecat ! Pesemne o fi buricul pământului, își zise el ; dar ce vîrtej ! ce suceală ! Și se luă cu mîinile de cap. Apoi își aduse din nou aminte de cai, de căruță și, nevăzîndu-i prin preajmă, începuseră să-i caute. Pe cine să-ntrebe însă ? În jur țipenie de om.

— Doamne ! oftă el, dîndu-și una-n căciulă și privind în sus. Da' ce-am făcut de m-ai lăsat fără cai ?

— La ce-ți mai trebuie ! se auzi atunci un glas din urma lui. Întoarse iute capul : la trei pași de el, tot Niculae, cantorul, în izmene și cămașă, ca vara.

— Cum să nu-mi trebuiască ? Dar cu ce lucru ? se răsti Sabin, dînd chiar să-l și ia de piept. Unde mi i-ai lăsat, că doar tu i-ai împiedicat ?

— Să pască, îi răspunse Niculae zîbindu-i cu gura pînă la urechi, ca o floare de dovleac : nu le purta tu grijă, are cine să le-o poarte ; doar ți-am spus că nu mai ai nevoie de ei.

— Cum așa, moșule ? Ce ? ai bolînzit ? Ce mă fac io fără cai ?

— Ce se fac și ceilalți, continuă bătrînul să-i răspundă pe același ton blînd.

— Care, ceilalți ? îl întrebă Sabin și mai scos din fire. Că-n jur nu-i nimeni.

— Ia uită-te tu mai bine, îl sfătui atunci bătrînul ; colo, cam pe unde a fost țintirimul ! Și freacă-te tu nițel și la ochi. Uite-așa ! Și moșneagul se frecă la ochi cu amîndouă mîinile, arătîndu-i și lui cum să facă.

Să-l asculte, să nu-l asculte ? Nici el nu mai știa ce ce să facă. Pînă la urmă însă își înfundă și el amîndoi pumnii în ochi, frecîndu-se la ei de-ai fi zis că vrea să și-i scoată. Cînd îi deschise apoi, minune ! I se păru că-i pe altă lume. Adică tot la Ocișor, dar în fața unor oameni de care doar auzise. Și fiecare stătea, cam pe unde șezuse și-nainte, dar tot în case ca cele în care trăiseră odinioară. Cu paie, dacă paie avuseseră pe coperiș, cu șindrila, dacă fuseseră acoperită cu șindrila și cu ferestre, dacă avuseseră ferestre. Pe lavițe, în otăvuri, la umbră sau la poartă, toți însă povesteau de una, alta, într-o lumină blîndă de toamnă în care nu se schimba nimic. — Te pomenești că mi-s în rai cu ăștia ! se gîndi Sabin, fără

a fi însă absolut sigur de presupunere. Că, de ! De lucrat nu lucră, de mișcat nu se mișcă, trebuințe n-au și-ncolo vorbărie, cât încape. Ori... Dar n-apucă să-și continue gândul, că tot bătrînul îl întrerupse : Nu-i, nu-i raiul aici, dragule ! ăla-i ăhăă ! Aici e doar lumea de dincolo. Ai auzit de ea ? Nu ?...

— Cum să nu ! răspunse Sabin cu jumătate de glas și băgînd-o pe mîneacă.

— Ei ! ? acum ai s-o și vezi, îi spuse uncheașul, făcîndu-i totodată semn să-l urmeze.

Ce era să facă ? Îl urmă. Să-l mai întrebe însă și de cai, nici gînd.

— ăsta-i cam într-o ureche, își mai zise el, continuîndu-și totuși drumul pe urmele lui. Dacă mă pierde și nu mai știu calea ?

Nu putea însă nici merge de-a-n proasta, fără să știe încotro se-ndreaptă și fără să mai afle una-alta. Dar cu cine să stea de vorbă și cui să-i spună ?

— ăștia or fi morți de-a binelea, dacă nu mă întreabă nimic, își mai zise Sabin. Ia să-i întreb eu pe ei : „Hei, oameni buni ! — li se adresă el unor moșnegi, dintre care vreo doi stăteau cu buricu-n soare, jucîndu-se cu degetele deasupra lui — nici că vă pasă de ce-i primprejur și de ce-o să vă aștepte ? !“ La auzul acestor vorbe, unul dintre ei se ridică pe jumătate, apoi, văzînd cu cine are de-a face, îl sculă și pe celălalt. Era ca și cum i-ar fi zis : „Din ce lume-i picat ăsta ?“ Iar celălalt, privindu-l și el o clipă, își reluă starea dinainte, semn că nici merita să-l bage-n seamă.

— Cu ăștia chiar că n-ai ce vorbi, își zise Sabin. Să-ncerc cu alții. Și, trecînd prin fața unor babe, care i se păruseră lui că le merge melița, le-ntrebă ce era cu moșii aceia cu care-ncercase el să vorbească iar ei nu răspunseră. Babele însă muțiseră și ele. Parcă le ferecase cineva gura.

— Hei ! Niculae ! îl sîrîgă el atunci pe fostul cantor. Dar ce-i cu lumea asta ? Nu tu vorbă, nu tu faptă, nu tu gînd ?...

— Păi, nu ți-am spus că-s morți ? ! îi răspunse cantorul, fără să-ntoarcă capul spre el. Ce mai vrei de la cei duși de pe lume ?

— Da'ntreolaltă de ce tot vorbesc ? îl întrebă Sabin curios.

— Ți se pare, îi răspunse moșneagul. Ce ar mai avea să-și spună ?

— Dar babele acelea ?

— Alea nici moarte nu tac ; dar degeaba vorbesc, că tot acolo-i. Bat doar din buze, că nu se pot dezvăța de ce-au deprins.

— Na', p-atunci mai bine ar fi trăit, că decît așa...

— Adică cum ? să facă degeaba umbră pămîntului, că nu-s destui gură-cască pe acolo ?

— Și ce dacă ? Aia nu-s oameni ? N-ar trăi și ei ? Cantorul întoarse atunci mirat capul spre el.

— Ascultă ! Dar tu crezi că viața asta-i chiar așa, fără nici o socoteală ? Ehe ! ce-o să mai vezi tu ! adăugă el compătimitor.

— Apăi, ce-o să mai văd ? dacă degeaba văd și nu pricep ? Suflete ca mine ? stînd, vorbind și nefăcînd nimic pe la foste case ?

— Ai să vezi tu ! Așteaptă numa ! încercă să-l domolească bătrînul, furișîndu-se cu el printre cucuruze și trifoaie pe care nimeni nici le culegea, nici le păștea. Din păcate însă, cu tot umblatul și cu tot trecutul prin fel de fel de ogoare și pășuni, nici urmă de cai. I se părea chiar că, trecînd prin toate, trecuse de fapt nu printr-o lume, ci printr-o apă, mergînd întruna după un bătrîn care-l ducea undeva, unde nici el nu știa ce-avea să vadă. Mergea totuși, pentru că n-avea ce face, ceva-l împingea din spate sau îl trăgea înainte. Și apoi gîndul cailor pierduți nu-l slăbea o clipă, iar dorul de ei îi lungea pasul, scurtîndu-i vederea cu fiecare amăgire spulberată. Ce dacă străbătuse atîta loc ? Parcă se-nvirtise numai într-o singură bătătură. Cea a Ocișorului, fost și fiind din veci și-n veci mereu același. Cel puțin așa i se păru lui atunci, trecînd prin atîtea și pe lîngă atîtea. Și mereu cu călăuza-nainte. Crezuse într-o vreme c-ajunsese-n rai, și cînd colo, era de-abia în cealaltă lume. Se săturase apoi și de aceea, dîndu-și seama că-n ea nu găsise decît trecutul ; ori el, fără cai și căruță, degeaba mai era. Nu mai avea răbdare nici cu bătrînul. Și de aceea

se și hotări, la un moment dat, să nu mai facă un pas fără cai.

— Ori mi-i dai, ori nu mă mai mișc de aici ! îi spuse el cu glas plin de mînie. Ceea ce și însemna că-n clipa următoare l-ar mai fi putut lua chiar de piept.

Cantorul însă, simțindu-i tulburarea, se opri în loc, se apropie de el și, răsucindu-i capul la ceafă cu amîndouă mîinile, îl întrebă ce vede ?

— Doamne ! exclamă atunci Sabin. Văd că degeaba-i totul. C-așa cum e acolo, e și aici.

— Atunci să nu uiți asta ! îi zise bătrînul, dispărînd ca prin farmec din preajma lui. Că de aceea ți-am și luat caii, se mai auzi apoi ecoul. Iar el înțepenise. Prin față-i treceau toate cîte-i fuseseră date, îmbiindu-i-se pe rînd cu aceeași ispitire cu care i se-mbiaseră și-n copilărie bucuriile. Pruncia-i zbură însă prin fața ochilor ca un fluture, fecioria ca o vară dogoritoare, iar bărbăția, ca o toamnă lungă, cu brume și frici de iarnă timpurie, de soroc neîmplinit, pe măsura vrerilor. Apoi, deodată, ca un fulger, îi veniră iar caii în minte.

— Caii mei ! strigă el atunci din toate puterile, trezindu-se lac de sudoare în căruța care se apropia de Abrud.

Adormise atît de adînc, cu cîinele alături, în bundă, iar dacă o luase aiurea-n vis, pe Calea Laptelui, fusese doar o simplă-ntîmplare. Ce-și amintea însă că văzuse acolo sau în arătările de care avusese parte, îl tulbura totuși. Așa ceva nu i se mai întîmplase. Și doar și beat bătuse de atîtea ori drumul acela. De ce visase însă ceea ce visase sau aiurase ce aiurase, nu-și putea da seama. Îl întrebă chiar și pe Zverci, de ce-l părăsise rămînîndu-i în urmă la răscrucea văzduhurilor, iar cîinele-l privi nedumerit : — Cum să-l fi părăsit, cînd îl păzise tot timpul ? — Mda ! își zise atunci Sabin. De unde să știe prietenii mei ce mi se-ntîmplă cînd nu mai sînt stăpîn pe mine ? Și mai zic că mă și iubesc, că țin la mine ; nu-i așa, Fulger ? își întrebă el calul. Iar armăsarul, auzindu-l, întoarse capul. Era ca și cum i-ar fi spus în cel mai viu grai ; „Ascultă ! Te duc, te aduc, te car pe oriunde, zi și noapte, fără să-mi porți de grijă ; sînt puterea ta ; te las într-ale tale, nu vreau să-ți schimb

obiceiurile, te iau așa cum ești, cât ești și ceea ce ești, dar tot tu ești nemulțumit ! Păi, dacă aș fi dat cu tine în șanț sau în vreo prăpastie ?“

— Atunci l-aș fi văzut pe dracu, nu pe Niculae, rise Sabin, înțelegându-și bine prietenul.

— Eh ! nu ești serios ! păru a-i spune armăsarul, pregătindu-se să intre cum se cuvenea în Abrud.

*

* *

Numai că Sabin, în loc să-i lase pe cei doi cai să treacă prin mijlocul tîrgului, prin fața catedralei ungu-rești, ca să se fălească cu ei, îi cîrmi la stînga, pe niște ulicioare mai dosnice, făcîndu-i să iasă pe acolo în drumul Cîmpeniului. Era mai bine așa, căci prostimea nu-i băga în seamă sau îi privea cu-ngăduință, în timp ce, în zori, primăria și catedrala iscodeau ca niște jandarmi. Și doar aveau atîtea de ascuns. Cine l-ar fi crezut, de pildă, spunînd că Niculae, cantorul, în loc să hodinească-n veci pe lumea cealaltă, umbla de colo-colo prin cer, cu unul, altul, după cai verzi, sau că dobitoacele își aveau și ele raiul lor ? Ori că, oriunde s-ar fi dus, în cele din urmă, tot acolo ar fi ajuns ? Și că Ocișorul era buricul pămîntului, început și sfîrșit a toate ? Dar n-avea rost să-și mai bată capul cu d-astea. Și așa nu l-ar fi crezut nimeni și apoi la Cîmpeni îl aștepta Pătru cu atîtea scînduri.

*

* *

După ce trecu însă prin Abrud, ocolind centrul, Sabin se-ndreptă cu căruța spre Cîmpeni. Pînă dimineața avea oricum timp s-ajungă unde trebuia. Și chiar dacă n-ajungea în zori, Pătru știa totuși că Sabin nu-și călea niciodată cuvîntul. Că omul însă ar fi putut vinde și altuia scîndurile, asta da, era adevărat, numai că și Sabin îl cunoștea tot atît de bine pe Pătru precum Pătru pe el. Și apoi nu era Pătru omul care, pentru cîțiva creițari, să-și murdărească obrazul călcîndu-și făgăduiala făgută. După-aceea drumul, cu toate cele ale lui, se desfă-

șurase totuși potrivit planului făcut de acasă : caii trăseseră, căruța mersese bine, nu se stricase. Vulcanul fusese trecut și zorii n-aveau să-i prindă decît în Cimpeni. Așa că nu necazuri în drum, nu hoți, nu lupi, nu beție. Și atunci de ce să-și facă griji ? Și totuși, poate tocmai fiindcă totul îi mersese prea bine, îl cuprinseseră iar gîndurile.

Visul acela cu Calea Laptelui, sau aiureala aceea prin care trecuse, voînd s-o ia pe o scurtătură, cu lumea dobitoacelor stinse și a sufletelor care și acolo făceau tot ce făcuseră pe pămînt, nu-i puteau deloc ieși din minte.

Îl întîlnise el și pe Pavăl în drum, și nu o dată se ciorovăiseră, dar nici Pavăl și nici Zverei n-ascundeau într-înșii ce ascundea lumea aceea. Și doar și Zverei pătimise, iar Pavăl, ce nu dădea dintr-însul cu ciudățeniile și cu fuga lui de tren ? Dar parcă era singurul... Nebuni pe pămînt erau cu droaia iar scrînteala lui n-avea nimic vinovat sau primejdios într-însa. Ce dacă voia să umble pe jos și numai pe jos, fugind de mașinării ? Să fi făcut și alții la fel. Dar ar fi putut ? Nici gînd. Aaa ! Ba nu ; a mai făcut-o ăla din povestea cu butoiul în care și locuia ; însă oricum. Deși, să-ți lași totul și să nu mai păstrezi pentru tine decît un butoi sau o cană de lemn, era ceva.

Apoi i se mai încrucișase drumul și cu Mitru, ăla cu mițele-n sac și cu slujbele anapoda. Și a ăluia nu era scrînteală ? Oho ! Și-încă ce scrînteală ! Însă cui dăuna și aceea ? Oamenilor dimprejur ? Cîtuși de puțin. Toți zîmbeau cînd îl vedeau, socotînd că prin gura lui ieșea ceea ce alții n-ar fi putut nici măcar rosti. Și chiar și lui îi spusese ceea ce-i spusese, poate nu atît să-l sperie, cît să-l îngrijoreze. Sau nici măcar, ci să-l înveselească pe un drum pe care se întîmplau atît de puține lucruri. Și nu-l înveselise ? Ba daaa ! își răspunse tot el. Dar îi și lăsase-n suflet ceva ce suna a băgare de seamă, a-ndoială : Povestea cu oul și găina, sau cu-ncuțul omului și al lumii, apoi ivirea muierei pe pămînt, dup-aceea tulburarea cu mersul lui întruna. Că de ce-i el ceea ce îi ? Că-ncotro se-ndreaptă ? Și la urmă și-nvățătura : că dacă tot acolo ajunge, de ce să mai plece sau la ce să se străduie ? Ori, putea zice nu ? Că nu era așa ? Numai că el se gîndise prea puțin la asta. Și frămîntările

nu-i stricaseră, chiar dacă le luase-n joacă și dacă pe Mitru nu-l putuse băga-n seamă, cum nu-l băgau atîția alții. Îi spusese apoi nebunul și istoria omului, într-un fel în care n-o mai auzise de pe la nimeni. Și cu cît haz. Adevăruri la care nu putea zice nu și pe care n-avea să le mai uite niciodată. Aia cel puțin cu turnul lui Babel... casă mare, ce mai ! Parcă-i și vedea pe oameni certîndu-se, luîndu-se de păr și dîndu-se-n judecată. Apoi pe un judecător, ca domnul Leonida din Hălmagiu, neștiind ce să facă în fața atîtor împricinați.

Oricum însă, din gura nimănui nu mai auzise așa ceva despre nașterea graiurilor și despre împrăștierea oamenilor. Dar cine să plece urechea la ale lui Mitru ? La un netot ? Nimeni, își zise Sabin ; sau poate, doar, unul ca mine, căruia i s-a urît cu lumea.

Nebun, nebun, continuă el, dar baba care voia să-și dea nepotul celuiilalt bunic, peste-un copîrșeu, cum era ? Ea și toți aceia de la-ngropăciunea pe care o văzuse el, cu ochii lui, voind să ferească pruncul ? În orice caz, într-o ureche. Și atunci ? Să nu crezi că lumea asta-i și bună și anapoda ? Vorba lui Totu. Numai că depinde pentru cine ?

— Totu ! Totu ! scăpă el atunci ceva mai deslușit cuvîntul printre buze, continuînd să-și judece prietenul în fel și chip : că-i tîlhar, da, dar e și mîna spartă ; că pîndește, da, dar e și pîndit. Și-neă ce pîndă ! Deși lui prea puțin îi păsa de toate. Mîndru om, Totu ăsta, își zise el, în cele din urmă, dar nici cred că-i mai cîșligat cu ceea ce dobîndește cînd riscă ceea ce riscă ; ori mai știi ? Dacă lui asta-i place ? Că doar nu l-a pus nimeni.

Dar Niculae, birtășul, și nevastă-sa ? Aia pentru ce se strofoacă și se dumică ? Să facă avere. Na', și cui s-o lase ? Așa că tot mai bine ca mine ; sau, nu ! Mai bine-i de cei ce nu-și bat capul decît pentru ziua de azi. Ca Ilie din Grohot, săracul ! Alt om necăjit și el. Toată ziua de pe un coclaur pe celălalt, de la o butie dogită la un ciubăr spart. Și pe ce ? Pe un dărab de pită sau pe o polovică de cucuruz. Așa că și el... Iar dacă te mai gîndești că-n lumea de dincolo toate-s ca-n cea de aici, ce să mai nădăjduiești ? Sau, hai să zicem că nu tocmai, dar și atunci, tot mai bine-i că-s eu și nu Ilie, de pildă.

— Fiecare însă trebuie să se mulțumească cu ce-i e dat și are, își zise el hotărît. Dar parcă poți ?

Se putuse el mulțumi să rămîie în Barc ? Să nu colinde lumea-n lung și-n lat ? În răsărit și-n apus ? Și dacă o colindase, se opăcise parcă ? Îl cuprinsese și mai abitir dorul de umblat. Pînă-n Abrud, Cîmpeni, pe urmă înapoi, pînă-n Banat, prin pustă, și iar la Ocișor. „Ce ți-e și cu locul în care ai venit pe lume ! își continuă el gîndul. Din el pleci și-n el te-ntorci. Da, ăla-i buricul pămîntului. Și cînd te gîndești că pentru fiecare poate fi un buric locul din care a plecat, sau s-a născut. Apoi să nu crezi că pămîntu-i rotund ? Dar nu rotund ca lopta, ci rotund ca sufletul omului. Dacă unde merge, tot acolo ajunge ? Ei, și chiar de n-o fi așa, treaba lui cum e ; important îi cum îl simte omul. Ce ? Parcă-i pasă pămîntului că-i rotund sau pătrat, ori cum îi zic eu că e ? După cum și pe mine mă doare-n cot, dacă-i altfel sau nu de cum îl văd eu...”

— Asta-i ! el să fie cum o fi și eu să pot umbla pe deasupra. Încolo, treaba lui de cum e și a mea de cum cred eu c-o fi. Nu ne pasă unul de altul. Ca furnicii, de-o pildă ; dacă-i spun furnică, gîză, sau mai știu ce se zice despre ea-n cărți, ce îi pasă ei ? Aș ! O doare-n nu știu ce, de ce cred eu sau altul despre ea. Mdaa ! numai că mie, uite, îmi pasă, nu-mi pasă, dar tot mă gîndesc la ea, în timp ce ei îi e totuna. Ca tuturor celorlalte dobitoace, de altfel. Și ca pămîntului cu tot ce-i pe el...

— Daa ! Dar eu cică-s om și stăpînul lumii. Parc-așa zice cartea. Și eu trebuie să stăpînesc. Însă pe cine ? O lume care habar n-are de mine ? Adică, nu. Că Fulger are, Zverei are și Totu la fel. Ba chiar și ceilalți, cărora le-am dat, le dau și le voi mai da de băut. Numai că dacă vor vrea și ei același lucru, nu știu care pe care va reuși să-l stăpînească ? Apăi, asta-i treaba lor ! N-au decît să vrea, și-om vedea noi care pe care. Nu-i așa, Fulgere ? își întrebă el armăsarul ; că astea contează-n cele din urmă ; n-ai văzut și dincolo, în cealaltă lume, că tot una-i ?

Calul se făcu însă că nu-l aude iar Surul, nici atît. Privea înainte și-n jur, nemaisăturîndu-se de locurile

de pe care fusese adus la Ocișor. Mai ales că pînă-n Cîmpeni mai era atît de pușin.

— De tras înșă, trag cail mei, nu glumă ! își zise Sabin continuîndu-și vorba cu el însuși. Ca-n vis, cum era, pe Calea Laptelui. Dar, de ! și acolo eu i-am căutat pe ei, nu ei pe mine. Înșă dacă nu-i mai găseam ? se sperie el deodată. Și la gîndul spaimei, nu mai știu ce să-și zică. Decît că se mută iar în vis, dar nu visînd, ci amintindu-și de vis și-ncepînd iar să întoarcă lucrurile de pe o parte pe cealaltă. Calea Laptelui ! Da. Ce anapoda-i și cînd te gîndești că duce nu dintr-o parte intr-alta, nici de la răsărit spre apus, nici de la apus spre răsărit și nici de la miazănoapte spre miazăzi, ci de jos în sus și de acolo cine știe ? dădu el din umeri. Dar ce ? Parcă mai contează ? Cînd în lumea aceea nu mai vezi nici dreapta, nici stînga, nici înainte, nici înapoi. Sau nu, erau totuși, dar numai că pe drumul ceresc ce lega Ocișorul cu Abrudul. Că doar văzuse pe el și oi și gîște și uli, și pe măgarul Paulinei păsîcînd iarבă de cuie aurite, mușcînd din stele, apoi cîinii aceia, de tot felul, făcînd-și acolo ce făcuseră dincoace, înșă răsplătiți cu pace, tihnă, prețuire și vază. Ce mîndri erau cei ciobănești — își aminti el — și plini de ei că-și făceau, sau că-și făcuseră datoria cum trebuia. Ce-i drept, pe lingă niște oi pe care nu le mai păștea nici o primejdie, dar oi totuși, adică făpturi folositoare și fără cap. Și atunci nu trebuiau stăpînite ? Oho ! și-ncă cum ! Altfel prin ce s-ar fi deosebit paznicii lor de bieteles javre fără căpătii de prin orașe ?

Ce erau unii și ce erau ceilalți ? Tovarășii lui Zverei, de pildă. Ce mîndri erau de ceea ce puteau face și nu făcuseră. Și ce slobozi umblau pe acolo, nepăsători de cei care încercau să-i mai pună să sfîșie. Lătrau în voie și nu le mai păsă nici măcar de lună. Ca de altminteri tot ce sufla și mișca pe sus...

— Să fi fost fericiți oare ? Poate. Nepăsători înșă, cu siguranță că da. Dar dacă asta le-o fi fericirea lor de dobitoace ? Mare păcat înșă că nu putuse fi și el așa ! îl încercă un gînd. Dar numai îl încercă, pentru că-și reveni numaidecît, bucurîndu-se că era totuși om, că era Sabin și nu Floare, sau oricare altă femeie, că se născură

se-n Ocișor și nu în Ociu, de pildă, unde fusese domnie cu stăpîni și iobagi.

O joardă dacă tăiai din pădurea lor, și erai globit. Și ce gloabă ! Dar de, erau și aceia stăpîni ? Erau. Și-încă cum știau să stăpînească !

Așa trebuiau, pesemne, să fie stăpîni. Dar... bine că fuseseră la Ociu și nu la Ocișor. Iar dacă ăloră nu le-ar fi convenit să fie stăpîniți, de ce-au stat în robie ?...

— Bag-samă însă că robul nu-i născut, își zise el. Și atunci treabă lor dac-au putut-o răbda și nu s-au răs-culat. Înseamnă c-așa trebuise să fie pentru ei.

De ce ? Asta era altă poveste, istorie chiar, cum zicea Mitru, dar care nu-l mai privea pe el, cel puțin în drumul lui spre Cîmpeni.

Lumea de dincolo însă, da. Aia îl privea. Și cum îi furase gîndul, cu Pavăl, cu Mitru, cu Totu, cu Ilie și cu cîte toate. Ori, degeaba ajunsese el acolo ? Și-ncă cu ce preț ? Cu ce temeri, frici și spaima ? Numai de cai, de pildă, ce grijă avusese. Apoi teama de nici el nu știa ce, frica de ce-l aștepta și spaima că va rămîne în lumea aceea, fără cai și fără rost, cînd toți, acolo, făceau ce fă-cuseră și dincoace.

.Da. Grijă, teamă, frică și spaimă, toate-l încercaseră cum nu-l încercau niciodată dincoace. Și de ce, mă rog ? se-ntrebă tot el, țațoș. Cînd numai în împrejurimile Ocișorului și-n tîrgul Hălmagiului ce pățise în alegeri și-n diversele încăierări ! Dar pe cele fronturi ? Și dup-a- ceea pe toate drumurile bătute în căutarea cîștigului. Drumet, ce mai ! Cum îi scria la soartă, hotărît să nu se aline pînă n-avea să găsească, ce ?

Da. Vasăzică asta căuta el. Nu cîștigul, cum cre-zuse de multe ori. Nici dorul neostoit de ducă, ce-l împin-gea merêu de la spate. Sau nu, parcă ăsta era. Deși, odată astîmpărat, izbucnea din nou. Și nici cel de hartă, pentru că-ntotdeauna cîștigase sau biruise, dar de potolît nu se potolise.

Și atunci ? Ce căuta ? Drumul, pesemne. Numai drumul. Dar care drum ? Nu cumva cel pe care-l văzuse o viață-ntreagă deasupra capului și pe care n-apucase să meargă decît o singură dată ? Într-un vis sau într-o aiureală. Dar ce negură ! Și ce puțin durase totuși. Păcat

c-acolo nu-l întâlneau decât pe Niculae, cantorul, de care abia își aducea aminte și care vorbea atît de puțin. Iar ceilalți, niște muți, robași fără cuvînt, cum poate fuseseră și-n satul în care își trăiseră traiul și-și mîncaseră mălaiul. Și doar îi văzuse bine pe toți. Chiar și pe cei ce muriseră odinioară lîngă el, pe front, bătîndu-se în continuare și acolo cu cei ce-i răpuseseră. Și pe cei ce abia și-i amintea de copil, robotînd pe holde, cum munciseră o viață, pe Criș, sau aiurea. Săpau, arau, semănau, culegeau, mînceau și iar o luau de la-nceput, nefiind în stare sau nevoind poate să scoată o vorbă cu el. Și ce-ar mai fi vrut să-i întrebese cum se simt și de ce fac una sau alta la nesfîrșit, întocmai ca jos, pe pămînt !

Noroc însă că Niculae, cantorul, totuși, îi mai spusese cîte ceva. Dar, după cîtă caznă și după cîtă bătaie de cap ! Și ce-i spusese : să se uite și să nu uite ce vede.

Ce-nsemna însă ceea ce văzuse, nici gînd să-i spună. Afîta doar, că lumea aceea nu era nici iad, nici rai, ci ceva între ele, și că pînă acolo mai era.

Dar ce era ? Cum era ? Și de ce era ceea ce-o fi fost ? habar n-avea nici el. Trebuia peșemne să se-ntrebe mai departe el și să-și dezlege singur taina.

*
*   *

Intrarea în Cîmpeni pe un pod cam stricat și vederea Arieșului îl trezi însă de-a binelea sau așa i se păru lui. Și întrebările pe care și le pusese, încercînd singur să-și răspundă la ele, i se spulberară ca niște muște alungate de vînt. Pe lîngă el treceau trei căruțe pline cu scînduri de brad.

— Căruțe să fie sau arătări ? se întrebă el temîndu-se ca nu cumva să viseze totuși. Prea erau lungi loitrețele lor iar caii parecă aveau zece, nu patru picioare.

— Astea-s ale lui Sicoe ! strigă el, recunoscînd apoi în unul dintre căruțași pe cel mai temut concurent al lui. Era ca un cioclu îmbrăcat în negru și, stînd în picioare pe căruța din urmă, rotea în jur priviri de corb.

— Mi-au luat-o înainte ! M-a dus cu minciuna Pătru !
Și dădu bice cailor, zorit s-ajungă mai iute la acela, să-l
ia la rost.

Cocișii lui Sicoe, în schimb, nu se uitară la el.
Cocoțați sus, pe doște, cu niște bice lungi cît căruța,
erau plini de ei că-l întrecuseră. Iar Sicoe, stăpînul lor,
îl privi ca pe o pradă sigură. Caii lui Sabin n-aveau să
poată trage ceea ce trăgeau ai săi, cai tineri cu zeci de
picioare, cumpărați anume pentru trăsură grea. Și-i mai
și strigă de sus : „Degeaba te grăbești, mă sărăntocule,
că tot ți-am luat-o-nainte“. Apoi, rînjind, mai adăugă :
„Om vedea noi care pe care !“

— Pe mumă-ta de învîrtit, îl înjură Sabin printre
dinți. O să vedem noi care pe care ! Apoi, cu mîna strîn-
gînd frîul, își mai îndemnă o dată caii s-o ia la goană
pocnind și din bici.

Trebuia neapărat să-i întreacă. S-ajungă iute la
Pătru să-nearce scîndura, și-n pustă tot el s-ajungă
primul. Nu se putea ca un șmecher, care nu fusese o zi
pe front, să-l poată-ntrece.

— Nu mă lăsa, Fulgere ! își mai rugă el și armăsa-
rul, întocmai ca odinioară pe front, dîndu-i frîu liber.
Și nici tu, Surule, adăugă apoi poruncitor, privindu-și
celălalt cal înhămat la căruța ; că, decît în urma ăstora,
mai bine mort. Ce ? Au trecut ei prin ce-am trecut noi ?
Și prin minte se perindă iar imaginea unei lupte de
cavalerie, peste care se suprapuse apoi cea a lui Sicoe,
beat în mijlocul unui birt din Abrud.

Caii înțeleseseră însă de cum ținea frîul că-i tulburat
și dintr-o opinteală smulseră iar căruța din loc. Zburau
pe sub coasta Cîmpenilor ce străjuia intrarea, ocolind
în grabă tîrgul pe un drum știut numai de ei. Trebuia,
trebuia neapărat ca stăpînul lor s-ajungă cît mai iute
acolo unde voia, adică la marginea dinspre Sodol a ora-
șului, unde stătea Pătru. Altfel nu l-ar mai fi putut în-
trece pe Sicoe.

Și-n goană, oamenii-i priveau ca pe niște strigoii
alungați de ivirea neașteptată a zorilor.

— Asta nu-i întreg ! își spuseră cărbunarii de la mar-
ginea Cîmpenilor, văzîndu-l cum își mîna caii.

— Ba fi, dar așa-i Sabin cînd vrea ceva, le răspușe un altul, care-l recunoscuse după căruța de frasin.

— Dar pe Sicoe tot nu-l bate, strigă cel mai tînăr și mai cernit la țoale dintre ei.

— Știu eu ? Se-ndoi cel ce-l cunoștea pe Sabin de mai bine de douăzeci de ani. P'ăsta nici dracul nu-l întrece, dacă-și pune mintea cu el. Are niște cai cu care a-nconjurat și lumea. Unul, pe front, l-a scos și dintre honvezi ; ăla roșu din stînga, armăsarul, mai adăugă el, arătîndu-li-l și cu degetul pe Fulger. Și apoi și cîinele-i cu el.

— Da' tot nu-s așa faini ca ai lui Sicoe, se îndirji feciorașul cernit la veșminte. Ce dacă are și cîine ? Asta doar nu trage.

— Eee ! Nu știi ce vorbești, continuă bătrînul ; ăla-i cîine în stare să facă orice. De ce crezi că-l ia Sabin cu el oriunde ? Cu ăla treci pe scurtătură și muntele lui Noe. De altminteri, cred că de acolo-i și adus, c-altcum n-ar ține la el mai mult ca la nevastă-sa. Și așa face prinsoare că-n pustă tot el ajunge primul, chiar de-o lua-o peste Biharia. O să mai auziți voi despre asta.

*
—
*
—

Și-ntr-adevăr, așa și fu. Sabin, întocmai cum presupusese cărbunarul, intră în ograda lui Pătru ca o navală, neîntorcîndu-și căruța decît în fața celei mai bune stive de scînduri. Și de pe iliș îi strigă stăpînului să iasă din „bîrlog“, c-a venit la timp și potrivit învoielii.

— Văd ! Văd ! îi răspușe Pătru, ieșind din casă în capul gol și răsucindu-și un mustățoi căzut peste marginile gurii ca niște coarne de bivol alb. Numai că ția-luat-o înainte Sicoe, mai adăugă el, molfăindu-și vorbele.

— Și cum ? Pentru mine nu mai ai ce mi-ai făgăduit ? I le-ai dat lui ? întrebă răstit Sabin, gata fiind chiar să se ia de piept cu el, în cazul că moșneagul le-ar fi vîndut pe toate.

— Da' tu ce crezi, măă, țică — așa-i zicea el lui Sabin din pricina deosebirii de vîrstă —, că s-or gătaț

doștele din munte și din ograda mea? Are moșul în ogradă lemn să pozească și o pustă. Ce, nu știi?

— Ba știi, îi răspunse înciudat Sabin, dar mă tem c-ai pentru căntălării să nu-l fi dat lui Sicoe.

— Măi Sabine! trase moșul cu ochiul. De cînd mă cunoști tu pe mine?

— De cînd îi lumea, răspunse Sabin rîzînd. Își dăduse iute seama că moșul nu-l înșelase.

— Și atunci, mă băietete!, tu mă-nveți pe mine să fac negoț?

— Păcatele mele, nu; dar mie-mi făgăduiseși...

— Și ce? Nu-ți dau?

— Știu eu? Dar tot de-a-nțîia? îl întrebă Sabin, nu fără o oarecare temere în glas.

— Păi, mă, neogoitule! Tu crezi că io calc peste vorba dată?

— Nu, dar de ce i-ai dat și lui Sicoe? Ca să mă concureze?

— Măi, dar de cînd te-ai făcut tu atît de bănuitor?

— De cînd l-am văzut cu cărăușii, la intrarea-n Cimpeni, îi răspunse Sabin.

— Ia uită-te la el! se minună moș Pătru. Mă! Tu ești beat?

— De ce, moșule? îl întrebă mirat la rîndu-i Sabin. N-am băut de o săptămînă...

— Atunci ți s-o fi-nțîmplat ceva azinoapte de nu mai știi ce vorbești, îi spuse moșul. Păi tu crezi că eu is prost?

— Nu, dar...

— Dar ce? se răsti moșul la el. Crezi că i-am dat lui cele mai bune doște ca să te las pe tine bătînd din buze?

— Știu eu? îi răspunse Sabin plecînd ochii-n jos și făcînd cu codriștea biciului niște semne pe iarba ogrăzii. Dacă n-ar fi fost așa, de ce i-ai dat și lui? Și iar ridică ochii, întrebător.

Pătru se-nfuriase de-a binelea și-i porunci să deshame pe loc, apoi, apropiindu-se de el, îl luă iar la rost.

— Ascultă, mă, ocișoreanule, ție sigur ți s-a întâmplat ceva pe drum de ți-ai pierdut încrederea-n mine !

— Mda și nu, murmură Sabin, rămânând însă tot drept în fața lui ; dar asta n-are importanță.

— Cum n-are, măi ? Să te-ndoiești tu de mine ? Păi tu crezi că io-s de pe butuci ? Ce dacă i-am dat și lui Sicoe, i-am dat și drum bun ! Alea pentru el, crezi tu că erau ca cele făgăduite ție ? Uite-le pe ale tale în dosul stivei de colo ! Și cu mâna dreaptă îi arată locul în care să se uite.

— Na', așa-i ? îi strigă bătrînul văzîndu-l că și ajunsese acolo. Tot d-alea-s ?

— Știu eu ce i-ai dat lui ? îi răspunse Sabin de după stivă.

— Măi, eu tot cred că tu ai pățit ceva azinoapte. Păi, nu ziceai că i-ai văzut căruțele-n Cîmpeni, la intrare ?

— Da, dar din mersul cailor. N-am prea putut să-mi dau samă ce avea pe ele, bombăni Sabin.

— Păi vezi c-am dreptate ! se oțărî bătrînul la el. Dacă n-ai fi avut solzi pe ochi, ai fi văzut chiar din fuga cailor c-alea erau doște de molid, iar astea, ale tale, îs de tisă. Hm ? Ce zici ? Și bătrînul se apropie la un pas de el. Sau tu credeai, mă, lunaticule, că... dar se opri deodată făr' să-i mai spună ceva.

„Ce lunatic ? !“ se gîndi Sabin. Dar nu-i spuse nimic bătrînului despre ce pățise în timpul nopții, bucuros totuși că omul se ținuse de făgăduială. Cercetîndu-l însă, moșul, îngîndurat, începu iar :

— Păi tu credeai că-i dau eu hoțului ăluia ce-ți puseseam ție deoparte ? Tisa, mă băiete, nu-i pentru oricine. Asta o vînd numai celui ce știe cui și unde s-o dea. Înțelegi ? Doar nu-i lemn de podit birturi. Îi esență sfîntă. Pricepi ? Lemn ceresc și numai pentru lucruri rare, așa că... dar de... și moșul nu mai știu de fapt ce să-i mai zică.

— Bine, bine, văd c-ai încredere-n mine, moșule, îi spuse atunci Sabin, dînd chiar să-l și ia pe după umeri. Și-mi pare nespus de bine. Da' mă pierdusem și eu, așa...

Apoi, deși voise să-i istorisească ce pățise peste noapte, se opri totuși. Se simțea stinjenit și lăsă povestea pentru un alt moment. Pătru, între timp, devenise și el bănuitor. Cu Sabin nu i se mai întâmplase așa ceva. Avea, pesemne, omul pe inimă ceva ce nu-i putea spune, dar de... se mai întâmplă, se gândi moșul. Bine că nu și-a pierdut încrederea-n mine. Apoi, schimbînd glasul, îl întrebă : „No', încarci ?“

Drept răspuns, Sabin îl îmbrățișă, gata să-l sărute, să-l zvirle și pe el pe scînduri dacă cele două mustăți ale bătrînului nu l-ar fi împuns, precum coarnele plugului.

— Ei, atunci haida ! se hotărî el, scuișind în palme și apucîndu-se să-și aranjeze căruța pentru încărcătură.

Îi desfăcu inima de la cele două dricuri, le depărtă apoi și pe ele după lungimea scîndurilor de tisă, puse loitrele deoparte, dădu ovăz cailor, pe care-i bătu pe grumaji cînd le legă traistele cu grăunțe-n cap, îi spuse și lui Zverei să-l aștepte liniștit — el, care nu se dumiorea ce aveau stăpînii de vorbeau atîta — și-ncepu stivuirea.

— Ce scîndură ! constată el, apreciînd culoarea și apele lemnului nobil.

Pătru, prin preajmă, încerca și el să-l ajute. Mai mult cu sfaturi : cum s-o ia și s-o așeze, ca să-ncepă cît mai multă. Și-ntre timp îl și mai boscorodea : Că ce ? ajunsese el să se-ndoiască prietenii de făgăduielile sale ? Că lui Sicoe, da, îi vînduse scînduri, dar îi vînduse de molid tocmai ca să-i arate ce deosebire era între ei. Nicidecum cu gîndul ca ăla să-l concureze. Și apoi putea ? Ar fi putut el, Sicoe, să concureze tisa lui Sabin cu molidul lui ? Lemnul de tisă din care o căruță, dac-ar fi rămas nevîndută la cel mai bun preț, cel care ar fi avut-o ar fi fost un dobitoc cu două picioare, iar cei ce n-ar fi știut s-o prețuiască, cu patru ? Și tot așa, pînă ce stiva senăltă stîrnind mirarea cailor și a cînelui, care nu mai văzuse niciodată o căruță atît de-nrcărată. Ba chiar și lătră o dată la ea, să-i atragă stăpînului atenția că era destul și că trebuia să se oprească. Ceea ce și făcu Sabin, dar numai o clipă, deoarece, zărind o altă stivă, mai mică, alături, se hotărî s-o-nearce și pe aceea.

— Ba nu, omule ! îl preveni Pătru. Las' că și asta-i pentru tine, dar s-o fac mai mare. Data viitoare, dragule ! îl povățui el, încercînd să-i ia din mîină o scîndură pe care Sabin tocmai voia s-o salte.

— Ce-i în mîină, nu-i minciună, moșule, i-o reteză însă Sabin, zvirînd scîndura sus în căruță.

— Da' n-ai cu ce lega o stivă așa înaltă ! încercă moșul să-l oprească. Mai să-i pară rău că-i arătase și stiva aceea.

— Eu ? îi răspunse fălos Sabin. Eu am cu ce-nfășura o lume-ntreagă, darmită o căruță, moșule ! și-i zornăi cu piciorul lanțul care stătea alături, pregătit pentru legarea cociei.

— Dar n-o să poată trage caii... se-ncăpățîină Pătru.

— Aștia nu-s cai, îs prieteni, îi răspunse Sabin. Și prietenii la nevoie se cumosc.

Fulger însă încetase să mai mestece și, văzînd înălțimea stivei, o privea ca pe un povîrniș.

— Tu, Surule, ce zici ? îl întrebă el pe celălalt cal.

Surul însă n-auzea și nici nu voia s-audă, mestecînd cu ochii-nchiși ce mai rămăsese pe fundul traistei.

Cé avea să facă Fulger, avea să facă și el ; așa că de ce să-i pese lui de cum era stiva ? Și totuși, Fulger nu-și putea lua ochii de la grămada de scînduri pe care avea s-o tragă. Își mai privi doar o dată stăpînul, ca și cum i-ar fi spus : Ești nebun ? Dar Sabin îl bătuse neînduplecat și rugător pe gît : — Hai ! Hai ! e-o să puteți voi !

— Și așa te porți tu cu prietenii ? îl boscorodi în continuare Pătru. Sau poate numai ei sînt prieteni cu tine, nu și tu cu ei ? Altfel cum să pui atîta după niște cai ?

— Aștia-s smei, nu cai ! îi spuse Sabin ; m-au purtat și pe Calea Laptelui, scăpă el vorba.

— Atunci se-nțelege e-ai luat-o razna și că nu mai știi unde să te oprești, îi zise moșul dînd din cap. Nu bănuia însă deloc ce pățise el noaptea și nici nu făcea vreo aluzie la ceva. Vorbea doar așa.

— Nici o raznă, tăicuță. Astea-s scîndurile mele, doștele mele, pricepi ? Dumneata mi le-ai vîndut și uite banii pe ele, dar dă-mi pace, că lui Sicoe numai așa-i rup capul.

— Cum vine asta ? îl întrebă mirat bătrînul, nevoind nici măcar să știe de bani.

— Uite așa ! îi răspunse Sabin, vîrîndu-i banii-n chimir și continuînd să-ncarce. Cu scîndurile astea trebuie să dau lovitura ca să-i arăt lui Sicoe că degeaba a făcut drumul pînă în pustă.

Moșului nu-i venea să creadă ce auzea.

— Adică, tu Sabine crezi că el n-are cui le vinde pe ale lui ? se bîlbîi el.

— Nu înaintea mea și nu celui ce le va cumpăra pe ale mele, i-o reteză, scurt, Sabin.

— Dar, omule ! încercă speriat moșul să continue. Cum ai s-ajungi înaintea lui, cînd el a plecat de atîta vreme ? Și ai văzut doar ce cai aveau căruțașii lui ?

— Am văzut, dar n-are a face ; ți-am spus doar ce cai am eu, și-apoi noi om trece peste Biharia. Nu-i așa, Zverei ? își întrebă el cîinele.

Zverei însă privea nedumerit, neștiind s-aprobe, dînd din coadă, sau să latre a neînvoire. Cît despre cai, nici unul nu mai auzea nimic și nici nu se mai uitau la căruță. Îl lăsau într-adins să-și facă mendrele.

Auzind însă și de munte, adică de Biharia, și de ce are de gînd să facă, Pătru-și făcu cruce. Doamne, apără ! mai adăugă el. Poate prin cer, dar nu peste Biharia !

— Pe scurtăturile pe care le știu eu, o să meargă ; trebuie, altfel n-ajung, și ăla mi-o ia înainte. Ori mie nimeni nu mi-o ia-nainte, îi spuse răspicat Sabin.

— Doamne ferește ! se mai închină bătrînul a doua oară. Mare păcat, mîndria ! Dar, măi omule ! continuă el, pricepi tu ce-nseamnă să treci muntele cu o căruță ca asta ? ăsta nu-i brad !

— Brad, nebrad, moșule, ia-ți banii, uite-i ici și s-auzim de sănătate ! Eu îmi prind caii, că nu mai am timp de pierdut.

— Cum ? Nu vii tu-n casă să-ți dea Saveta ceva și să bem de bun rămas ?

— Mți ! făcu Sabin, grăbit să-și înhame, întii, armăsarul și apoi pe Suru. Altă dată ! mai adăugă el, cu gîndul cîtuși de puțin la ceea ce avea să-ntîmpine peste munte.

Apoi se-ntoarse scurt spre Pătru, care-l bătea întruna la cap :

— Nu-i vorba de bani, moșule, ți-am spus-o doar de atâtea ori : cață de mă-nțelege : mie n-o să mi-o ia un învîrtit înainte !

— Atunci, pesemne, c-alergi în calea morții ! îi mai spuse Pătru, făr' să se gîndească și fără să-și dea seama că, alături de el, Saveta, nevastă-sa, ieșise-n prag.

— Să știi că ce se petrece cu omul ăsta, nu-i a bună ! ținu să-și dea și ea părerea cu glas tare.

— Nu, nu ! o aprobă Pătru, privind cum caii înhămați nu puteau urni deloc căruța la prima opinteală. Și doar amîndoi dăduseră să muște pămîntul.

— Mda ! se scărpină Sabin la ceafă. Trebuie să mai descarc. Nu merge. Dar numai trei rînduri. Și le dădu jos cu iuțeala celui ce, cuprins de fierbințeală, aleargă după apă. Apoi înhămă din nou și puse mîna și pe bici. În clipa aceea însă tot Pătru strigă : „Nu ! să nu faci una ca asta !“ și Zverei lătră ascuțit iar armăsarul îl fulgeră cu niște ochi răi, cum nu-l privise niciodată. Era ca și cum l-ar fi prevenit : dacă mă lovești, ne despărțim pentru totdeauna !

Sabin lăsă atunci să-i cadă biciul din mînă. Nu însă și gîndul de a trece neapărat peste munte. Dup-aceea, armăsarul se mai opinti încă o dată și celuiilalt cal îi plezni ceva sub coadă.

— Doamne-ajută ! se-nchină Saveta sub ochii căscați de mirare ai bărbatului, care-ntr-o mînă încă mai ținea banii dați de Sabin.

— Ori se rupe hamul, ori crapă calul ! rîse Sabin aducîndu-și aminte de o spusă a căruțașilor. Și, mai chiuind o dată, ieși pe poartă, hotărît să se-ndrepte spre pustă ; dar nu pe drumul pe care venise, ci peste Biharia.

Zverei nu părea nici el bucuros de hotărîrea stăpînului. Iar caii, nici atît. Ba mai mult chiar, trăgeau în prostie, cînd lungindu-se, cînd cocoșîndu-se, ca să-i arate ce făcuse. Fulger cel puțin, nici nu se mai uita la el, ci, aidoma tovarășului său de ham, privea numai în jos,

hotărit ca, dacă i s-ar fi rupt hamul, s-o ia razna. Doar îl prevenise. Încărcătura era prea de tot. Chiar dacă era tisă și chiar dacă cu ea s-ar fi podit toată pusta.

Numai că lui Sabin puțin îi mai păsa, de vreme ce izbutise s-o ia din nou la drum.

„Drumul robilor“, cu toată lumea aceea de la capătul lui, îi furase de-a binelea mințile.

IV

Căruța cu scînduri

Ieșind din Cîmpeni spre Abac, căruța lui Sabin arăta, de fapt, nu a cocie moțească, încărcată cu scînduri, ci mai degrabă a corabie, pusă să-nfrunte și urgia drumurilor și a norilor, de peste muntele pe care voia să-î treacă, și a unei puste negre de noroi. Era lungă, nespus de lungă, ca trunchii din care fuseseră tăiate scîndurile, și-naltă cît omul. În vîrfurile ei, și spre capătul dinapoi, era cocoțat coviltirul sprijinit pe cele două loitre prinse alături pe stivă. Cabină de comandă în regulă, dac-ar fi fost și stăpînul în ea. Numai că el, pe jos, și cînd pe o parte, cînd pe alta a căruței, își îndemna caii să nu slăbească nici o clipă trasul. Biciul îl avea-n mîină, dar nu-l folosea. Era mai mult semnul puterii lui, în care, cînd caii se opinteau prea tare, și cînd puneă și el umărul la leucă să-mpingă, se sprijinea. Mergeau însă și cai, și stăpîn de parc-ar fi fost cocoșați nu numai de povara căruței, ci și de cea care le stătea pe inimă ; caii, gîndindu-se că mai aveau de urcat un munte, iar el neștiind bine pe unde s-apuce : pe drumul drept sau pe cel pe care doar Zverei putea să-l descopere. În orice caz, singur cîinele părea mai altfel, patrulind cu grabă cînd înaintea cailor, cînd pe de lături, cînd la urmă. Și cînd cu nasul în pămînt, cînd sus, aduîmecînd vremea, primejdia și vrăjmașii. Iar dacă simțea că li-e greu cailor, domolea și el pasul, trecînd de partea calului care se opintea cel mai tare. Din ochi privea atunci pămîntul sau, din cînd în cînd, spre stăpîn, cu reproș. Mai nu-ndrăznea să latre, ci se uita doar ca și cum ar fi vrut să-i spună : „Vezi ce-ai

făcut ! Îi vezi cum trag ? Cum se opintesc să scoată încărcătura la deal ?“

Sabin însă nu-l băga-n seamă. Sau se făcea că nu-l bagă, pentru că, de observat, nu putea să nu-l observe. Ce ar mai fi putut să facă ? Să dea înapoi, în nici un caz. Se hotărîse să treacă muntele, ca s-ajungă mai iute în cîmpie, și era pornit să-l treacă cu orice preț, ca să-și vîndă încărcătura, oricum, înaintea lui Sicoe. Era gîndul care pusese stăpînire pe el ca o cange, ca o oștie care-l străpungea de sus în jos.

Uitase parcă de toți și de toate și nu se mai gîndea decît la asta. El, care de atîtea ori nu numai că era preocupat de un lucru, ci și de gîndul care-l făcuse să i se nască-n minte. Acum însă, nimic. Privea doar roțile să nu cumva să-i crape vreuneia vreo obadă, sau să-i cadă cercul ; se uita la drum, dacă o să apuce caii pe unde trebuie și cîteodată ridica și ochii-n sus ca să vadă dacă nu cumva vine furtuna peste ei. De asta, într-adevăr, se temea cel mai tare și de spargerea roții. Cu furtuna nu era de glumit. Și nu se temea atît de apă, cît de viitura Arieșului și de ale văilor care se vărsau într-însul. Trecea de atîtea ori drumul peste și prin ele, încît bolovanii și apa l-ar fi putut împiedica oricînd să-și urmeze calea. Înainte de Scărișoara venea apoi și defileul, în care, dacă s-ar fi umflat, Arieșul l-ar fi măturat cu cai cu tot. Dar nu ; la asta era mai bine să nu se gîndească. Și nu se mai gîndi pînă ce, trecînd de Albac, începură să cadă primele picături. Ziua de vară călduroasă aduna și-mprăștiia norii cu mătura, iar Sfîntul Ilie parc-atîta aștepta : să pornească și el cu caii la drum.

— Mai oprește tu, Doamne ! ridică el glas auzînd primul tunet, pînă ce trec eu prin defileu, și dup-aceea fă ce vrei !

Să-i fulgere însă prin minte că după el ar fi putut veni altul cu aceeași dorință, nici gînd. Sfîntul n-avea decît să-l cruțe pe el și apoi treaba lui. Dar tunetele se-ntețiră totuși, norii se strînseră și tocmai în mijlocul defileului începu să plouă cu bulbuci. Deci dorința, gîndul sau rugămîntea nu-i fuseseră ascultate și, că nu înjură, fu o simplă-ntîmplare. Caii însă își domoliră pasul

și într-un loc se și opriră. Prin așa ploaie nu mai puteau trage. Hamurile i-ar fi ros prea tare și apoi, înfierbîntați de opinteli, ar fi putut răci. Nu că știau ei asta, dar o simțeau. Și oprindu-se, oprii fură, cu toate strigătele lui Sabin. Nimeni nici nu-l mai auzea, nici nu-l mai vedea. Iar căruța, corabie de frasin și tisă, parcă atît aștepta : să vină apele s-o ia. El, în schimb, se zbătea cînd pe o parte a ei, cînd pe cealaltă, uitîndu-se înfricoșat la ce putea veni și din dreapta, de pe pîriul ce se vărsa-n-spumat în Arieș, și din față, dacă se umfla rîul. Ba, la un moment dat, nu atît gîndul viiturii îl sperie, cît cel al bolovanilor care se rostogoleau de sus, peste drum. Dacă-i răsturnau încărcătura ? Dacă-i spărgeau roțile sau îi omorau caii ? Minte de om !

— Sfinte ! Sfinte ! îi reproșă el patronului ploii ; nu mă mai puteai îngădui ? Și pentru a doua oară își înghiți șuvoiul de vorbe grele. Dup-aceea se gîndi iar la cai. Cel puțin ei să mai fi tras oleacă și ieșeau. Dar aveai cu cine te-nțelege ? Se opriseră și-ncremeniseră parcă ciuliți pe trei, nu pe patru picioare.

Să vorbească, n-avea cui. De cum ieșiseră pe poarta lui Pătru, își dăduse seama că Fulger era mai mînios decît un om pe el, iar Surul mai nepăsător decît un bolovan. Ce putea însă face ? Era totuși stăpînul — și ei, caii. Nici să-i lase acolo, iar nu putea ; dacă veneau apele sau bolovanii peste ei ? Dar cum să-i urnească ? La bici se uită doar o singură dată, lccuindu-se însă pe loc. Dacă l-ar fi-ntrebuințat, Fulger chiar că n-ar mai fi tras deloc. Era limpede din privirile pe care i le aruncase atunci cînd voise să-l folosească în ograda lui Pătru. Și totuși, pînă la urmă, făcu ceva. Se urcă-n căruță și căută sub coviltir, scoțînd de sub el două cergi. Apoi, privind de sus lumea, i se păru că-i într-adevăr ca un cîrmasi. N-avea decît să vină apa ! Într-o clipă însă își reveni. Bine că nu-i ascultase cerul ispita ! Și aruncă iute cele două cergi în spinarea cailor, urmînd să le potrivească pe ei după ce avea să coboare.

Cînd i-o potrivî însă pe prima Surului și dădu să treacă și la Fulger, armăsarul se zmuci ca-mpuns de o țepă, mișcînd singur căruța din loc. Cîteva palme numai,

atît cît bolovanul adus de curentul din dreapta să nu-i spargă roata din spate.

— Doamne ! Ce noroc ! oftă Sabin uşurat, voind în acelaşi timp să-şi şi pupe calul. Şi eu care credeam că vrea să mă omoare călcîndu-mă-n picioare pentru că-i trecusem pe dinainte ! Să nu-mi cunosc eu prietenul ! Măi ! Măi !

Fulger însă parcă nici n-auzea, nici nu vedea. Simţise el că trebuise să se zmucescă, şi o făcuse, dar nu de dragul omului, ci de frica primejdiei. Erau doar toţi prinşi în acelaşi fapt : nesăbuinta stăpînului.

— Bine totuşi c-am scăpat ! İşi mai zise Sabin, privind înc-o dată pietroiul care i-ar fi putut sparge căruţa. Iar la ce ar fi urmat atunci, nici nu mai vru să se gîndească. Atîta doar İşi mai spuse : „Deştept cal am, face cît o herghelie ! Ține-mi-l, Doamne, şi pe mine lui.“ Şi avea dreptate.

El văzuse doar cel dintîi bolovanul şi el îi transmisese Surului ce să facă. Dar de unde să ştie Sabin acest lucru şi cum să i-l spună cîinele care văzuse totul ? Totuşi, privindu-l mai atent, adăugă în cele din urmă : „Şi pe Surul, că bună pereche fac !“

De ce se zmuciseră caii cînd simţiseră bolovanul, el însă tot nu putea pricepe.

Adică, da ; că se zmuciseră văzîndu-l, înţelegea, dar cum se făcuse că-l văzuseră la timp, asta nu mai înţelegea. Mda ! Şi dobitoacele simt ce-o să fie, İşi zise el. Dar de ce s-au oprit atunci drept pe unde avea să treacă pietroiul ? Şi de ce n-au ieşit din defileu ?

Întrebări goale însă, care-i fulgerau prin minte, ciudos fiind că totuşi caii se opriseră. Sau poate, İşi reluă el firul gîndurilor, văzînd că ploaia stătuse, nu-i mai bine c-a fost aşa ?

Şi într-adevăr, mai bine fusese, căci, abia pornind, zăriră cum, după prima cotitură, de sus, de pe o stîncă, se prăbuşise peste drum şi un fag.

De unde s-o ştie el însă şi pe asta ? Iar caii se opriseră din nou. Trebuia acum să le facă loc cu toporul sau să aştepte. Aşa, aşa ! Vasăzică, dacă nu se opreau, era şi mai rău ! Dacă-am fi trecut tocmai atunci pe

aici ? Şi bolovanul, ca bolovanul, dar fagul ? Praf îl fac ! se hotărî el pe loc, urcîndu-se din nou în căruţă să-şi ia toporul. După ce-l tăie însă tocmai bine se opri şi ploaia. Ridică apoi păturile de pe cai, scoţînd un nor de aburi din ei, şi căruţa se urni iar din loc. Ceva mai greu însă, dar caii n-o lăsară să stea. Era şi pentru ei o povară de care nu ştiau cum să se scuture mai repede.

Pină s-ajungă însă-n cumpăna apelor, sus, pe Biharia, la izvoarele Arieşului, trecînd prin două sate, prin Gîrda şi apoi prin Arieşeni, toţi oamenii care-i văzură încercătură se cruciră.

— Atita lemn după nişte bieţi cai ! Păgîn mai e omul ăsta ! Şi cu privirile urmăreau cocia care — lungă, aproape ca un vagon, şi de un roşu sîngeriu, cum e lemnul de tisă — abia, abia făcea cotul. Îi era parcă greu să se-ndoaie după meandrele drumului.

El se făcea însă că n-aude nimic, deşi auzea totul. Cui însă, şi ce să răspundă, cînd mai avea atîtea de-ntîmpinat ? trecerea muntelui pe la cumpăna apelor, apoi coborîşul pînă jos, în Bihor şi, la urmă, drumul prin clisa groasă, de care se temea mai rău ca de apă.

— Ei cu ale lor şi eu cu ale mele, se gîndea el ; fiecare, din nefericire, trebuind să se frece şi de celălalt. Şi el era numai unul iar satele şirag de mărgele pe tot Arieşul.

Mai sus de Arieşeni însă poposi şi deshămă caii să pască-ntr-o fîneată de munte, verde ca mătasea. Surul se bucură, dar Fulger refuză atît de categoric, încît Sabin crezu că-i beteag.

Stătea posac, cu buza lăsată, ca omul căzut pe gînduri.

— Ce ai, dragule ? ! încercă Sabin să-i vorbească. Ți-e greu ; îți cred, dar cum să fac s-ajung înaintea tîlharului de Sicoe în pustă ? Ştiu c-am pus prea mult, da-i tisă, şi o cocie de a noastră abia dacă face cît alea trei, ale lui. Ori cum alta să-l dovedesc, decît ajungînd înaintea lui şi vînzînd la un preţ la care să n-apuce el să mă concureze ? Zi şi tu ! ?

Le vorbea cailor de parcă voia să-i dăscălească. Iar armăsarul, drept răspuns, clipi alene din pleoape şi-şi

alungă o muscă de pe spinare, zbircindu-și pielea. De cele cîinești, de sub coadă, nici că-i păsa.

Îngrijorat, în continuare, să nu se fi betegit, Sabin o luă atunci din nou, dar pe un ton mult mai blind.

— Ori te-ai înfierbîntat prea tare și nu mai ai chef de iarbă ? Dar Surul, uite, că are, și doar și el a tras alături de tine ! Nu ca tine, e drept, dar a tras și el, că singur nu puteai. Așa-i ?

Armăsarul se făcea în continuare că nici nu-l aude. Urmele hamului înmuiat de ploaie îl ardeau mai tare decît cuvintele lui.

— Să te bușumez o țiră ! Și Sabin începu să-l frece cu un șomoilog de iarbă pe spinare. De cum îl refuză însă, ferindu-se să-l atingă, Sabin înțelese c-altceva îi trebuia calului. Și atunci îl îmbie cu traista cu ovăz. Dar calul nu se atinse de nici un grăunte.

— Vasăzică nici asta nu vrei ! Atunci ce-i cu tine ? îl întrebă el ca pe un om. M-ai slujit și m-ai scăpat din atîtea și acum mă lași ? Tu pe mine ? Tu, prietenul meu care m-ai scos și de sub săbii, și de sub gloanțe ? Ce s-a-ntîmplat ?

Calul se scutură atunci din tot trupul. Era ca și cum l-ar fi trecut fiorii celor mai sumbre amintiri. Și mai dădu și din cap, voind prin aceasta să-i spună că alea au fost, au trecut, atunci fusese altceva, așa se cuvenea, că nu singuri intraseră-n focul luptei și că, dacă n-avuseseră ce face, trebuiseră totuși să scape. Dar acum ? Acum cine-l pusese să mai facă pe grozavul ? Ce-i mai trebuia lui negoț și concurență, cînd doar făcuse atîta pînă atunci ? Mindria ? Și de ce să-l întreacă pe Sicoe ? Numai fiindcă era el, Sabin, din Ocișor ? Pentru amîndoi nu era lumea destul de largă, să-ncapă cu cocii cu tot în ea ?

Dar nu ; voia cu orice chip să-i arate altuia că nimeni nu-i ca el. Bun ! Treaba lui ; dar cu ce preț ? Cu a vieții lor ? Ce dacă n-aveau glas ca al lui ? Parcă ei nu pricepeau ? Nu-nțelegeau ? Ba uneori mult mai multe decît el. Și apoi, de simțit primejdiile și răul, nici nu se putea el compara cu ei. Cine-i salvase căruța de bolovanul care i-ar fi spart roțile ? Nu ei ? Și de ce se opriseră ? Păi, nu-i făcea praf fagul care căzuse peste drum ceva mai

încolo ? Desigur, ar fi trebuit să iasă mai iute și din defileu. Dar ar fi putut cu-ncărcătura ce o aveau de tras ? De ce apucase și el pe un drum ca acela și de ce se-ncăpăținase să încarce căruța ca neoamenii ? Nu-l osindeau oare toți care-i vedeau urcînd spre cumpănă ? Și atunci de ce să se mai mire că el, care ducea greul, n-avea chef să-l mai ducă ? Pur și simplu : nu mai avea chef. Sau nu, se răzgîndi tot el văzîndu-i încăpăținarea ; de dus, îl va duce, dar pentru ultima dată.

— Fie ! Să se cheme asta pentru ultima oară, numai du-mă ! încercă Sabin să-l înduplece, simțindu-l că cedează. Și măcar o boabă gustă !

Atunci, privindu-l cu ochii cei mai îngăduitori pe care-i putea avea un cal, Fulger îi puse capul pe umăr. Semn că-l iertase și că-l va duce, dar, sforăi el, repetîndu-și hotărîrea, pentru ultima oară ! Și-și schimbă și greutatea de pe un picior pe celălalt, începînd să se pișe destins.

Zverei se bucura, jucîndu-se cu Surul prin fin și aruncîndu-le și celor doi din cînd în cînd cîte o privire. Cînd îl văzu însă pe Fulger că-i pune stăpînului capul pe umăr, alergă numaidecît la ei. Și-n urma lui, și Surul.

— Așadară, vreți să plecăm ? îi întrebă Sabin. Buun ! Și pîn-a nu se răzgîndi animalele, Sabin le și inhămă binișor la căruță, dînd semnul de plecare.

După Arieșeni, drumul ducea numai prin finețe, mai mult necosite decît cosite, și, din loc în loc, șanțurile pe care apucau roțile erau adînci ca niște făgădaie. Iar faptul că nu li se rupseseră cailor hamurile în opintelile pe care le făcură nu se datora decît întîmplării și prevederilor lui Sabin de a avea întotdeauna lucru bun la îndemînă. Mai ales hamurile ; nu le lăsa să se învechească niciodată peste patru ani. Și le ungea de fiecare dată, după ce ajungea la Ocișor, cu cel mai bun dohot.

Ceva mai sus apoi, cîmpul făcu loc pajiștii alpine, cu iarbă aspră ca drotul pe ea, și-n care roțile, deși ar fi vrut să se-ndunde mai adînc, nu reușeau decît s-o verguiască. Curînd, pe marginea drumului, începură să se ivească jnepenii și tufele de afine. Semn de vîrf, culme și cumpănă.

Popasurile deveniră apoi din ce în ce mai dese și Sabin era gata la orice oprire să se așeze chiar el sub roți, numai să nu dea un pas înapoi.

Cînd să treacă însă de-a binelea cumpăna apelor și să intre din nou în pădurea de brazi, care, la vîrf, apăreau rari, se lăsă o ceață de nepătruns. Mai groasă chiar decît aceea de la Cotoncu și mult, mult mai cenușie. I se păru o clipă că iar a luat-o prin nori, spre cine știe unde; pe Calea Laptelui sau pe alte încurcate căi ale văzduhului. Dar nu, mergea pe niște lespezi albe și tari, de parc-ar fi fost floaștăr și caii trăgeau mult mai ușor povara roșie de tisă.

— Ce noroc! gîndi Sabin. Și cînd să se și bucure de el, caii se opriră, sforăiră și se ridicară și-n două picioare, gata să dea căruța-n șanț.

Un urs, cît o căpiță, stătea-n fund în mijlocul drumului, ținînd brațele larg deschise, de parcă pe ei i-ar fi așteptat.

Sabin sări atunci în fața cailor cu toporul în mînă, gata să-i apere, iar Zverei puse cu gura un retevei la roată ca să nu dea căruța înapoi. Așa-l obișnuise Sabin cu pietrele și așa făcea și cu lemnele cînd altceva n-avea la-ndemînă. Îndată ce roata înțepeni, sări și el lîngă stăpîn. Și, înainte ca acesta să-i poruncească ceva, să-l asmută sau să-i spună „săi!“, țîșni ca o săgeată spre urs. Namila continua să stea-n mijlocul drumului, să ragă și să se zbată. Zverei însă nu-l atacă din față, ci-l ocoli ca să-l ia din spate. În acest timp, caii sforăiau, băteau din picioare, tremurau din tot corpul și voiau s-o ia pe alături cu drumul ca să scape-ntr-un fel de el. Iar Sabin ținea c-o mînă cînd de căpăstru, cînd de oiște, în timp ce-n cealaltă avea gata pregătit toporul să lovească. Ursul însă se agita întruna, așteptînd totuși ca el să facă primul pas. Dar nici Sabin nu se mișcă pînă ce văzu că Zverei, apropiindu-se de urs, pe dinapoia lui, înșfăcase ceva cu dinții. Era un lanț cît toate zilele. Atunci mai făcu și el un pas și văzu că, la un capăt, lanțul avea niște cîrlige care se-nțepeniseră zdravăn în rădăcinile unui jneapăn bătrîn, sau se-nclîciseră printre ele, iar la

celălalt capăt, o cursă imensă, de fier, care-i prinsese jivinei o labă din spate.

Ce să facă atunci ? Zverei trăgea întruna de lanț, de capătul prins în jneapăn ; ursul nu mai putea face un pas, mormăia și spumega întruna silindu-se să-și scoată piciorul din cursă iar caii abia puteau fi ținuți pe loc.

Își strigă cîinele și Zverei îl ascultă. Făcuse totuși destul. Îi descoperise misterul : ursul fusese prins într-o cursă ale cărei lanțuri fuseseră legate de ceva prea șubred și se tirise cu ea pînă ce cîrceii se agățaseră din nou de rădăcinile jneapănului bătrîn de lîngă drum.

Revenind la stăpîn, cîinele se uita fix să-i citească pe chip intenția. Sabin însă îl lăsă în locul lui, înaintea cailor, și se-ndreptă spre jneapăn.

Fulger, văzîndu-l pe Zverei între el și urs, începu iar să dea semne de neliniște. Cîinele îl privi dojenitor, ca și cum ar fi vrut să-i spună : Ce naiba ? ! Dar mă vezi unde sînt ; o să te apăr, n-avea grijă !

— Cum însă ? părea că-l întreabă calul din ochi. Stăpînul o să taie rădăcinile jneapănului și fiara-i pe noi.

— Dar eu ce-s ? se păru, în dialogul lor mut, că-i spune Zverei. Crezi că trece ușor peste mine ? Și apoi voi, pînă-l hărțuiesc eu, ce o să faceți ? N-o să puteți fugi ?

— Cu asta după noi ? scutură calul ciudos din cap. Și așa înhămați ?

Surul între timp se și pregătea să tragă la șanț iar Fulger stătea-n cumpănă. Și eu asta ce faci ? Răstorni căruța și nici nu mai miști, așa că mai bine stai.

La rîndul lui, și Sabin își făcea niște socoteli : Dacă tai rădăcinile jneapănului în care-s încîlciți cîrceii, fiara ce o să facă ? Se va repezi la mine sau la cai ? Iar eu, în cazul acesta, cum mă apăr, sau cum îi apăr ? Cu toporul ?

Avusese cîteva clipe de gîndire și parcă toate îi trecuseră prin cap. Pînă la urmă se hotărî totuși să taie jneapănul. Poate c-așa ursul avea s-o ia la goană. Și dădu prima lovitură. Ursul se opri atunci din mormăit

și-l privi atent. Când tăie și celelalte rădăcini, începu din nou să se agite și când lanțul scăpă de tot dintre ele, ursul îl trase cu labele din față spre el.

Sabin înțepeni. Ce făcuse? Eliberase fiara ca să-l omoare? Așa-i! se mai gândi el; naiba m-a pus! Acum plătesc... Pe cine nu lași să moară, nu te lasă să trăiești! Și ridică iar toporul.

Ursul însă, văzându-l cu el ridicat în aceeași poziție pe care o avusese când tăiase și jneapănul, îi întoarse spatele și-i întinse piciorul de care era prinsă cursa. Lui Sabin nu-i venea să creadă: n-avea de făcut decât ori să fugă, ori să-l lovească-n spate cu toporul, ori să-i dezlege cursa. Și din toate posibilitățile o alese pe cea din urmă. Își și adusese aminte de o poveste care spunea că, odată, un cioban îi scosese unui urs un spin dintr-o labă și ursul, a doua zi dimineata, în semn de recunoștință, îi adusese în fața colibeii două oi de la stîna vecină. Rise și el de poveste, în același timp însă în care se apropie de piciorul ursului. Era bine prins între fălcile cursei și puțin lipsise să nu i-l și fi rupt de tot.

Fiara-l privea cu încredere. Părea să-i spună: Hai! Lovește odată și scapă-mă de strînsoare!

Sabin însă nu lovi, ci, lăsînd din mîna toporul, se aplecă și-ncercă să desclește maxilarele de oțel ale cursei. Nu reuși însă dintr-o dată numai cu mîinile și se folosi atunci și de picior. Forțată menghina se descleștă iar ursul își smulse piciorul din ea, mugind de durere. Sîngele fișni ca din pușcă din rana desfăcută și fiara începu să și-l lingă chiar în mijlocul drumului.

Alături de el, Sabin stătea cu mîinile goale, neștiind ce o să se mai întîmple iar Zverei lătra într-un fel cu totul neobișnuit, scheunat și lung de parcă ursul ar fi trebuit să înțeleagă tot ce voia el să-i spună. Fără grabă, leneșă, dar tot lingîndu-și rana, fiara se dădu la o parte din drum ca să le facă loc.

Caii profitară de moment, se opintiră și zmuciră căruța și, mușcînd iar pămîntul, trecură pe lingă fiară încet, în genunchi aproape, ajungînd, în sfîrșit, în vîrf, la cumpănă. Din urmă, ursul îi privea încă nedumerit. Iar Sabin, ridicîndu-și toporul de jos, abia atunci înțelese

de ce putea fi în stare un animal. Că se gîndea la ce făcuseră caii trăgînd căruța pînă-n vîrfurile pantei, fără să se mai oprească, deși fusese cel mai abrupt povîrniș, sau la ce făcuse ursul, ferindu-se din cale, nu știa nici el bine. Dar ce mai conta ?

Smulgîndu-se apoi iute din nedumerirea-i neașteptată, își ajunse caii din cîteva sărituri. În urmă mai rămăsese doar Zverei să se socotească cu ursul. Și Sabin îl privi, atît cît îi mai îngădui norul de ceață care între timp învăluisese toată creasta. Era ca la-nceputul lumii, parcă. Nu-i purta însă de grijă. Fiarele știau, iată, să se și respecte.

— Chiar mai mult decît oamenii, se gîndi el, aducîndu-și aminte și de cai.

Da, făcuseră pentru el și-n ziua aceea mai mult decît ar fi putut face un om. Mai mult chiar decît Floare. Dar ea era undeva, atît de departe, încît abia își mai aminti de ea. Și o uită apoi atît de iute, de parcă nici nu i-ar fi fost amar de ani nevastă.

Ceea ce era important, reușise totuși : trecuse muntele pe la cumpăna apelor și acum nu mai avea decît să coboare. Pînă atunci însă mai făcu un popas și, o dată cu ivirea luceafărului de dimineată pe cer, o porni din nou la drum. Stătuse destul pe loc. Își hrănise și caii cu ovăz, apăruse și Zverei lingîndu-și botul — ca și cum s-ar fi cinstit cu ursul la birt, se gîndi Sabin — și i se uscaseră și lui hainele udate de ploaia de peste zi.

Coborișul nu mai era treaba cailor, ci a priceperii lui. Și-l începu cu căruța împiedicată la amîndouă roțile din spate. Zverei mergea înainte oprindu-se doar la răscruci ca să hotărască stăpînul. Și el hotăra după același simț după care se condusesese și cînd coborîse din „cer“.

Nu greșise atunci și nu putea greși nici pe Biharia. Iar dimineată, tîrziu, ajunse cu bine și-n Nucet. De acolo drumul prin cîmpie îi stătea deschis, ca o mare liniștită după o îndelungată furtună. Cea de pe Arieș nu cruțase nici pusta.

Pînă spre Arad, drumul, deși lung și noroios, nu-i mai oferi nici o surpriză. Cailor însă, da : clisa pusteii, pe unele locuri, încleiasse drumul atît de tare, încît, de cîteva ori, roțile se-nfipseră-n ea pînă la butuci aproape. Și numai cu voința lor de animale mîndre le mai putură urni din loc. Nu se făcea, de fapt, ca reușind în pisc, să cadă-nfrînți la drum lin. Și totuși, Surul simți că-l părăsesc puterile de două ori : o dată într-o hîrtoapă și, a doua oară, cînd o luară pe un drum desfundat care-i ducea drept la Vărșand.

Într-o băltoacă, ivită chiar în mijlocul drumului, pe care se gîndiră s-o taie drept în loc s-o ocolească, roțile din față se-nfundară pînă la dric. La așa ceva nu s-așteptau nici caili, nici stăpînul. Parcă se-nțepeniseră într-un tău de smoală și nici gînd s-o mai poată urni din loc. Norocul fu însă că lui Sabin îi dădu prin cap să prindă caili de dricul din spate și reuși, cu chiu, cu vai, s-o smulgă și de acolo. Camionagiii făceau și ei la fel : cînd nu mai mergea-nainte, o dădeau cu spatele. Și reușeau. Izbutise și el, dar cu ajutorul cailor, fiindcă Fulger și Surul se-ncordaseră din toate băierile inimilor lor. Pentru ultima dată însă, căci în Fulger plezni ceva, iar Surului i se rupse un șleau. Efortul fusese prea de tot. Pînă-n Vărșand mai aveau puțin, iar de Sicoe nu se auzea decît că trebuia să vină.

Lumea începuse să-l cunoască. De-ntrecut însă abru-deanul nu-l mai putea întrece, ocișoreanul sosise cu mult înaintea lui.

Și totuși ceva neplăcut i se-ntîmplă și la intrarea-n sat. I se sparse o roată.

— Parcă-i un făcut ! blestemă Sabin.

— Nu-i nimic, îl sfătui un om. Scoți roata și pui în locul ei o stinghie. Așa o tîrăști pînă la popa sau la fierar și gata năpasta ! De ajuns, ai ajuns ! Sau o scoți de aici, o duci în spate și o repari și apoi te-ntorci cu ea gata făcută.

— Și dacă pîn-atunci apare Sicoe ? se gîndi cu spaimă Sabin. Tot așa, ca dintr-un făcut. Știu eu pe unde o fi luat-o și ăla și cu ce grabă o fi venit ? Caii lui erau tineri și căruțele noi.

— Nu, nu ! se hotări totuși. Mai bine o tirăsc pînă la popa, să știi că-i lucru făcut. Dreptu-i, Fulgere ?

Calul însă stătea cu capul plecat și două firisoare de sînge i se scurgeau pe nări. Dar ce să le vadă Sabin ! Pe el un singur lucru îl mai preocupa : s-ajungă-n curtea celui ce-i poruncise scîndurile de tisă înaintea lui Sicoe. Și avea s-ajungă. Mai erau doar cîteva sute de metri. Fără să mai stea mult pe gînduri, scoase roata, puse-n locul ei o stinghie, proptită-n pămînt și-n osie, și-și îndemnă din nou caii la drum.

Fulger însă nici gînd s-audă, iar Surul, fără el, degeaba-ncercă. Atunci se produse nenorocirea : furios că nu-i ascultat în ultima poruncă, ridică biciul și-și lovi armăsarul. Fulger răbdă lovitura, îl privi cu cei mai tulburi ochi cu care-l privise vreodată și se-ncordă atît de puternic în șleauri încît le rupse pe amîndouă. Dup-aceea o luă la fugă drept înaintea ochilor.

*
*   *

În urmă, Sabin rămase o clipă ca trăznit și, dîndu-și seama de greșeala de neiertat pe care o făcuse, se luă după cal. De Sur uitase de tot.

— Fulgeree ! îl strigă el din toate puterile c-un glas în care era și rugăminte, și poruncă.

Calul însă, cu coama-n vînt, și-ntr-un galop nebun, traversă satul pe ulița mare și se pierdu-n pustă. Era verde-gălbui și apusul voia parcă să-l sugă și pe el în închegarea de asfințit a soarelui.

— Calul meu ! Calul meu ! începu atunci să se tînguie-n urmă Sabin. Opriți-l ! Opriți-l ! Dar cine să mai poată sta în calea tunetului dezlănțuit ?

Stăpînul începuse și el s-alerge cu limba scoasă. Oamenii s-adunaseră pe la porți, privind-i nedumeriți.

— Ce l-o fi apucat oare de fugă după un cal? Să-l lase naibii, că se-ntoarce el, după ce-și face mendrele! Nimeni însă nu-i cunoștea bine nici pe unul, nici pe celălalt.

Cînd ieși apoi din sat și Sabin, Fulger era departe. Văzîndu-și stăpînul rămas mult în urmă, își domoli galopul, luînd-o la trap. Ba o clipă se și opri să privească-napoi.

— Fulgere, dragule! strigă atunci Sabin întinzînd și mîinile spre el, ca și cum lungimea lor ar fi scurtat depăr-tarea dintre ei.

În loc să-i răspundă însă calul, auzi alături un hămăit încurajator. Era Zverei care-l ajunsese din urmă.

— Prinde-l, Zverei! îi porunci stăpînul arătîndu-i calul care se pierdea-n pustă.

Alerga pe un cîmp atît de verde, încît i se părea că, dacă nu-l va ajunge, se va-neca în iarbă ca-ntr-o mare de otravă.

Și Zverei zvicni ca o săgeată, ajungînd calul undeva la orizont. Îi sărea înainte întruna și parcă-neerea să-l convingă să stea. Sau să-l aștepte cel puțin pe Sabin, să-i vorbească de aproape. Și Sabin iuți iar pasul. Gîfîia însă din toți bojocii și apa curgea gîrlă pe el. Spera totuși să-l ajungă. Calul între timp se mai oprise și cîinele juca-n juru-i, ca un titirez.

— Zverei! Fulgere! strigă atunci Sabin, bucurîndu-se că cel puțin pe cîine-l ascultase calul. Avea s-ajungă îndată și el la ei, să le arate cît îi iubește.

Calul însă, văzîndu-l că se apropie, o luă iar la goană.

— Fulger! Fulgereee! Iartă-mă, dragule! Că ți-oi da numai ovăz, îi strigă și mai disperat Sabin. Și n-o să mai tragi decît căruța cu mine. Cu mine! Auzi?! Și pe unde vrei tu!

Fulger însă nici nu se uita-napoi și, însoțit de Zverei, care începuse s-alerge de data aceasta pe lîngă el, nu înaintea lui, nu voia să mai audă de nici o promisiune.

Îl slujise fără ademeneli atîta vreme, și acum era liber. Biciul rupsese ultima legătură dintre ei și nimic

nu-l mai putea opri s-alerge-n voie. Parcă nici nu-l mai interesa stăpînul.

— Cîinele e totuși mai bun decît calul, se gîndi Sabin. Nu mă lasă nici pe mine, dar nici pe el. Uite ! parcă vrea să-l convingă totuși să m-audă, să ne-mpăcăm. Și-ncetini iar pasul, încrezător în dragostea cîinelui.

Calul se mai opri și el, dar nu-și încetă de tot mersul. Apusul îl atrăgea ca un magnet iar Zverei îi ținea hangul.

— Ce i-o fi spunînd oare ? se-ntrebă Sabin, mărind iar pasul și gîfîind cu limba și mai scoasă. L-o fi rugînd să mă ierte ? I-o fi spunînd că m-am pierdut cu firea ?

Și el ? El ce i-o fi zicînd ? C-a mai auzit de astea, și tot din gura mea. Dar uite-l că nu se lasă. Dar nici eu. Și iar începu : — Fulger, Fulgere ! M-auzi ? Nu te duce ! Te rog ! Sînt singur ! Ca pe front, acolo, știi...

La cuvîntul front, deși la mare depărtare, calul ciuli urechile. Vîntul i le umpluse mai mult cu teama stăpînului, decît cu sunetul lui.

— M-așteaptă, dragul de el ! crezu atunci Sabin. Și dacă nici Zverei nu-l slăbește, tot am să-i ajung. Și am să-i cer iertare-n genunchi. Ce m-aș face fără el ? Cu cine aș mai bate drumurile ?

Dar calul nici gînd să oprească. Dimpotrivă, păru că iuțește și mai mult pasul, lăsîndu-l pe Zverei tot mai în urmă.

— Ce l-o fi-ndepărtînd așa de mine, Doamne ? ! exclamă el, ridicînd ochii spre cer.

Și de sus, de pe cerul de un albastru strălucitor, i se păru c-aude glasul cantorului Niculae pe care-l mai auzise.

— Nēsăbuița ta !

— A mea ? ! izbucni el căzînd în genunchi.

Inima-i bătea-n piept să-i spargă coșul și-n urechi îi bubuia parcă o tobă.

— A mea ? ! repetă el. Dar ce i-am făcut ?

— Nu l-ai știut prețui ! i se păru că-i răsună atunci în urechi vocea.

— Da, dar acuma știu ! imploră el înaltul. Și din genunchi căzu întins.

Din nas începuse să-i curgă și lui sînge. Alături, Zverei dădea să-l lingă. Și, cînd îi simți limba caldă pe la urechi, deschise ochii :

— Dragul meu prieten ! Fratele meu ! Tu-mi ești cea mai iubită ființă pe lume, începu el să-l mîngîie. Tu nu m-ai părăsit ! În acea clipă însă auzi alături și nechezatul lui Fulger. Ca și cum i-ar fi zis : „Crezi tu că eu te-am părăsit ?“

— Vasăzică l-ai adus ? îi spuse el lui Zverei. L-ai întors din drum ? Și căuta să nu mai scape calul din ochi. Apoi cu mîna-ntinsă spre armăsar : Hai, dragule ! N-am zahăr ca atunci cînd erai mînz, dar linge-mi-o totuși ; să ne-mpăcăm. Te-am biciuit eu, dar rău am făcut ; însă nu voiam ca Sicoe... și glasul i s-a întrerupt de o căldură care-i venea din stînga pieptului. Duse mîna spre inimă și și-o văzu roșie de sîngele care-i picura din nas. Îi mai rămăseseră doar ochii să-și privească armăsarul care parcă-l chema și pe el spre soare. Iar cîinele aștepta. Dacă-i împăcase !

— Hai și acolo ! mai putu el murmura fără ca cineva să-l audă.

De fapt, nici nu mai era nevoie. Calul pricepuse.

Și c-un ultim efort, Sabin dădu iar să se ridice. Nu putu însă și atunci cîinele-l ajută cu botul ; îl împinse nițel în sus, iar Fulger îl plezni cu coada.

— Foarte bine ! Asta-mi trebuia, se mai gîndi Sabin pornind-o cu gîndul după cal : Biciul ! Și cu mîna căută ceva-n iarba în care căzuse. Nu găsi însă nimic și o încleștă-n gol.

În față însă Fulger stătea gata înșeuat precum odinioară pe cîmpul de luptă. Niculae, cantorul, îi pusese un căpăstru aurit și-l aștepta să plece spre ultima bucățică de soare care mai rămăsese neasfințit.

— Poate ajungem iar pe Calea Laptelui ! se mai gîndi el. Și, cu un ultim efort, se ridică din nou în picioare. Calul însă o pornise, iar el abia mai apucă să i se arunce în

spinare. De fapt mai mult se prăbuși în șea, în timp ce Niculae zmcucise puternic de căpăstru.

— Ți-am spus că nu-ți mai trebuie ! îi zise el.

În urmă, Zverei urla ca atunci, la răscruci de ceruri.

Și pe ochiul acela verde de pustă rămaseră întinse-n niște zvîrcoliri ciudate două leșuri : al calului și al lui Sabin, pe care cîinele le păzea de ciori.

*

*

*

A doua zi, veniră oamenii. Și cînd cioclii îl ridicară numai pe Sabin de jos, Zverei îl prinse pe unul de mîncă tîrîndu-l spre cal.

Era o invitație sigură de a nu-l lăsa nici pe el ciorilor.

Drept răspuns însă, unul din gloată zise că mai bine ar împușca și cîinele. Dar popa nu fu de acord și-l luă cu el să-i păzească ograda. Cel care vorbise era Sicoe, venit cu trei căruțe de scînduri la șes, spre vînzare.

Popa însă nu i le luase pe ale lui. Preferase tisa lui Sabin, pe care porunci numaidecît să i-o aducă slugile din locul unde se spărsese roata căruței. Și i-o aduseseră, pe trei cocii.

— Nu mai bine-mi spunea ce s-a-ntîmplat și-l ajutam eu ? îi zicea el preutesei care se mira de cît putuse omul încărcă după doi cai. Chiar dacă ne-am mai fi tocmit la preț, mai adăugă el ; apoi încă un : of ! ce proști sînt unii oameni ! La care preuteasa dădu din cap, iar Zverei răspunse cu un lătrat de protest.

— Pe ăsta să-l pui în lanț ! îi porunci atunci popa unei slugi. Nu pare a fi neam de-al nostru ; da' cred că-i bun de pază.

*

*

*

A treia zi după moartea lui Sabin și a doua după ce poruncise popa să fie pus în lanț, Zverei intra singur pe porțile ogrăzii din Barc ; aceleași pe care le călcase

stăpînul în picioare la plecare, și aceleași pe care le ridicaseră, în urma lui, cei doi feciori ai săi.

De cum îl văzu, Floare pricepu numaidecît că găina aceea nu cîntase degeaba cocoșește, atunci, la plecarea bărbatului ei. Și strigă cît o ținură puterile : „Saabineee ! Ce-ai făcut ?“

Iar după îngropăciunea, care se făcu foarte greu, trebuind a aduce mortul din pustă, a treia noapte, în vis, Sabin îi răspunse :

— Ce fac și aici.

Drept urmare, pe cruce, Floare porunci atunci să i se sape nu : „Aici odihnește robul lui Dumnezeu...“, ci : „De aici a pornit pe căile lumii robul lui Dumnezeu...“

Și, la Ocișor, pe crucea de la capul lui, cine citește scrisul rîde sau se-ntristează, gîndindu-se că răposatul nici în lumea de dincolo n-are astîmpăr.

Ocișor, 6. I. 1987

Cuprins

I OMUL, CÎNELE ȘI CALUL 5

II POPASUL 77

III DRUMURI 95

IV CĂRUȚA CU SCÎNDURI 137

Lector : AURELIA BATAU
Tehnoredactor : GHEORGHE POPOVICI

Apărut 1990. Bun de tipar 15.12.1989
Coli tipar 10

Comanda nr. 90 128
Combinatul poligrafic București
România

7,25 lei

2,00 lei T.L.

9,25 lei **TOTAL**

ISBN 973-22-0139-8